

श्री गुलाब गीत प्रथमाला रत्न पञ्चमम्

श्री वातरागाय नमः

प्राकृत-पाठमाला

कर्त्ता

गताग्रधर्मा पं० मुनि श्रीरत्नचंदजी स्वामी

प्रकाशक—

भरोदानं जेठमल सेठिया

बोकारनेर

पार गपत् २५०४

विक्रम सं० १९८४

ई स १९२७

प्रथमप्रति ५००

न्योद्धावर रु १॥

लागत ५०० प्रति की

५०४) छपाई ४२ फार्मा

१६५) कागज रीम ११

१६८) सशोधन

६२॥) सिलाई व बची जिल्द बचाई =) प्रा

कुल रु० ८६६॥)

पुस्तक मिलने का पता—

अगरचन्द भैरोंदान सेठिया

जैन लाइब्रेरी (शास्त्रभण्डार)

माहला मरोटिया का

धीकानेर (राजस्थान)

शुद्धिपत्र

पृष्ठ,	पङ्क्ति	अशुद्ध	शुद्ध
उपोद्घात २	३	प्रकृतभाषा	प्राकृतभाषा
३	१४	हेमचन्द्राचार्ये	हेमचन्द्राचार्य
४	१७	सस्कृत	सास्कृत
८	१८	रप	रूप
११	१२	प्रदेशोनी	प्रदेशोनी
१२	१६	ते	ते
१४	२१	अध्यायामा	अध्यायोमा
१५	२	जैनोने	जैनोने
१५	४	कइक	कईक
१८	१४	प्राकृतरूपावतार	प्राकृतरूपावतार
१६	२	आणवामा	आणवामा
२२	१६	—रूपे	—रूपे
"	२३	"	"
२३	१	भाषाना	भाषाना
२७	१	रूपो	रूपो
"	२	"	"
३४	२५	गणान्यो	गणान्यो
४१	२१	करता	करता
४८	३	रूपो	रूपो
पाठमाला १	६	घोच्छ	घोच्छ
१	६	ताथ	तथा
२	२०	परिहर	परिहर
२	२४	गोरोहर	गोरोहर
३	२	निमित्तक	निमित्तक
३	१८	गुरुहापा	गुरुहापा
४	८	पूय	पूय
११	६	मदन	मदन
"	२१	कई	कई
१६	१८	तिग्मम्	तिग्मम्
	२२	रस्सी	रस्सी

पृष्ठ,	पङ्क्ति	अशुद्ध	दृष्ट.
२१	६	दरिसण	दरिसण
२५	२४	ग याउ	गायाउ
३०	१८	प्रकार	प्रकार
३८	४	मयउमग	जगत्
४१	१०	कपडा	कपडु
४२	२१	ययमवलिअ	ययमवलिअ
४४	२०	उत्तराभयग	उत्तराभयग
"	२२	मृतरूपने	मृतरूपने
४६	८	दियअ	दियअ
"	१२	उत्तराभय-	उत्तराभय
४६	१५	माण	मासाण
४७	२०	सम्पत्तमा	सम्पत्तमा
४८	१९	रुपा	रुपा
४९	"	जागया	जागया
"	४	मात्र	मात्र
"	११	नयमारयाग	नयमारयाग
५१	३	सह	सह (सह)
५१	१३	उत्तराभयगमि	उत्तराभयगमि
५३	२४	(स्याप्याय)	(स्याप्याय)
५४	१३	सिग	सिग
५५	५	"	"
"	८	"	"
५५	१०	प्रकाराग	प्रकाराग
५७	२०	रुपा	रुपा
५८	११	गणिअ	गणिअ
"	१२	थाहु	थाहु
५९	४	दाहिरा	दाहिरा, दीहरी
६०	१८	करा मा	करा मा
६०	३	गच्छाई	गच्छाई
"	१३	प्रगति	प्रगति
"	१६	(स्वतः)	(स्वतः)
६७	१२	जाय ते	जाय ते

पृ.ङ.	-	पठित	अशुद्ध	शुद्ध
६६	१०	हुकुम	हुकुम	हुकुम
७०	११	राईण गोसु	राईण मणोसु	राईण मणोसु
७२	१९	पढजइ	पढिजइ	पढिजइ
७३	८	(कार्यते इत्यर्थ)	(कायते इत्यर्थ)	(कायते इत्यर्थ)
७७	३	सारु	सारु	सारु
७७	४	सस्स	जस्स	जस्स
"	७	सिम	सिम्	सिम्
"	१७	कीस्सा	किस्सा	किस्सा
७९	१०	वभइ	वयइ	वयइ
८३	२४	वभवयाणा	वैभवयाणा	वैभवयाणा
८४	४	पम्हुच्छ	पम्हुट्ट	पम्हुट्ट
"	७	कदोह	कदोह	कदोह
८८	८	धणुशब्दवत्	धेणुशब्दवत्	धेणुशब्दवत्
८८	१६	जींदगी	जम	जम
९०	२०	धम	धर्ग	धर्ग
९८	१६	पट्टि	पट्टि	पट्टि
९९	१	पातर	पातर	पातर
"	२८	मज्झ(मध्य)	मज्जे (मध्ये)	मज्जे (मध्ये)
१००	२०	साहुण	साहुण	साहुण
१०१	१०	जगना	जगना	जगना
१०४	२	सायज्झ	सायज्ज	सायज्ज
१०७	८	अम्हस्सि	अम्हस्सि	अम्हस्सि
१०८-	४०	हिमि का	हिमि, मका	हिमि, मका
११०	१२	धनमस्यातीति	धनमस्यास्तीति	धनमस्यास्तीति
११२	६	पिअरमेव	पिअरमेव	पिअरमेव
११८	३	पतावा माअम्	पताव माअम्	पताव माअम्
१२७	६	सीमायइ	सीयायइ	सीयायइ
१२७	१८	दावारिअ	दावारिअ	दावारिअ
१२८	८	पिपत्तति	पिपत्तति	पिपत्तति
१२९	१८	(शिक्षाप्रतिक)	(शिक्षाप्रतिक)	(शिक्षाप्रतिक)
१३०	२	समुप्पज्जित्था	समुप्पज्जित्था	समुप्पज्जित्था
"	१४	वयासी	वयासी	वयासी

पृष्ठ, । पक्ति	अशुद्ध	शुद्ध
१३३ ४	कश्म	कतम
" १३	विष्यम्	विष्यम्
१४३ १४	पृथक्	पृथक्
१४४ २३	पितृपति	पितृपती
१४५ २८	णि-कुरा	मणि-करा
" २९	ए=अइ	मे=अइ
१४१ ४	शीलक	शीलको
" २१	जृद्धमलम्	जृद्धलजम्
१४३ ४	पिठर	पिठर
१४४ २२	सम्मडिआ	सम्मडिआ
१४७ २	उत्थारा	उत्थाहो
७४ १४	जाह्नम	जाह्नम्
१८६ १७	(स्थामन्)	(स्थामन्)
२०१ १०	तामोतरा	तामोतरा
२०३ २३	नियमापालिना	नियमापालिनी
२०७ ११	सयुक्त	सयुक्त
२२६ ११	(पाण्डुद)	(पाण्डुद)'
२३२ १९	पोहो	बाहा
२६४ १६	ये	य
२४४ १०	कज्जाणि	कज्जाणि
" १३	णिरिक्खिआणि	णिरिक्खिआणि
" २५	पोहइ	योहइ
२४७ ८	अधम्मकज्जाणि	अधम्मकज्जाणि
२४१ ८	देगे	दस्ताय
२६९ ८	आमाथी	आमाथी

उपोद्घात

— ❦ —

प्राचीन आर्य पुरुषो नो अनुभव जे भाषाना गर्भमा
 व्याप्यस्थित थया ते अने हजारो वर्ष-यतीत
 थया छत्ता टकी रह्यो छे, ते भाषानु स्वरूप
 जाणवाने जिज्ञासु के मुमुक्षु वर्गने इच्छा थाय न स्वाभा-
 विक छे भारतवर्षना आर्यनरवोंने बहन करनारी मुख्यत्वे
 वे भाषा छे, मस्कृत अने प्राकृत अनुयोगद्वार सत्रमा
 कह्यु छे के “मखया पागया चैव पमन्था इमि भासिया”
 पड़भाषाचट्टिकाकार लक्ष्मीधर कहे छे के “भाषा छिधा
 मस्कृता च प्राकृती चेति भेदत.” । मस्कृत भाषाना वे प्र-
 कार छे, वैदिक मस्कृत अने लौकिक मस्कृत, अथवा प्राचीन
 मस्कृत अने अर्वाचीन मस्कृत काग्येदादिनी भा-
 पा वैदिक अथवा प्राचीन मस्कृत अने भारत
 रामायणादिनी भाषा लाकिक मस्कृत अथवा अर्वाचीन मस्कृत
 छे त्वामकरीने कोमार अने पाणिनीय आदि न व्याकरणो
 रथी भाषाने संस्कार पमाडी नियमबद्ध करी त्वारथी मस्कृ-
 तनाम प्रसिद्धिमा आब्यु होय अने वैदिकभाषाने ते विशेष-
 पण पाछलथी लगाटवामा आब्यु होय न बधारे सम्भवित
 लागे छे अने न रीते मस्कृत शब्दना अर्थनी बराबर उपपत्ति
 थाय छे रूपक परिभाषामा कह्यु छे के—
 ‘कोमारपाणिनीयादि मस्कृता मस्कृता मता’ मस्कृत भाषा
 मुख्यत्वे साहित्यमाज बपराणली होयथी तेमा विशेष फेर-
 कार न भतां रही तेथी तेना अवातर

પડ્યા કિન્તુ વૈદિક અને લાલકિ ૧ લે ભેદમાજ અટકી
રહી મસ્કૃત મહ ચારિણી યોજી ભાવાનુ નામ પ્રાકૃત ભાષા છે

પ્રજ્ઞભાષા પ્રાકૃતશબ્દ પ્રકૃતિશબ્દને તદ્વિત પ્રત્યય અણ્ લ-
ગાડવાથી યન્યો છે પ્રકૃતિશબ્દનો અર્થ સ્વભાવ
યા નિર્સર્ગ ધાય છે તેથી પ્રાકૃતશબ્દનો શર્યર્થ સ્વાભાવિક
અથવા નૈસર્ગિક ધાય છે શબ્દાર્થ પ્રમાણે પ્રાકૃત ભાષાનો અર્થ
સ્વાભાવિક ભાષા યા નૈસર્ગિક ભાષા ધાય છે અર્થાત જે
ભાષા ને કાવ કૃપ કરી મસ્કારિત ન યનાવી હોય કિન્તુ જે
પ્રમાણે સાધારણ લોકોમાં ઘોલાતી હોય તે પ્રમાણે જેનું સ્વરૂપ
કાવમ રહ્યું હાય તે પ્રાકૃત ભાષા પ્રાકૃતશબ્દનો સાધારણ
અથવા અસરકૃત અર્થ પણ કોપમાં યનાવવામાં આવ્યો છે
આ ઉપરથી સસ્કાર પામ્યા વગરની સાધારણ લોકોની
ઘોલાતી જે ભાષા ને પ્રાકૃત ભાષા ણવો ફલિતાર્થ ધાય છે
આ ણક મત છે આ મત પ્રમાણે પ્રાકૃત ભાષા સસ્કૃત ભાષા
ની પુર્તી નથી પણ માતા છે અર્થાત્ પ્રાકૃત ભાષા મસ્કૃત
માંથી જ મ પામી નથી પણ મસ્કૃત ભાષા (વૈદિક ભાષા
જિવાયની અર્વાચીન મસ્કૃત ભાષા) પ્રાકૃત ભાષામાંથી
મસ્કાર પામી ઉત્પન્ન થઈ છે ઉપર જણાવ્યા પ્રમાણે મસ્કૃત
નામ જો પાછલું નું હોય તો વૈદિક ભાષા પણ વેદના સમય
ની ઘોલાતી ભાષા હોયી જોઈતી અને તેને 'મસ્કૃત' નું ચિહ્ન
પણ લગાડવા કરતા પ્રાકૃત નું ચિહ્ન પણ લગાડવું યથારે ઉ-
ચિત્ત નામે છે અર્થાત્ વેદની ભાષાને પ્રાચીન મસ્કૃત કહેવા
કરતા પ્રાચીન પ્રાકૃત કહીતી નો યથારથ વ્યવસ્થાપાય તેથી
અર્વાચીન પ્રાકૃત ની માતા પણ હોઈ શકે આ યાવતમાં
યુષ્મદ્ શબ્દના પ્રથમા વહુવચનના રૂપો આપણુ યથારે

ध्यान खेचे छे वैदिक युष्मे अने अस्मे रूपो प्राकृतनां तुम्हे
अने अम्हे नी साथे गाढ सम्बन्ध दर्शावे छे ज्यारे मस्कृतना
युय अने वय तदन अलग पठा जाय छे

आ मतनी स्हामे एक योजा मन उपस्थित थाय छे

ते एम कहे छे के "प्रकृतिः मस्कृत तत्र भव नत

मतान्तर

आगत वा प्राकृतम्' प्रकृति एटले मस्कृत, तेमा उत्पन्न

थएल के तेमार्थो उतरी आवेल ते प्राकृत अर्थात् मस्कृत

भाषामांज थोडो थोडो विकार थतां प्राकृत भाषा बनी आवां

अर्थ करी प्राकृत भाषाने मस्कृत भाषानी पुत्री तरा के मानी

तेना प्राकृतिक के नैसर्गिक अर्थने उटावा छे छे स्होटे भागे

ब्राह्मण पंडित समाजमा आ मत बधारे प्रचलित छे, तेनु

कारण ते समाजनु मस्कृत भाषा प्रत्येनु मान छे हिन्दुधर्म

ना घणाखरा पुस्तको मस्कृत भाषामा ज होवाथी तेमनी

मस्कृत भाषा तरफ बधारे माननु छि रहें ते स्वाभाविक छे।

एणु सवाल ए थाय छे के हेमचन्द्राचार्य आ मतना

केम आदर कयो? तेणे पोताना व्याकरणमा प्राकृत भाषाने

मस्कृत भाषामा थी उत्पन्न थएली मानी तेनु गु कारण?

आ प्रश्ननो जबाब एम आपा शकाय के हेमचन्द्रना समय

पहेला केदलारु बन्वतथी जमानानु चलण मस्कृत भाषा

तरफ बली चुम्पु हनु तेनी असर जैनसमाज उपर एणु

पुरे पुरी थइ हनी अत एव जैन आचार्याण सभ उपरनी

दीक्षाओ बौद्धना भर्मघोषनी माफक मूल आगमनी भाषामा

न लखता मस्कृत भाषामा लग्यो सभो उपर भाष्य अने

निर्युक्ति रचाइ त्या सुभो प्राकृत भाषानो आदर रह्यो पण

पणि अने दीक्षाना समयमा बन्वण चटलायु हेमचन्द्रना

સમપર્મા અને ત્યાર પછી આજસુખો પણ હજી તે વલણ કે
 ટલેક અંશે ચાલુ છે ૭ અસરથીજ હેમચંદ્રે પોતાના મિઠ્ઠાહેમ
 ન્યાયકરણમા મુગ્ધ સ્થાન સસ્કૃત ને આપ્યું માન અધ્યાયા
 સસ્કૃત ભાષા માટે અને ૭૬ જ અધ્યાય પ્રાકૃત ભાષા માટે
 ગકયામા આપ્યા જા હેમચંદ્રાચાર્યને સસ્કૃત ભાષા જેટલ
 પ્રાકૃત ભાષા માટે માન કે વલણ હોત તો સામાન્ય પ્રાકૃત
 અથવા આર્ય પ્રાકૃત નુ સસ્કૃતાનુગત નહીં પણ સ્વનવ્ર
 ાયકરણ રચ્યા વિના રહેત નહીં સસ્કૃતના વડન પાઠને
 લોકોનુ વલણ સસ્કૃત તરફ ધાલ્યુ હતુ આની અસર
 ૭૬લે સુધી ૪૬ કે પ્રકૃતિજન્દના અર્થ સસ્કૃત ભાષા કાઢ
 પણ કોપમા ન હાવા ઉતા ઉત્કમહાશયો ૭ પ્રકૃતિજન્દનો
 અર્થ સસ્કૃત સ્વાકાથો ૭૬૮૬ તો કહેયુ જોડા ૭ કે પ્રકૃતિ
 જન્દના શક્યાર્થ સ્વભાવ નિર્મળે જોગને કોરાણે મુકી લાક્ષ
 ણિક અર્થ કત્પર્થો ૭ પ્રાકૃત ભાષા ને અન્યાય આપવા
 વેગવર છે આના કરના પ્રકૃતિ જન્દ ને ૭૬લે સસ્કૃત
 ભાષા વાંચી સસ્કૃત શબ્દ જ રાગ્યો હોત અને તેને તદ્વિન
 પ્રત્યયલગાટી 'સસ્કૃતે ભવતત આગત વા માસકૃત' ૭૬ સસ્કૃત
 જન્દ ધીજી ભાષા માટે વાપર્યો હાત તા જુ છાટુ હતુ
 પ્રચલિત પ્રાકૃત જન્દ ને નવાન સસ્કૃત જન્દમાધી વાદ ન
 કરી શકાય તો પ્રચલિત પ્રકૃતિ જન્દના અર્થને નવાન કપિ
 ન અર્થમાર્થો જેમ ઘાટ કરી શકાય ૭ વિચાર સસ્કૃત તર
 ફના પશ્વપાનને દૂર કરી ન્યાય ઉદ્ધિધી કરી ૭ તોજ પ્રાકૃ
 તજન્દને રસો ઇન્સાફ આપો શકાય પ્રાકૃત ભાષા
 સસ્કૃતમા યો ઉત્પત થળી ન્દ ૭૬ અમિપ્રાય થ ગાય
 ૭૬ કારણ ૭ છે કે પ્રાકૃત ન્યાયકરણ રચનાગણ

હેલાઈની લાતર સંસ્કૃતશબ્દો લઈને તેના પ્રાકૃતરૂપો યતાવ્યા તેમાં જે ફેરફાર જણાયો તેજ માત્ર નિયમોથી સિદ્ધ કર્યો થાકીને માટે સંસ્કૃતવત— કઈ મરકૃતની ભલામણ આપી પડેલે પ્રાકૃત વ્યાકરણને સઘાય સંસ્કૃત વ્યાકરણને આધીન રહેવું પડ્યું અને તેથી પ્રાકૃત ભાષા મમ્કૃતજન્ય છે એ અભિપ્રાય વધારેને વધારે મજબૂત થતાં ગયો પ્રાકૃત પાઠમાલામાં પણ તેજ પદ્ધતિનું અનુસરણ કર્યું છે, તે એટલામાટે કે ભાષાનું જ્ઞાન મેલવવા ઉપરાંત વ્યાકરણની તુલના કરવામાં કોઈને ગુચવળ ઉભી ન થાય અર્ઘ્વમાગધી-આર્ષભાષાનું વ્યાકરણ કે જે નવીન નિયમ કરવામાં આવ્યું છે, તેમાં ઉક્ત પદ્ધતિનું અનુસરણ ન કરતા પ્રાકૃતભાષાની સ્વતંત્રતા યતાવવાને સ્વતંત્રપણે પ્રાકૃત રૂપોની સિદ્ધિ કરી છે ।

લોકભાષા-પ્રાકૃત ભાષાને માહિત્યમાં સ્થાન મળવાના

પ્રાકૃતભાષા ના પ્રકાર યુગ મહાવીર સ્વામી અને ગાતમ વુઢના સમયથી જરૂ થાય છે પણ ની જન્મ ભૂમિ મગધ દેશ અને માતૃભાષા માગધી હતી પરંતુ ઉપ દેશ ભાષા મહાવીર સ્વામિની અર્ઘ્વમાગધી અને ગાતમવુઢની પાલી હતી અર્ઘ્વમાગધી મગધ અને શરમેન દેશની સરહદ ઉપર તે વસતે જે ભાષા થાલાની તેનું નામ અર્ઘ્વમાગધી, મગધદેશનો અર્ઘ્વમાગ તે ભાષાને ગેરવોહનો માટે તેનું નામ અર્ઘ્વમાગધી પડ્યું હાય તે નિહાસિક દષ્ટિએ ટીક લાગે કેટલાક ગ્રંથો અર્થ કરે છે કે અર્ઘ્વ શબ્દા માગધી ભાષાના અને અર્ઘ્વ શબ્દા ત્રીજા ભાષાના સંધ્યા તેથી તેનું નામ અર્ઘ્વમાગધા, પરંતુ જેનું સાહિત્ય તપાસતાં પ્રમાણે શબ્દા મલી શકતાં નથી...અલથવા

આ હિસાબ અશરારાન્તશબ્દાના પ્રથમાવિભક્તિના નકલચન માત્ર માત્ર મેલવશા વેસીય ના મર્શા શયે, કેમકે પ્રથમાના નકલચનમા મગરાષ્ટ્રીય અને ગ્રામ્યેની ભાષામા આકાર થાય છે અને માગથી ભાષામા નકાર થાય છે

જેન આગમમા ઓકાર થાલાપ્રયોગો અને નકાર થાલા પ્રયોગો લગભગ અગ્રા અર્થ હોવાનો સમજ છે તે ઉપરથી પ્રકૃત નામની 'દ્વિતીયા કર્મ' નો થઈ શકે છે "ગ્રામ્યેના અદ્વિતીયાદિયમેર્દ્વમાગથી" "રાશ્વર્ષી શ્રેષ્ઠિચંદાનુકર્યાં એર્દ્વમાગથી" ન ભરત કહેલી 'અર્દ્વમાગથી' ને માત્રનાટકમા જ ઘણાણી અર્દ્વમાગથી પ્રકૃત અર્દ્વમાગથી થા તત્ત્વન મિત્ર છે તે તેના આ નક પ્રયાગ ઉપરથી સમજી શકાશે 'અદ્વિતીયા પો ગ્રામિણાં શિલિમ્બાશ્રીય પુસ્તક રૂપ પ્રજોગ્ય ઉચ્ચસદિ'

પ્રાકૃત ભાષાના યાજ્ઞાચિભાગપાલા નામથી પ્રસિદ્ધિમા પાલા ભાષા આપ્યા પાલાશબ્દના મૂલ્ય અર્થ પત્તિ શ્રેણિ રૂપાદિ થાય છે મૌદ્ર માહિત્યમા ધર્મશાસ્ત્રના કોઈ પણ રચના ઉદ્ભવ કરતા વચ્ચે તે સમજાવનાં વચ્ચે આપ્યા તે રચન પત્તિનમા પાલી શબ્દના પ્રયાગ કરતા હતા તેમજ મલગથના અર્થમા પણ તે શબ્દનો ઉપયોગ કરના તેથી પાદ્વલના સમયમા તે ધર્મશાસ્ત્રોના ભાષા પાલા નામે ઓલવાયા લાગા આનુ યાજુ નામ માગથી પણ છે તે નામ દ્વિતીયા નામ ઉપરથી પશુ ૩ નથી રૂપ થાય ત્ર કે તે ભાષા મગરાદેશમા ચાલતી હતા નાટકમા માગથી સમાન જે પ્રાકૃતભાષા આપ છે તે 'અર્દ્વમાગથી' અને 'પાલી' નામ મિત્ર ૭ તેમા ૪ ના ૭ અને ૫ ના ૭

થાય છે જે ઉપરની વ માપા મા નથી થતુ—જેમ
 મસ્કૂત નિઝર શબ્દ પાલી અને અર્દ્ધમાગધીમાં નિઝર
 અને નાટકની માગધીમાં નિઝરલ થાય છે આ ભેદને
 લઢને કોઈ ૨ જૈન સાહિત્યની ભાષા ને જૈન માગધી, યૌદ્ધ
 સાહિત્યની ભાષા ને પાલી માગધી અને નાટકની માગધીને
 પ્રાકૃત માગધી પણ કહે છે પ્રાકૃત ભાષાના આ સાહિત્ય
 પ્રવેશયુગને માગધી યુગ કહીયે તો તે શોદુ નથી કારણ કે
 મગધપ્રેશમાંજ તેને પ્રાથમિક સાહિત્ય સ્થાન પ્રાપ્ત થયુ છે
 ઉપરની જે પ્રાચીન ભાષામાંની અર્દ્ધમાગધી માપાનુ કોઈ
 સ્વાસ વ્યાકરણ ઉપલબ્ધ નથી જો કે ચંદનુ પ્રાકૃત લક્ષણ
 યોદેક અશે તે ભાષાનો સ્પર્શ કરે છે અને હેમચંદ્રે કોઈ
 કોઈ સ્થલે પોતાના પ્રાકૃત વ્યાકરણમાં આર્ષભાષા તરીકે
 તેની નોંધ લીધી છે પણ પૂર્ણ વ્યાકરણ પૂરું નથી પાલી ભા-
 શા ના ત્રણ વ્યાકરણ મુખ્ય છે કચાચન, મોગલાચન અને
 સદનીતિ કચાચનને આધારે રૂપસિદ્ધિ, મજાનિરુત્તિ, ચૂલ-
 નિરુત્તિ, નિરુત્તિપિટક તથા ચાલાવતાર વગેરે વ્યાકરણો
 રચાયા છે મોગલાચનને આધારે પયોગસિદ્ધિ, મોગહ્લાનચુ-
 ત્તિ, સુસદ્સિદ્ધિ તથા પદસાધની વગેરે અથો રચાયા છે
 અને સદનીતિને આધારે પદ ચુહ્સદનીતિ નામે અથ રચાયા
 છે આ યથામા કચાચન પ્રાચીન છે તથાપિ તેના કરતા રૂપ-
 સિદ્ધિ મોગહ્લાનચુત્તિ, પદસાધની તથા પયોગસિદ્ધિ વધારે
 ઉપયોગી છે સદનીતિ ૮ પૂર્વોક્ત યથા કરતાં શ્રેષ્ઠ છે રૂપ-
 સિદ્ધિ વ્યાકરણ શોદુ નથી તેમ ન્હાનુ નથી ત્રતા યથા વિ-
 પયોનો તેમાં સમાવેશ કરવામાં આવ્યો છે પટલે વિશેષ
 ઉપયોગી છે અને કહેવાય છે કે કચાચન યુદ્ધના સમકાલીન

જના અને તે કઢાવન થેરે કઢાવન ન્યાકરણરચ્યુ તેના ઉપ
ર પળી દીકાઓ અનુદીકાઓ થઈ કે સ્વસિદ્ધિ અને
ચાલાવનાર થશે કઢાવનના સત્રો લઈને રચાયા છે ચાલાવ
નાર મિજલમા સાધારણ રીતે પ્રચલિત છે

પાલી ભાષામાં યાદવના દાનગાનપદનાં મહાવજા જાતકા
ચોર ધર્મ પુસ્તકો ઉપરાંત અગ્રજીના શિલાલેખો લખાયા
છે જિમાલય શ્રી ત્રિંચ અને મિથુના કિનારાથી
ગંગાના મુખમુખી અગ્રજીના સમયમાં પ્રાચીન
ભાષા બોલાતી હતી તેમ જિલાલેખો ઉપરથી સાધિત થાય
છે કે સ પૂર્વે શ્રીજીશતા-દીથી માહીને કે સ ની ધીજી
શતાન્દીસુધીના શિલાલેખો થયે ભાગે ઉપર કહેલ ભાષામાં છે ।

અર્ધમાગધી અને પાલી સાહિત્ય રચનાપદી પ્રાકૃતના

મધ્ય યુગ નો પ્રારંભ થાય છે આ મધ્ય યુગ
માં મહારાષ્ટ્રી, શૌરમેની, માગધી, વૈશાલી, અપ
બ્રજ ચોરે ભાષાઓ પ્રાકૃતમાં પામે છે જે ભાષા બોલા
તી ન હોય કિન્તુ કેવલ સાહિત્યમાં વપરાના હોય તે ભાષા
માધી ધીજી ભાષા ન જન્મે અર્થાત તેનું પરિવર્તન ન થતા એક
ને એક રૂપ રહે ગઈ અવાન્તર પ્રકારો ન થાય તેમજ જે
ભાષા બોલાતી હોય પણ સાહિત્ય ઘટ્ટ થઈ ન હોય તેમાં
પરિવર્તન થાય ત્રુતા અવાન્તર પ્રકારો ન થાય કારણ કે પરિ
વર્તન વચ્ચે પૂર્વે રૂપ ન હતું થયા હોય કે એટલે જૂની ભાષા
નો છોડ અને નવા ભાષા ની ઉત્પત્તિ થાય છે જે ભાષા બો
લાતી હોય અને સાહિત્ય ઘટ્ટ થઈ હોય તેના અવાન્તર પ્ર
કારો સમયે કાલના પ્રવાહ સાથે બોલાતી ભાષાનું કાલ
મેલે અને દેશમેલે પરિવર્તન થતા તેમાં નવીનતા આવે છે,

અને સાહિત્યમા અને ૭ રૂપે રહે છે વધારે ફેરફાર થતાં
 ઘોલાતી ભાષા સાહિત્યની ભાષાથી જુદી પડે છે આ નિ-
 યમ પ્રમાણે ઘોલાતી પ્રાકૃત ભાષા સાહિત્ય નિવદ્ધ થયા
 પછી તેના પ્રકારો પડવા માડ્યા અને જુદા જુદાં નામો
 ધારણ કરવા માડ્યા

મધ્યમયુગની પ્રાકૃતભાષામા મહારાષ્ટ્રી પ્રાકૃત મુખ્ય
 મહારાષ્ટ્રી છે ગૌરસેની ઘગેરે ધીજી પ્રાકૃત ભાષા કરતા આ
 વધારે પ્રસિદ્ધિમા આવી, તે ણટલે સુધી કે ધીજી-
 ભાષાઓ જ્યારે પોત પોતાના વિશેષણોથી ઓલસાવા લાગી ।
 જેમ ગૌરસેની પ્રાકૃત માગધી પ્રાકૃત ઇત્યાદિ, ત્યારે મહા
 રાષ્ટ્રી પ્રાકૃત મહારાષ્ટ્રી વિશેષણ વિના શુદ્ધ પ્રાકૃત
 શબ્દથી ઓલસાવા લગી કાવ્યાદર્શ-૧-૩૫ માં દર્શી
 રહે છે કે “મહારાષ્ટ્રાશ્રયા ભાષા પ્રકૃષ્ઠ પ્રાકૃતવિદુ” આજસુધી
 પણ પ્રાકૃત ભાષા તરીકે મહારાષ્ટ્રી પ્રાકૃતનો જ વ્યવહાર થાય
 છે પ્રાકૃત વ્યાકરણકારોએ મુખ્યપણે મહારાષ્ટ્રી પ્રાકૃતભાષા-
 ના જ નિયમો રચ્યા છે ગૌરસેની આદિ ધીજી ભાષાઓના
 સામાન્ય નિયમો માટે મહારાષ્ટ્રી પ્રાકૃત ભાષાની જલામણ
 આપી છે ધીજી ભાષાઓના માત્ર વિશેષ નિયમો જ થતા-
 યા છે મહારાષ્ટ્રી પ્રાકૃતનો જ સામાન્ય ભાષા તરીકે ગણના
 કરી છે મહારાષ્ટ્રી ભાષા પણ અર્ધમાગધી અને પાલી ભાષા
 ની પેઠે ઘોલાતી અને સાહિત્યની ભાષા હતી મધ્યયુગમા ગોદા-
 વરીના વિશાલ પ્રદેશ ઉપર મહારાષ્ટ્ર દેશમા તે ભાષા
 ઘોલાતી હતી અકારાન્ત નામને છેડે પ્રથમા એકવચનમા
 એકાર નથી પણ ઓકારજ આવે ૭ મહારાષ્ટ્રીનું ચાસ લક્ષણ
 છે અને તે અર્ધમાગધીથી જુદી પડે છે. કે સ્થર થશે

આવતા અસયુક્તવ્યજનાનો લાપ કરવામા ધીજી ધધી
 ખાપાઓ કરતા આ ખાપા આગલ પોલી છે. અર્દ
 માગધી અને પાલીમા નકારનો ગાકાર વિકલ્પે થતે
 તે મહારાષ્ટ્રીમા નિન્ય યા પટલે નકારનો મર્થ
 અભાવ થયા અર્ચાર્ચાન મરાટી માપા આ ખાપા ઉપ
 થી ઉતરી હાય નમ મમય કે મહારાષ્ટ્રી પ્રાકૃતમા રચા
 થતા કાવ્યો મહારાષ્ટ્રીની ળાર પળ ઘળા ઘરણાતા હતા
 સેતુબધકાવ્ય ગઢવળેશ્વર ઘગેરે મહારાષ્ટ્રી પ્રાકૃતમા રચા
 ળતા છે કાલિદાસ આદિના સમ્પૂર્ણ નાટકોમા પણ મહારા
 ષ્ટ્રીનો ઉપયોગ થયા કે તે નાટકોમા આપાઓ ગૌરસેની
 પ્રાકૃત ઘોલે છે ત્રતા તેમના ગીતો મહારાષ્ટ્રી પ્રાકૃતમા હોય છે

મહારાષ્ટ્રી પ્રાકૃતનો ગ્રામ્યગ્રન્થકારો કરતા જૈનગ્રંથ
 તામ્યર ગ્રન્થકારોન વધારે આશ્રય લીધો છે સુરસુન્દરીચ
 રિષ, પડમચરિય, કુમારપાલચરિય, કુમારપા
 લપ્રવચ, સમરાટચરિય, સુપામનાહચરિય ઘગેરે
 અનેક ગ્રન્થો મહારાષ્ટ્રી પ્રાકૃતમા રચાયા કે, પણ આ ગ્ર
 ન્થોની ખાપામા જૈન આગમની ખાપાની હાયા પડ્યા
 પ્રિના રહી નથી—પટલે કે અર્દમાગધી ની માફક નકારનો
 કચિત્ જકાર અને કચિત્ નકારનો નકારજ રાખ્યો કે કે
 જે મહારાષ્ટ્રી પ્રાકૃત ને સમન નથી, ઉદૂત ચકારની ચકાર
 શ્રુતિ પણ મહારાષ્ટ્રી પ્રાકૃતમા નથી છતાં ઉપરના જૈન ગ્ર
 થોમા ચકારશ્રુતિ છે આ ધોયન ઘરસચિ અને હેમચન્દના
 વ્યાકરણની તુલનામા સ્પષ્ટ પણે દર્શાવી કે સ્વાસ કરીને
 આ બે આવતમા જૈનમહારાષ્ટ્રીપ્રાકૃત મહારાષ્ટ્રીપ્રાકૃતથી
 જુદી પડે છે.

“ શૂરસેનોદ્ભવ ભાષા શૌરસેનીતિ ગીયતે ”

શૌરસેના મધ્યયુગની મહારાષ્ટ્રી સમકાલીન ધોજી પ્રાકૃત
 ભાષા શૌરસેનીના નામથી પ્રસિદ્ધ થઈ હતી
 મથુરાની આસપાસના પ્રદેશો જે શૂરસેન નામથી
 ઓલખાતા, તે પ્રદેશમાં આ ભાષા ઘોલાતી શૂરસેનપ્રદેશના
 નામ ઉપરથી ભાષાનું નામ શૌરસેની પડ્યું. દિગમ્બરીઓ
 નું ધર્મસાહિત્ય શૌરસેની ભાષામાં રચાયું છે. કાલીદાસના
 સંસ્કૃતનાટકોમાં વિદૂષકો તથા સ્ત્રીપાત્રો આ ભાષા ઘોલે
 છે. રાજશેખરકવિની કર્પૂરમંજરી નાટકમાં નો સુદરાજા
 પણ આ પ્રાકૃત ઘોલે છે.

“ મગધાન્વન્નભાષા તા માગધી સપ્રચક્ષતે ”

પૂર્વે તરફના પ્રદેશોની ભાષા માગધી પ્રાકૃત હતી. પૂર્વો
 માગધી કાળી અને ઈર્દુમાગધીથી આ માગધી ભિન્ન
 છે. આ માગધી કોઈ ધર્મસાહિત્યમાં નિવદ્ધ થયેલી
 નથી. પણ સંસ્કૃત નાટકના હલ્લા પાત્રોમાં ઘોલાતી ભાષા
 કે રનોલ મનો જ અને પ્રચલિત એક વચનમાં અકારાન્ત
 નામને છેડે આવનો ંકાર આ ભાષાના ખાસ લક્ષણો છે.
 માગધી પ્રાકૃતમાં ઢકાર કાયમ રહે છે અને જ ને સ્થાને ય
 થાય છે. મૃચ્છકટિકામાં શકાર જે ભાષા ઘોલે છે તે શુદ્ધ
 માગધી છે. માગધીનું મૂળ શૌરસેની છે. પટલે તેમાં શૌર-
 સેની શબ્દો નો આવે છે, પરંતુ તે ઉપરાંત કેટલેક સ્થળે
 મહારાષ્ટ્રી શબ્દો પણ આવે છે. અભિજ્ઞાનશકુન્તલામાં
 રક્ષિપુરુષ તથા ધીવરના ભાષા માગધી છે. વેણીસહાર તથા
 ઉદાત્તરાઘવમાં રાક્ષસની ભાષા પણ માગધી છે. મુદ્રારા
 શ્વસુ વગેરે— અને ઉપયોગ થયો છે.

‘વિશાચ્છેદનિયત પૈશાચીઢિમય ધ્વજેન’ મધ્યયુગની
 પૈશાચી ભાષા પૈશાચી છે. પાણ્ડ-ય આદિ દેશ
 વિશાચના નામથી પ્રસિદ્ધ છે તે આ પ્રમાણે—
 પાણ્ડ યકેકયવાહ્લોક મિત્રનેપાલકુન્નન્ત્રા. ।

સુદેવગચોલગાન્યાર જ્યકુઝોજનાસ્તપા ॥

અતે વિશાચ્છેદા, સ્યુ સ્તદેદ-પ્રમદેશો ભવત ॥

આ દેશોમા ઘોલાર્ના ભાષાની પૈશાચી મજા છે. આ ભાષામા
 પણ સાહિત્ય રચના થઈ જતા ગુણાદ્યકથિની ગૃહત્કથા પૈશા
 ચી ભાષામા રચાઈ જતી ગૃહત્કથા આજે લુપ્ત થઈ છે તથાપિ
 તેનો માર લઈ લેમેન્દ્રકથિ ગૃહત્કથામંજરી સ્વે તેના મસ્તુર
 અનુવાદ કર્યા, તે પ્રિયમાન છે તે પણ મશ્હુર હોવાથી મોમ
 દેવભટ્ટે તેનો યીજીયાર અનુવાદ કરી વિસ્તારથી કથામંરિ
 ન્સાગરનામા પ્રથમી રચના કરી જે હાલ મોઝુદ છે. મહા
 રાષ્ટ્રીમા નકારનો મર્ચત્ર ગાકાર થઈ ગયા જ્નો તેથી વિ
 રીત નકારનો નકાર આ ભાષામા પુનઃજીવિત થય
 ગુજરાતી ભાષામા તેને સ્થાને ળ પ્રમાણ છે ને પૈશાચીમાથા
 આબ્બો હોય એમ જણાય છે.

મધ્યયુગની પાંચમી ભાષા ચલિકા પૈશાચી છે. વર્તમા
 ચૂનિકા પૈશાચી પ્રાંતી અક્ષરને સ્થાને પ્રથમાક્ષર અને ચોથા
 અક્ષરને સ્થાને ઢિતીયાક્ષર ધનાવગામા આ
 ભાષા પૈશાચીમા જુદી પડે છે. પ્રાંતી થી થાયના પૈશાચીને
 ધલતી આપે છે. પદલામાટ ઘરમ્ચિ આદિ કેટલાક ન્યાકરણ
 કારોગ અને પૈશાચીમા અન્વર્ગન કરી તેને જુદી ગણત્રીમા
 નથી લીધી અને તેના ગ્વાસ નિયમા જુદા દર્શાવ્યા નથી
 આભાષાતુ સાહિત્ય પણ હાલ ઉપલબ્ધ જણાતુ નથી.

આભોરાદિગિર' કાવ્યેષ્યપભ્રજા ઇતિ સ્મૃતાઃ ।

શાસ્ત્રેષુ સસ્કૃતાદન્યટપભ્રજતયોદિતમિતિ ॥ દણ્ડી

મધ્યયુગની છઠી, ભાષા અપભ્રંશ છે મસ્કૃત નાટકમા

અપભ્રંશભાષા આદિર આદિની ભાષા અપભ્રંશ છે દટિના

મત પ્રમાણે મસ્કૃત શિવાયની થધી ભાષાઓ

અપભ્રંશ છે પણ તે વ્યાજયી નથી મસ્કૃતની માફક

યોજી ભાષાઓમા પણ સાહિત્યરચના થઈ છે વ્યાકરણો

પણ થયા છે રાસ જુદા ૨ નામો ધારણ કર્યા છે તે થધી

ભાષાઓને અપભ્રંશ કેમ કહી શકાય ? અપભ્રંશ ભાષા

૮ પ્રાકૃત ભાષા નો અચાન્તર પ્રિભાગ છે પટ્ટનુ સ્વરુ કે

યોલાની ભાષામા વિકાર થવાના વધારે સમ્ભવ છે તેથી

તે સાહિત્ય શૃંગારાર્થા જુદા વધીને અપભ્રંશ નામ ધારણ

કરી જુદી ભાષા તરીકે ઓલસાઈ જાય અને તેથી અર્વા

ચીનયુગની અપભ્રંશના અનેક ભેદ થયા જાય તે સમ્ભવિત

છે તથાપિ મધ્યમયુગની અપભ્રંશ ભાષા કે જેને વ્યાકરણ

કાગો ૮ છઠી ભાષા તરીકે નિયમ વધુ કરેલી છે તે એકજ

પ્રકારની છે તેમા સાહિત્યરચના પણ થઈ છે માર્કંડેયના

ન્યાકરણમા નાગર, વ્રાહ્મણ અને ઉપનાગર ૮૫૫ શ્રણ ભેદ

અપભ્રંશના જણાવ્યા છે તે પણ મુખ્ય ત્રણ ભેદ, અર્વા

ચરભેદનો જેટલા પેશ તેટલા છે પણ આ ભેદો અર્વાચીન

યુગની અપભ્રંશના જાય ૮૫૫ જણાય છે

પ્રાકૃત વ્યાકરણો

ઉપર કહેલ મધ્યમ યુગની છ ભાષામા ઉપર અનેક

વ્યાકરણો થયા છે તેમાં મૌથી પ્રાચીન

૪૮૫ પ્રાકૃત ભાષા

૪૮૫ પ્રાકૃતલક્ષણ નામનુ ન્યાકરણ છે

ને રામ કરીને પ્રાચીન યુગની સામાન્ય પ્રાકૃતભાષા
 -યાકરણ કે પ્રાકૃત ભાષાના અવાન્તર ભેદો પદ્ધતિ નહોત
 ને વરાતલુ તે -યાકરણ હોતુ જોડા તે અમિશ્રિત રા
 નથી પાછલના સુ શરકાળ તે -યાકરણને મહારાષ્ટ્રી પ્રાકૃત
 -યાકરણ ધનાવચને કેટલાક ઉમેરો કર્યો છે ઓ જેને
 ઘડના મૂલસૂત્રો અને પાછલથી ઉમેરાયલા મુદ્રાંતુ કેટલી
 જુની પ્રતો મેલ્યા, મુકાબલો કરી પૃથક્કરણ કર્યું છે ૬
 સન્ ૧૮૮૦ મા કલકત્તામાં દ્રુપાગેન્ડ પુસ્તકમાં યત્નેનુ પૃ
 કારણ દર્શાવ્યું છે

ઘડના વ્યાકરણ પદ્ધતિ મધ્યયુગના પ્રાકૃત ભાષાના ઉપર
 મહાચિના પ્રાકૃત પ્રકાશ સાથો પહેલુ ઘરમ્ચિ નુ પ્રાકૃત પ્રકા
 હ નામે વ્યાકરણ છે તેમાં ઘરમ્
 ચિષ્ટ સૂત્રો રચ્યા છે અને આમદ તેના ઉપર વૃત્તિ યનાથી
 છે ઘરમ્ચિના પ્રાકૃત પ્રકાશમાં ચાર ભાષાઓજ આવે
 ને ઉપર કહેલ ૬ ભાષાઓ પૈકી ચૃલિકા પૈશાચી અને
 અપભ્રંશ ૭ ને ભાષા તમા ને ગણારી ને ઉપરથી ામ જણા
 વ છે કે તેના સમયમાં પૈશાચીયા ચૃલિકા પૈશાચી જુદી
 રહિ પડી હાય અને અપભ્રંશ ને મ્યત્ર ભાષા ત્રિવેળ
 ણનામાં નહા આવી હાય

મ્યાર પત્ર હેમચંદ્રાચાર્યનું સિદ્ધહમ વ્યાકરણ ઉપસ્થિત
 હમચંદ્રન સિદ્ધહમ ધાય કે તેમાં માન અધ્યયોના સ્વરૂપ
 -યાકરણ અને આઠમા અધ્યાયના ચાર
 પાદોમાં પ્રાકૃત ભાષાનું -યાકરણ કે હેમચંદ્રે ઉપર કહેલ
 ૬ ભાષાઓનો સમાવેશ કરાયેલ છે હેમચંદ્રના સમય ધારમાં
 શતાદી છે તે પહેલા ૬ ભાષાઓ પ્રગટ થઈ ચુકી હતા.

એમ જણાય છે હેમચંદ્રે સૂત્રો અને વૃત્તિ યજ્ઞે પોતેજ બનાવ્યા છે જૈનોને તો તે માનનીય છે પણ જૈનેતરાળ પણ તેનો સત્કાર કર્યો છે વસ્તુચિના વ્યાકરણમાની પ્રાકૃત ભાષા હ્યારે શુદ્ધ મહારાષ્ટ્રી પ્રાકૃત છે, ત્યારે હેમચંદ્રની પ્રાકૃત ભાષા કડક જૈન આગમના ત્રાયા મિશ્રિત ધ્વાથી જૈન મહારાષ્ટ્રી પ્રાકૃત કહી શકાય

હેમચંદ્રાચાર્ય પદ્મી ત્રિવિક્રમનુ પ્રાકૃત વ્યાકરણ આવે

ત્રિવિક્રમનુ પ્રાકૃત ત્રા

છે ત્રિવિક્રમ દિગ્ગજ જૈન છે તેણે

સૂત્રો અને તેની વૃત્તિ યજ્ઞે બનાવ્યા છે

પદ્મભાષાચત્રિકાનાર લક્ષ્મીધર કહે છે કે ત્રિવિક્રમે વૃત્તિજ યનાથી છે, સૂત્રો વાલ્મિકીના છે આના માટે જે મત છે કેટલાક કહે છે કે સૂત્રો પણ ત્રિવિક્રમના છે અને કેટલાક વાલ્મિકીના કહે છે પ્રો० કમલાશંકર ત્રિવેદી કહે છે કે આ વાલ્મિકી રામાયણના કર્તા નથી પણ જીજ્ઞા છે આ વ્યાકરણમાં પણ પ્રવાંત્ત ત્રણ ભાષાના સમાવેશ કરવામાં આવ્યો છે, ભાષાઓનો ક્રમ પણ હેમચંદ્રની માફક જ છે ત્રિવિક્રમે સૂત્રોનો અનુક્રમ પાણિનીયની અષ્ટાધ્યાયી ઉપર કાશિકાવૃત્તિની માફક જાલથી રાખ્યો છે ત્રિવિક્રમનો સમય ચારમી અને પંદરમી શતાબ્દી વચ્ચેનો છે, કેમકે હેમચંદ્રના ગ્રંથનાં ત્રિવિક્રમે ઉલ્લેખ કર્યો છે અને ત્રિવિક્રમના ગ્રંથનો કુમારસ્યમિત રત્નાવળમાં ઉલ્લેખ કર્યો છે, હેમચંદ્રનો સમય ચારમી સદી અને કુમારસ્યમીનો સમય સોલમી સદી છે જો તેની વચ્ચે ત્રિવિક્રમનો સમય છે

જે સૂત્રો પર ત્રિવિક્રમે વૃત્તિ કરી છે તેજ સૂત્રો ઉપર

પદ્મભાષા ચત્રિકા

લક્ષ્મીધરે વૃત્તિ કરી છે તેનું નામ છે પદ્મભાષાચત્રિકા, લક્ષ્મીધરે સૂત્રોને

જાલવ્યાં નથી પણ મહેજી-દોશિતે મિદ્ધાત-કૌમુદીમા
 જેમ પાણિનીયના સૂત્રોના પદ્ય ફેરવ્યો છે તેમ લક્ષ્મીધર
 પણ ફેરવ્યો છે આ ઘૃત્તિ ઘણી વિસ્તૃત છે નામના રૂપા
 અને ધાતુના રૂપો જેમચંદ્ર કરના ઘણા વધાર આપ્યા છે
 દેશી શબ્દોનાં પણ તેમા સમાવેશ કર્યા છે લક્ષ્મીધરના
 સમય ત્રિવિક્રમ પટ્ટીનો છે, કારણકે પટ્ટભાષાચત્રિકામા
 લક્ષ્મીધરે ત્રિવિક્રમનો ઉલ્લેખ કર્યો છે

લક્ષ્મીધરની માફક મિદ્ધાજે ઉક્ત સૂત્રો ઉપર ઘૃત્તિ
 રચી છે તેનું નામ પ્રાકૃત રૂપાવતાર છે
 પ્રાકૃત રૂપાવતાર સૂત્રોનાં અનુક્રમ પટ્ટભાષાચત્રિકાની મા
 ફક છે પટ્ટભાષાચત્રિકા જેમી ચિન્તામણી આ ઘૃત્તિ નથી
 પણ સક્ષિત છે, તથાપિ તેમા રૂપાવ્યાનની ઘાયનમા સાસ
 ન્યૂનતા રહી જતી નથી મિદ્ધરાજે જમ્મરીઆત પુરતાં સૂત્રો
 ની યોજના કરી છે કેટલાક સૂત્રો ટોટી દીધા છે કે હલ્દો
 (E. Hultzsch) આ પુસ્તક સન્ ૧૯૦૦માં કલકત્તા ણિ
 યાટીક સોસાયટી તરફથી પ્રકાશિત કર્યું છે તેમા દરેક
 સૂત્રની સ્થાને જેમચંદ્રના સૂત્રની સરખામણી કરી તેના સૂત્રો
 ના અર્થો પણ આપ્યા છે ત્રિચાર્થને માટે આ વ્યાકરણ ઘણું
 મગવડવાળું છે આ વ્યાકરણમા યુષ્મદ્ અસ્મદ્ ઘોરે
 શબ્દોના રૂપો મેજા વ્યાકરણા કરતા ઘણા વધારે આપ્યા
 છે, તેમા કેટલેક સ્થાને રૂપોમા કૃત્રિમતા જણાઈ આવે છે

આ ઉપરાંત અપ્યય દોશિત રચિત પ્રાકૃત મણિદીપ, હૃષી
 વેશ કૃત પ્રા. ૦ ગ્રા. ૦ પ્રાકૃતમજરી કે જે વરુચિના સૂત્રો
 ઉપર પદ્યમયઘૃત્તિ છે તે મુદ્રિત છે તથા કેટલાક અમુદ્રિત
 છે, પ્રાકૃતમણિદીપ અને પ્રાકૃતમજરી કેવલ મહારાષ્ટ્રી પ્રા.

કૃત ભાષાનાજ વ્યાકરણ છે ડોક્ટર ઓફેસ્ટના કેટેલોગ્સ
કેટેલોગોરમમા પઢ્ભાષાના નામે ઘીજા ત્રણ ગ્રંથો ગણાવ્યા છે.

૧ પઢ્ભાષાચન્દ્રિકા—ભામર-કવિકૃત

૨ પઢ્ભાષામજરી

૩ પઢ્ભાષાસુવતાદર્શ

પ્રોફેસર એમ આર મટારફર સ્ક્રુત હસ્તલિખિત
ગ્રંથોની શોધમા નીકળ્યા તે ગ્રંથતની ઘીજી મુસાફરીના
રેવાલમા પઢ્ભાષા વિચાર નામનો ગ્રંથ હોવાનુ જણાવે છે
અને તેમા સ્ક્રુત સહિત ઘીજી પાચ ભાષાનો વિચાર છે

૪ લક્ષ્મીધર દુર્ગાચાર્યકૃત પઢ્ભાષાસ્વમાલિકા નામનુ
પુસ્તક હોવાનુ જણાવે છે

આ શિવાય શેષકૃષ્ણ રચિત પ્રાકૃતચન્દ્રિકા નામે
પુસ્તક છે તેમા અપભ્રંશ ગિવાય પાચ ભાષાનો વિચાર કર્યો
છે છઠી અપભ્રંશ ભાષાનુ સુચન કર્યું છે પણ વધારે વિચાર
નથી કર્યો કારણ કે જુદા જુદા ઘણા દેશોની તે ભાષા છે

આ ઘવા વ્યાકરણો કરતા વધારે ભાષાઓનો વિચાર
માર્કહેપના પ્રાકૃતસર્વસ્વમા છે તેમાં ઇકદર મોલ ભાષા-
ઓનો સંગ્રહ છે તે આ પ્રમાણે—

૫ નવ ભાષાવિભાષાપ ભ્રંશપૈશાચમેદત ,

૬ ચતુર્વિંશ તત્ર ભાષા વિભાષા, પશ્ચધા પૃથક્ .

૭ અપભ્રંશાન્ત્યસ્મિન્ પૈશાચ્યશ્ચેતિ પોટજ ॥ ૧ ॥

૮ મહારાષ્ટ્રી શામ્નેની પ્રાન્ધાવન્તી ચ માગધી .

૯ ઇતિ પશ્ચવિંશ ભાષા યુક્તા ન પુનરષ્ટધા ॥ ૨ ॥

૧૦ શાકારી ચેવ ચાળટાલી શામર્પામીરિકા તથા .

૧૧ દાક્ષીણી યુક્તા-પશ્ચવ વિભાષા નતુ પઢ્વિભાષા ॥ ૩ ॥

નાગરો વાચકચોપ- નાગરચેતિ તે ત્રયઃ ।

અપભ્રંશા પર સૂક્ષ્મ ભેદત્વાદ્વ પૃથક્ક્રમતા ॥ ૪ ॥

કૈકેય શૌરસેન ચ પાઞ્ચાલમિતિ ચ ત્રિધા ।

વૈશાલ્યો નાગરા યસ્માત્તેનાપ્યન્યા ન લક્ષિતા. ॥ ૫ ॥

इति षोडशधा भाषा मया प्रोक्ता प्रपद्यतः ।

પરંતુ આ સોલ ભાષા ગ્રંથા અર્વાચીન યુગના મિશ્રણ થી ધને છે. પ્રાકૃત પાઠમાલામા માત્ર મધ્યમયુગની ભાષા આનો વિચાર કરવામા આવ્યો છે ।

પ્રાકૃત પાઠમાલાની રચના કરવામા ઉપર જણાવેલ વ્યાકરણો પૈસી નીચેના વ્યાકરણોને પાઠમાલાની રચના મદાય લેવામા આવી છે—

૧ ચંદનુ પ્રાકૃતલક્ષણ ૨ વરરુચિકૃત પ્રાકૃતપ્રકાશ.
૩ હેમચંદ્રના સિદ્ધહેમનો આઠમો અધ્યાય. ૪ લક્ષ્મીધરની પદ્મભાષાચન્દ્રિકા ૫ સિંહરાજનુ પ્રાકૃતરૂપાવતાર લાલકરી ને હેમચંદ્રના પ્રાકૃત વ્યાકરણ નું ધધારે અનુસરણ કર્યું છે જે રૂપ પદ્મભાષાચન્દ્રિકા કે પ્રાકૃતરૂપાવતારનુ ધધારે શુદ્ધ લાગ્યુ તે તેમાથી લીધુ છે કયે ૨ ઠેકાણે કયા ૨ વ્યાકરણો જુદા પડે છે તેનો મુકાબલો દરેક પાઠમા કરી તફાવત તુલનામા દર્શાવ્યો છે સરસ્વામણીમા ચંદન પ્રાકૃત લક્ષણનો પણ ઉપયોગ કર્યો છે વરરુચિના પ્રાકૃત પ્રકાશમાથી પાઠમાલામા કઈ લેવામા આવ્યુ નથી પણ હેમચંદ્રાદિ કરતા તેમાં કેટલી ન્યૂનતા છે અને તેના કરતા હેમચંદ્રાદિમાં કેટલો ધધારો થયો છે તેની માત્ર સરસ્વામણ કરી છે પાઠમાલામા ભાષાઓનો ક્રમ વ્યાકરણમાં દર્શાવેલ ભાષાઓના ક્રમ પ્રમાણેજ રાખવામા આવ્યો છે

છ ભાષામાં મુખ્ય ભાષા મહારાષ્ટ્રી પ્રાકૃત, તે પળ જૈનસ-
 હારાષ્ટ્રી પ્રાકૃત ને અનુસાર રૂપો આણવામાં આવ્યા
 છે. પાઠમાલામાં પ્રથમ પ્રાકૃત ભાષાના સામાન્ય નિયમો
 ઉદાહરણ સહિત યોજી સામાન્ય નિયમાવલિ આપવામાં
 આવી છે. ત્યાર પછી ૨૧ પાઠોમાં પ્રાકૃત નામ અને ધાતુનાં
 રૂપાખ્યાનોની સિદ્ધિ દર્શાવી છે

તે પળ વિદ્યાર્થિનું મગજ કટાલી ન જાય અને ધીમે ૨
 કઠળ પ્રયોગો સરલ થતા રહેલાઈથી
 પાઠોના ક્રમની યોજના સમજી શકાય તેવો ઉદ્દેશ ધ્યાનમાં
 રાખી એક પછી એક એમ ચઢતે ક્રમે યોજવામાં આવ્યા
 છે એક પાઠ નામનો અને એક પાઠ ધાતુનો એમ ધારાફ-
 રતી નામ અને ધાતુનો વિચાર કરવામાં આવ્યો છે જેમકે
 પહેલા યોધપાઠમાં અકારાન્ત તથા આકારાન્ત પુલ્લિંગ
 નામો, યોધપાઠ ૩ માં આકારાન્ત, ઈકારાન્ત, ઉકારાન્ત
 તથા ઝકારાન્ત પુલ્લિંગના નામો, યોધપાઠ પાંચમામાં અકારા-
 નન્ત, ઈકારાન્ત તથા ઉકારાન્ત નપુસકલિંગના નામો,
 યોધપાઠ ૭ માં આકારાન્ત, ઈકારાન્ત, ઈકારાન્ત,
 ઉકારાન્ત, ઝકારાન્ત સ્ત્રીલિંગ નામો, યોધપાઠ ૯ માં
 ઝકારાન્ત ઓળે લિંગના નામો, યોધપાઠ ૧૧ માં આઘ્રન્ત
 ઓળે લિંગનાં નામો, યોધપાઠ ૧૩ માં આઘ્રાન્ત સર્વ
 નામો, યોધપાઠ ૧૫ માં એતદ્, ઇદમ્ તથા અદસ્ સર્વનામો,
 યોધપાઠ ૧૭ માં મર્યાવાચક શબ્દો, યોધપાઠ ૧૯ માં
 યુષ્મદ્ તથા અસ્મદ્ સર્વનામોનાં રૂપો અને યોધપાઠ ૨૧
 માં લિંગપરિવર્તન અને અવ્યયો દર્શાવવામાં આવ્યા છે

पाठ ४ वामा अकारान्त शिवाय स्वरान्त धातुओंनो वर्त-
 मानकाल, बोधपाठ २ वामा प्रेरकमेद तथा उपसर्गा, बोध
 पाठ ३ वामा आजार्थ तथा विपर्यय काल, बोधपाठ १०
 वामा फेटलाक कृडन्तो, बोधपाठ १२ वामा भावकर्म, बोध
 पाठ १४ वामा भुनक्तु तथा कर्मणि भूतकृदन्त बोधपाठ
 १६ वामा सप्रियकाल, बोधपाठ १८ वामा मर्षकालनो
 माधारण ग्रन्थयो, बोधपाठ २० वामा नद्धित अने बोध
 पाठ २२ वामा सागरुसमासाणि अप्रशिष्टविणिनो विचार
 दर्शावयामा आचो दे प्राकृत भाषामा श्रेयशब्दोनो रण
 समर्थेय शय दे नेवी फेटलाक बोधपाठोमा देश्यशब्दा
 अने देश्य क्रियापदो र्नायवामा आचो दे आवधा बोध
 पाठोधी मलेत्तु ज्ञान अर्पण रती न जायण हेतुधी २२
 मा पाठमा एक गत्यकथा याजवामा आचो दे कजेना या
 चनगी जीवेला नियमो ताजा र्द घगरर उपस्थित रहे
 त्थारवाद विशेष नियम मिद्व प्राकृत नामना विशेष आदे
 शो आप्या दे न्यारपडी फेटलाक गातु ने विशेष
 आदेशो वाय दे ते र्जाया दे आहिसुधीमा प्राकृत
 भाषाना नियमो समाप्त शय दे न्यारपडीपरिशिष्ट तरीके
 रीजी पाच भाषाओंता न्द्र पाठो मोठया दे तेनापहेला
 पाठमा गौरमेनी भाषाना ग्यास नियमा उदाहरणमेरित्त
 दशाया दे तेमजया र्पाठ २ वामा मागधी भाषा, बोध
 पाठ ३ वामा पैशाची अन चूलिका पैशाची, बोधपाठ ४-५-
 ६ मा अपभ्रंश भाषाना ग्यास नियमा यथाव्या दे उक्त
 न्द्र पाठोमा नयान वास्या ने पदने कुमारपाल-चरियमानी
 ते ते भाषा ने लगती गाथाआ लई याजवामा ओवी छे

૨૮ દરેક ૨૮ ધોષપાઠો હ્રાં ભાષાના છે દરેક ધોષપાઠ
મા આવી ગયેલા શબ્દોનો તથા ગાથા અને કથા
અર્થકાંધ

મા આવેલા કઠિણ શબ્દોનો સમાવેશ શબ્દકો-
પમા કરવામા આવ્યો છે તેની સાથે અન્યથો તથા ધાતુ
ઓનો પણ સંગ્રહ કરનામા આવ્યો છે કાંઈ ૨ ટેકાણે
આગલા ધોષપાઠમાં આવી ગયેલ શબ્દોનુ વિદ્યાર્થીને વિસ્મ
રણ ધરાનો સમય હોવાથી વાક્યરચનામા મુટકેલી થાય
અને શબ્દ શોધવામા કાલક્ષેપ થાય તે ન થયા પામે પટલા
માટે તે શબ્દો ઢેવડના શબ્દકોપમા મોટવવામા આવ્યા
છે આથી વિદ્યાર્થીને જલ્દી શબ્દાર્થની ઉપસ્થિતિ થતા તે
ઘટપથી વાક્યયોજના કરી શકે

પ્રથમ ૨૦ પાઠમા વિદ્યાર્થીને પ્રાકૃત ભાષાનો ગુજરાતી
અનુવાદ અને ગુજરાતી ભાષાના પ્રાકૃત અનુ-
વાદ કરના આવડે પટલા માટે ધને ભાષાના
વાક્યો નવા તૈયાર કરી યોગ્યા છે તે તે ધોષપાઠમા
આવેલા નિયમને અનુસરીને જ વાક્યરચના કરવાની હોવાથી
મર્ણ સ્વનત્રતાને અભાવે માત્રિલ્ય ગ્રથ જેવી સર્વાંગસુદરતા
વાક્ય રચનામા નહીં આવી શકી હોય પટલુજ નહીં
પણ કોઈ ટેકાણે વાક્યોમા કૃત્રિમતા પણ કદાચ પ્રતીત
થશે; પણ તેના માટે અન્ય ઉપાય ન હોવાથી તે ચલાવી
લીધા વિના છુટકો નથી પાગલના ૩ ધોષપાઠોમા તે
દેમચંદ્રના કુમારપાલ ચરિયમાથી તૈયાર પથો લેવામા આ
વ્યા છે અને તે સ્વનત્રપણે રચાળલા છે પટલે તેમા ઉપરનો
મગાલ ઉપસ્થિત થનો જ નથી

દરેક ધોષપાઠમા આપનામા આવેલા વાક્યો ધની

પ્રા. ૦ ગુ. ૦ અનુવાદ

શકે તેટલાં સરલ યનાવ્યાં છે છતાં શઠ
આતના વિદ્યાર્થિને કદાચ કઠિણ લાગે

કે ન સમજાય તેથી તેની સરલતા માટે દરેક પાઠના પ્રાકૃ
ત ધાક્યોનો ગુજરાતી અનુવાદ અને ગુજરાતી ધાક્યોનો
પ્રાકૃત અનુવાદ કરી આપવામા આવ્યો છે અને તે પાઠમાં
ન યોજતા અલાયદુ પુસ્તકને છેડે રાખ્યુ છે તે પટલામાટે
કે વિદ્યાર્થી પાંતની બુદ્ધિ ધની શકે તેટલો અનુવાદ કરી
લે અને તે આપેલા અનુવાદ સાથે સરસાવી લે જે ભાગ
ન સમજાય તેજ તેમા જોડને નક્કી કરી લે આ સ્થલે વિદ્યા-
ર્થિને પટલો સૂચના આપવા યોગ્ય ધારીએ છીએ કે ધાક્યો
નુ ભાષાતર કરતી વખતે એકદમ પુસ્તકમા આપેલ ભાષા
તર તરફ નજર ન દોડાવતાં પોતાની જાતે ભાષાતર કરી
ને પછીજ આપેલા ભાષાતર સાથે સરસામણી કરી શુદ્ધ
અશુદ્ધ તપાસી લેવું

આ પાઠમાલા આજથી ચૌદ વર્ષ પહેલા પ્રાકૃતમાર્ગોપદેશિકા
રૂપે કચ્છ માહિલીમા તૈયાર કરવામા આવી હતી
ઉપમહાર
દગમ્યાન પદિત વેચરદાસ જીવરાજ તરફથી
એક પ્રાકૃત માર્ગોપદેશિકા છપાઈ ન્દાર પહો પટલે આ માર્ગોપ-
દેશિકા એમને ણમ રાખી મુકવામા આવી ત્યારપછી સવત્
૧૯૮૦ ની સાલમા ધીકાનેરના શ્રોટ અગરચદજી ભેરોદાસજી
ને તે કોપી ધતાવવામા આવના તેમણે તે પુસ્તકને દ્રષ્ટા ભા
ષાની પાઠમાલા તરીકે યોજી આપવાની પ્રેરણા કરી તેથી
ઉક્ત માર્ગોપદેશિકાને પ્રાકૃત- પાઠમાલારૂપે ફેરવી ઘણા
સુધારા વધારા સાથે તૈયાર કરી છે આજ કાલ સસ્કૃતભાષાની
પેઠે પ્રાકૃતભાષા યુનિવર્સિટીમા દારાલ ધઈ છે પણ સસ્કૃત

करतां तेनु साहित्य ओहं होवाधी ते भाषाना विद्यार्थिओ
 पूरो लाभ लई शक्ता नथी छने तेथी जैनधर्मना प्राचीन
 तत्त्वोना अभ्यासथी तेओ यंचित रहे छे आ पाठमाला
 लोक भाषामां एटलामाटे तैयार करी छे के संस्कृत जाण-
 नारा तेमज न जाणनारा पण तेनो लाभ लई शके अंते
 पाठकवर्गने एटली भलामण आपवी उचित छे के छा पा-
 ठमाला थी पुरातनी भाषाओनो अभ्यास करी छाने
 लगती अर्द्धमागधी भाषामा रचाएल जैन आगमना तत्त्वोनु
 दोहन करी पोताना छात्माने छने समाजने तेनो लाभ
 आपे सुजेथु किं बहुतना?

स १६८१ फाल्गुनवदी १ }

मुनि रत्नचन्द्र

तुलना.

—७७३३३६६६—

सामान्य नियमावलि—

प्राकृतप्रकाशमा स्वरथा पर अनादि असयुक्त न ना
 नित्य अने आदि असयुक्त न ना विकल्प गाने बदले सर्वत्र
 न नो ण कर्था रे परस्मिन् प्रमाणे प्राकृतमा न ने स्थानेज
 नथी क्, श्, ल्, ज् इत्यादीनां लोप र्तां शेष (अवशिष्ट)
 रहेना अर्णनो अर्णनी पर लोपतो लघुप्रपञ्चवालो यथाय
 रे ण नियमतो वररचिना प्राकृतप्रकाशमा अभाव जणाय
 रे ण उपरधी मित्र थाय रे के जेन महाराष्ट्री प्राकृतमां
 आश प्रयोगो रुद्ध अयेला होवा गी हेमचन्द्रे पोताना व्याकरण
 मा आ नियमो दाखल कर्था ह्दो उपरि लोप कगटतद
 पपसाम् ॥३१॥ ण सत्रमा इ, श्, क् (जिह्वामृलीय), तथा प्
 (उपध्मानीय) गणाया नथी स्वरथा पर अनादि असयुक्त
 क् ना भू तथा ह् आश ने बदलेमात्र भू आदेश कर्था रे
 जेमके— मेनालिआ (शेफालिका), मभरी (शफरी), मभल
 (सफलम्), परन्तु मेनालिआ, मभरी, सफल आप्या नथी
 यजन पर उता इ, श्, ण् तथा न ना अनुस्वारने बदले
 यजन पर उता न तथा ज् ना अनुस्वार उपरात म् कर्था रे
 जेमके— विम्बो, विम्बो (विन्ध्य), उचणीअ, वम्चणीअ
 (वज्रणीयम्), स्प ना फ आदेश उपरात कचित् सि आदेश
 थाय रे एम् कत्तु रे जेमके— पाटिसिद्धी (प्रतिस्पद्धी)
 हेमचन्द्र पाटिसिद्धी तथा पडिसिद्धीने प्रतिसिद्धि शब्द था
 सिद्ध करे रे कत्तु आदिमा तनो द् कर्था रे, परन्तु हेमचन्द्रनु
 एयु कहेयु रे के ते तो शोरसेनी तथा मागधीमा थाय रे,

પ્રાકૃતમા તેમ કરવું ઉચિત નથી પ્રાકૃતપ્રકાશમા નીચે આપેલા સામાન્યનિયમો જણાવ્યા નથી:—

૧, ૨, ૩, ૪, ૫ ૦, ૧૩, ૧૫ (સ), ૨૨, ૨૩, ૨૫, ૨૬, ૨૮ (અતર્ગત રૂ=વ, રૂ=ઘ (વિકલ્પે), ૩૦ અતર્ગત દીર્ઘથી પર હોય તો, અનુસ્વારથી પર હોય તો, ૩૧ અન્તર્ગત ત્વ=ચ, ધ્રૂ=ઝ, ઘ્વ=ઞ, હ્વ=મ, (વિકલ્પે), ગ્મ=મ્ (વિકલ્પે), ૪૦, ૪૫, ૪૬

પદ્ધતિપાચન્દ્રિકામા શ્યશ્વત્સપ્સામનિશ્ચલે ॥ ૧૪ ૧૨૬ । ૭ સૂત્રની શૃત્તિમા હ્રસ્વથી પર હોવાનું લક્ષ્મીધરે જણાવ્યું નથી નિયમ ૩૦ મામાં ડમ્ના પ્ ને ચડલે ઇ નો પ્ જણાવ્યો છે નિયમ ૩૧ મામાં સ્ન, પ્ણ, સ્ન, હ્લ, ક્ષણ, ના પ્ણ ઉપરાત ત્સ્ત નો પ્ણ જણાવવાનો રહી ગયો છે ૭મ ધારીને લક્ષ્મીધરે જણાવ્યો છે પરન્તુ ડ્યોત્ત્ત્ના શબ્દના મયુક્ત ત્સ્ત માના ઝર્ધ્વ ત નો નિયમ ૩૨ મા થી લોપ થાય છે, અને પત્રી જે સ્ત્ર હોય રહે છે, તેનાં પ્ણ થાય છે, પડલે ત્સ્ત જણાવવાની જરૂર નથી, નિયમ ૩૬ મામાં અનુસ્વારથી પર હોય તો પ્ણ હોય તથા આદેશના દ્વિત્વ નો નિપેધ કર્યો છે, પરન્તુ દીર્ઘાંજ ॥ ૧૪૮ ૮૭ । ૭ સૂત્રમા અનુસ્વારનો નિપેધ કર્યો નથી, નિયમ ૪૩ માથી સિદ્ધ થતા તણુવી, લહુવી, ગમ્વી, ઘહુવી, પુહુવી તથા મહુવી શબ્દમાના યીને ચડલે લક્ષ્મીધરે ક્રિયા છે નીચે આપેલા સામાન્ય નિયમો જણાવ્યા નથી (જો કે ત્રિવિક્રમના પ્રાકૃત વ્યાકરણમાં આપેલા છે) ૧૩ અન્તર્ગત નિર્ ના ટ નો નિન્ય દીર્ઘ થાય છે, ૧૪ અતર્ગત ંનો ૭ અને ઓ નો ં ઓ થાય છે, ૪૪ અતર્ગત પ્રાકૃત્ શરત્ તથા તરણિ શબ્દ પ્રાકૃતમા પુલ્હિગમાં ઘપરાય છે

પ્રાકૃતરૂપાવતારમા નીચે આપેલા સામાન્ય નિયમો જણા
વ્યા નથી —

૧૧, ૧૩ અર્નાગત નિર્ ના ઠના નિલ્પ દોઘ ધાયછે, ૧૫ (સ્વ)
૨૩ અર્નાગત સ્વર છે પર જેને ણ્યા અન્તર્, નિર્ અને દુર્
પદલાના અલ્પ વ્યજનના લોપ નથી થતો, ૨૭, ૨૮ અર્નાગત
ઢ=ઢ, ઢ=લ (પ્રાય) ફ=મ, તથા જ (પ્રાય), રૂ=રૂ, રૂ=રૂ
(વિકલ્પે), ૩૬ અર્નાગત ત્વ=ચૂ, ધૂ=ચૂ, ઢ=જૂ, ધ્વ=ફૂ,
ક્ષમ તથા ટમ=પ, હ્મ=મ (વિકલ્પે), ગમ=મ, (વિકલ્પે) ફૂ=લૂ
૪૦, ૪૫

બોપાટ ૧ તા—

ચષ્ટ પાતાના પ્રાકૃતલક્ષણ નામના ન્યાયરણમા
પ્ર૦૧૦ મા જિણે રૂપ વધાર આપે છે, પરન્તુ પ૦ ૫૦ મા
જિણતા, જિગામા, જિગાડ, જિગાહિ, જિણેહિ પદલા રૂપો
આપવામા આવ્યા નથી, અને પ૦ ૬૦ મા જિગાહ તથા જિ-
ણાહ રૂપો વધારે આપવામા આવ્યા ાં વરુચિ પોતાના
પ્રાકૃતપ્રકાશમા તૃ૦ ૧૦ મા જિણેણ, તૃ૦ ૫૦ મા જિણેહિ,
જિણેહિ, પ૦ ૧૦ મા જિણતા, જિગાહિન્તો, પ૦ ૬૦ મા જિણતો
જિગામા, જિગાડ, જિગાહ, જિણેહિ, પ૦ ૬૦ મા જિણાણ,
સ૦ ૫૦ મા જિણેસુ, સ૦ ૧૦ મા જિણો, જિણા, પદલા રૂપો
આપતા નથી લક્ષ્મીચર પોતાની પદ્મભાષાચન્દ્રિકામા
સ૦ ૧૦ જિણા રૂપ આપતા નથી સિંહરાજ પોતાના પ્રાકૃત
રૂપાવતારમા સ૦ ૧ મા જિણા આપતા નથી પ્રાકૃતશબ્દ
રૂપાવતારમા સ૦ ૧૦ મા જિણા નથી

બોપાટ ૨ તા—

પ્રાકૃતલક્ષણમા ગચ્ઙપ, ગચ્ઙન્તે, ગચ્છિરે, ગચ્છસે

ગચ્છિમા, ગચ્છિસુ, ગચ્છિમ, ગદલા સ્વો આપવામા આવ્યાં નથી. ગચ્છિત્થા ને ઘડલે ગચ્છિત્થ છે ૯ પક્ષવાલા સ્વો નથી પ્રાકૃતપ્રકાશમા પ્ર૦ ઘ૦ મા ગચ્છન્તે, ગચ્છરે ગદલા સ્વો આપવામા આવ્યા નથી પદ્ધમાપચન્દ્રિકામા પ્ર૦ ઘ૦ મા ગચ્છરે ને ઘડલે ગચ્છરૂર સ્વ આપ્યુ છે ૩૦ ૯૦ ગચ્છમિ સ્વ વધારે છે. પ્રાકૃતસ્વાપતારમા પ્ર૦ ઘ૦ મા ગચ્છરે ને ઘડલે ગચ્છરૂર સ્વ આપ્યુ છે

બોધપાઠ ૩ જો—

પ્રાકૃતલક્ષણમા પ્ર૦ ય૦ મા ઇમડ, ઇસઓ ને ઘડલે ઇસીડ, ઇસીઓ સ્વો આપ્યા છે દ્વિ૦ ઘ૦ મા ઇસીડ, ઇસીઓ સ્વો વગરે આપ્યા છે તૃ૦ ઘ૦ મા ઇસીદિ નથી પ૦ ઘ૦ મા ઇમિત્તો, ઇસીઓ, ઇસીડ સ્વો આપવામા આવ્યા નથી મ૦ ઘ૦ મા ઇમડ, ઇસઓ ને ઘડલે ઇસીડ, ઇસીઓ સ્વો આપ્યા છે પ્રાકૃતપ્રકાશમા પ્ર૦ ઘ૦ મા ઇસડ, ઇસી સ્વો નથી અને ઇમઓ ને ઘડલે ઇમીઓ સ્વ છે દ્વિ૦ ઘ૦ મા ઇસી સ્વ નથી તૃ૦ ઘ૦ મા ઇસીદિ ઇમીદિ સ્વા નથી મ૦ ય૦ મા ઇસીસુ સ્વ નથી પ૦ ૯૦ ઘ૦ તથા પ૦ ઘ૦ ના સ્વો આપવામા આવ્યા નથી મિદ્ધહેમમા તૃ૦ ઘ૦ મા ઇસીદિ, ઇસીદિ તથા ગુરુદિ, ગુરુદિ સ્વો આપવામા આવ્યા નથી અને પ૦ ૯૦ મા ઇસિત્તો, ગુરુત્તો તથા પ૦ ઘ૦ ઇસિત્તો, ઇમીડ, ગુરુત્તો સ્વો આપવામા આવ્યા નથી પ્રાકૃતસ્વાપતારમા મ૦ ઘ૦ મા ઇમડ તથા ઇસઓ સ્વો નથી પ્રાકૃત-ગદ્ધસ્વાવલિમા પ૦ ૯૦ ઘ૦ મા ઇસિત્તો તથા ગુરુત્તો નથી અને મ૦ ઘ૦ મા ગુરુવો, ગુરુત્તો સ્વો ૩૦

બોધપાઠ ૪ થો—

प्राकृतप्रकाशमा रूपो आपयामा आधा नथी

वाचपाठ ५ गो—

प्राकृतलक्षणमा प्र० तथा छि००० मा अर्च्छि तथा धणु
रूप वधार ३ प्राकृतप्रकाशमा प्र० य० मा नेत्ताणि, नेत्ताह
नेत्ताह, अन्त्रीणि, अन्त्रीह, अर्च्छीह, धणुणि, धणुह, धणु
रूपो नथी परन्तु नेत्ताह, अर्च्छीह, धणुह रूपो ३ पइ
भाषाचन्द्रिकामा प्र० तथा छि००० मा अर्च्छि तथा धणु रूप
वधार ३ प्राकृतरूपावतारमा स० ०० मा नेत्तो रूप वधार
३ मार्गापदेशिकामा प्र००० मा अर्च्छि तथा धणु रूप नथी
वाचपाठ ६ टो—

प्राकृतलक्षण तथा प्राकृतप्रकाशमा अ तथा आ आदेश
नथा कयो, प्राकृतरूपावतार तथा मार्गापदेशिकामा पाटाह,
कारायेह रूपो नथी

वाचपाठ ७ मा—

प्राकृतलक्षणमा प० य० मा माला मालाह रूपा
वधार छे प्राकृतप्रकाशमा छि० य० मा माला, बुद्धी प्र०
तथा छि० य० मा वाणीया वाणी, तृ० ०० मा मालाअ
तृ० य० मा मालाहि, मालाहि बुद्धीहि, बुद्धीहि रूपा नथी
मिद्धहेममा प० ०० तथा य० मा मालत्तो, बुद्धित्तो रूपो
नथी पइ भाषाचन्द्रिकामा स० ०० मा मालो रूप वधार
छे प्राकृतशब्दरूपावलिमा तृ० ०० मा बुद्धिणारूपवधार
३ अने बुद्धीअ, बुद्धीह, बुद्धीआ, बुद्धीए, प० ०० तथा
य० मा बुद्धित्तो, स० ०० मा बुद्धि रूपो नथी

बोधपाठ ८ मो—

प्राकृतप्रकाशमा गच्छहि, गच्छामु, गच्छिमु गच्छे

જસુ, ગચ્છેજ્ઞહિ, ગચ્છેજ્ઞ, ગચ્છ, રૂપા નથી સિદ્ધહેમમા
 ૩૦ ૧૦ હસસુ, હસિસુ, ગન્હમો, ગન્હિમો રૂપો નથી
 પદ્મભાષાચન્દ્રિકામા ૩૦ ૧૦ તથા ૨૦ ના રૂપો આપ્યા નથી
 પ્રાકૃતરૂપાવતારમા સિંહરાજ પોતાની વૃત્તિમા કહે છે કે
 ૩૦ ૧૦ ના સુ પ્રત્યય પહેલા અકારના આકાર તથા ટકાર
 ન કરવા, પરન્તુ ૩૦ ઘ૦ ના મા પ્રત્યયના સાદ્વર્ચ્યા સુ
 પણ વદ્વચનનોજ લેયો

શાખા ૬ મા—

પ્રાકૃતપ્રકાશમા પ્ર૦ ૧૦મા કૃત્તા રૂપ નથી અને સ૦
 ૧૦ નુ રૂપ જ આપ્યું નથી સિદ્ધહેમમા સ૦ ૧૦મા કૃત્તારા
 રૂપ નથી પદ્મભાષાચન્દ્રિકામા સ૦ ૧૦ મા કૃત્તારા રૂપ
 નથી, અને વિઅમે વિઅર રૂપા વચારે છે પ્રાકૃતરૂપાવતારમા
 સ૦ ૧૦ મા કૃત્તારા ને વદલે કૃત્તા રૂપ છે અને વિઅા રૂપ
 વધારે છે પ્રાકૃતશબ્દરૂપાવલિમા સ૦ ૧૦ મા કૃત્તારા રૂપ
 નથી

શાખા ૮ મા—

પ્રાકૃતપ્રકાશમા તુઆણ, તુઆણ ટઅ પ્રત્યયા નથી
 સિદ્ધહેમમા ટઅ પ્રત્યય નથી પદ્મભાષાચન્દ્રિકામા પ્રલયોજ
 આપ્યા નથી પ્રાકૃતરૂપાવતારમા ટઅ પ્રત્યય નથી

શાખા ૧૧ મા—

પ્રાકૃતપ્રકાશમા સ૦ ૧૦ મા રાઝ વધાર છે સ૦ ઘ૦
 રાઝો, પ્ર૦ તથા ટિ૦ ઘ૦ મા રાઝો વ૦ ઘ૦ મા રાઝ
 વિગેરે, સ૦ ઘ૦ માં રાઝિસુ, તૃ૦ ૧૦ માં અપ્પણિઆ, અપ્પ
 ણહઆ રૂપો નથી સિદ્ધહેમમા સ૦ ૧૦ મા રાઝ રૂપ નથી
 અને રાઝ રૂપ ૧૦ માં વાચ્યે ૧૦ મા કાણુ છે ૪૬

चन्द्रिकामा ५० तथा ५० ए० मा राधाणाणो, राधाणो
रूपा वगर् ३ ५० १० मा अप्पणो ने बदले अप्पाणा रूप
३ प्राकृतरूपावनारमा ५० १० मा अप्पणा ने बदले अ
प्पाणा रूप ३ माणावेदेशिकामा ५० १० मा राअणा ने बदले
राआणो ३

वाचपाठ १० मा—

प्राकृतप्रकाशमा वर आदेश नथी आप्या

वाचपाठ १२ मा—

प्राकृतप्रकाशमा तद् शब्दने प्र० १० मा विभक्ति सहित
सो आदेश नित्य कथा ३ १० ले म रूप तथा पडभाषा
चन्द्रिकामा तद् शब्दने प्र० १० मा विभक्ति सहित स आ
तज नथी कथो प्राकृतरूपावनारमा मद्र शब्दना म० १०
मा सने रूप उगर् ३

वाचपाठ १४ मा—

प्राकृतप्रकाशमा मी न प्रत्यया तथा अहंसि रूप
आप्या नथी पडभाषाचन्द्रिकामा मी, ही, हीअ ने बदले
मि, हि, हिअ प्रत्ययो ३ प्राकृतरूपावनारमा मा ने
बदले मीअ प्रत्यय ३

वाचपाठ १५ मा—

प्राकृतप्रकाशमा मे, मि आदेशो मात्र तद् शब्दने ज
कथो ३, एतद् नथी इत शब्दने कथो नथी एतद् शब्दना
प्र० १० मा इण इणमा रूपो नथी आप्या प्राकृतरूपाव
तारमा एतद् शब्दना तृ० १० मा एण रूप नथी

वाचपाठ १६ मा—

प्राकृतप्रकाशमा मोच्छ, भोच्छ, उच्छ भेच्छ आदेशो

जणाव्या नथी पड्भापाचन्द्रिकामा उ० ए० मा स्म ने बदले
हिस्स प्रत्यय आप्यो ते प्राकृतरूपावतारमा उ० ए० मा
काह ने बदले काह रूप ते

शेषपाठ १७ मा—

प्राकृतप्रकाशमा त्रिशब्दनो तृ० पञ्च ती ने बदले ति
आदेश कर्षो ते टाणि ने बदले दोणि आदेश कर्षा छे वे,
वेणि, दृणि, धिणि आदेशो जणाव्या नथी प्र० व० मा
चउरो आदेश नथी, कारण के नित्य दीर्घ कर्षो छे पड्भा-
पाचन्द्रिकामा वेणि ने बदले वेणि आदेश कर्षा छे
अने आगलना रूपोमा पण वे ने बदले वे राख्यो ते त्रि
शब्दनो तृ० पञ्च ती ने बदले ति आदेश कर्षा छे प्राकृत
रूपावतारमा छि शब्दना प्र० व० मा वे ने बदले वु आदेश
कर्षो ते, अने आगलना रूपोमा पण वे ने बदले वु राख्यो
ते

शेषपाठ १८ मा—

प्राकृतप्रकाश, सिद्धहेम, पड्भापाचन्द्रिका, प्राकृत
रूपावतारमा समान प्रत्ययो होवाथी काडनो ग्राजवु नथी
शेषपाठ १९ मा—

प्राकृतलक्षणमा एकदम गटा रूपा ते, अने प्राकृत
प्रकाशमा पण थोडा रूपो ते ए बनावी आपे ते के अस
लमा थोडा रूपो हतां, परन्तु पाछलथी वरेला सिद्धहेममा
युष्मद् शब्दना प्र० व० मा तुम्भ, छि० य० मा तुम्भ, तुम्भ,
तृ० व० मा उम्मे? रूपो नथी पड्भापाचन्द्रिकामा युष्मद्
शब्दना तृ० व० मा हिं ने बदले सर्वत्र हि छे, प० ए० मा
तहिन्तो ने बदले तुहिन्तो आदेश छे, प० व० मा तुने बदले

તથા આદેશ ૩, મં ૧૦ માં તુચ, તુમ, તુહ, તુમ્, તુમ્, તુજ્ઞ આદેશો નથી જગાડ્યા અસ્મદ્ શબ્દના તં ૦ ઘં ૦ મં અમ્હેતિ, અમ્હેતિ, અમ્હાન્, અમ્હાન્ રૂપો વધારે છે મં ૦ ૦ માં અમ્હે, મમે સ્વા વગરે છે, અને અમ્હસ્મિ અમ્હત્ય, અમ્હાન્, મમસ્મિ, મમન્, મમહિ સ્વો નથી પ્રકૃતસ્વાવતારમા યુષ્મદ્ શબ્દના તં ૦ ઘં ૦ માં હિ ને થદ મર્વચ્ચ હિ છે, ૫૦ ૦ માં તદને થદલે તુહ આદેશ છે, ૫ તથા સં ૦ માં ટાપ પત્યપ લગાડીને ત્રીલિંગનાં વધુ સ્વો કા છે, મં ૦ ૦ માં તુવે ઇત્યાદિ સ્વો વધારે છે અસ્મદ્ શબ્દ મં ૦ ૦ માં મમે અમ્હે સ્વો વધારે છે

ગોષ્ઠ ૨ મો—

પ્રાકૃતપ્રકાશમા હમા પ્રત્યય નથી, હત્ત ને થદલે હન્ત પ્રત્યય છે, મા પ્રત્યય વધારે છે, હર, મણ પ્રત્યયો નથી પરિમાણ અર્થમા કિં (હદ શ-દ જગાડ્યો નથી) વિગેરે, શબ્દોને પત્તિઅ, પદ્ધત્તે જે પ્રત્યયો લાગે છે પાસીના ત દ્વિત પ્રત્યય જગાડ્યા નથી મિદ્રજેમમા હત્તિલ ને થદલે પત્તિલ પ્રત્યય છે, પર તથા રાઅ શબ્દને અનુક્રમે ક્ક તથા ઢક્ક પ્રત્યય લગાડ્યા છે, ઓને થદલે દો પ્રત્યય છે પદ્ધત્તે ચત્તિકામાં હત્ત ને થદલે હન્ત પ્રત્યય છે અને મા પ્રત્યય વધારે છે, ઓને થદલે દો પ્રત્યય છે મિઅ ને થદલે સિઅ પ્રત્યય છે નવહો, પક્કહો આદેશો નથી પ્રાકૃતસ્વાવતારમા મા પ્રત્યય વધારે છે જાણુમા પારિક્ક, રાહક વિગેરે આદેશો નથી, તુમ્હેચઅ, અમ્હેચઅ, આત્તેશો નથી, સપ્તગિઓ પત્તિઓ, અપ્પણઅ આત્તેશો નથી, પક્કસિ વિગેર આત્તેશો નથી ભાવ અર્થમા હહ, હહ પ્રત્યયો નથી, નવહો, ઢક્કહો ઉપરિહો

આદેશો નથી, મોસાલિઓ આદેશ નથી, વિજ્ઞુલા, પત્તલ,
પીચલ, અન્ધલો આદેશો નથી

ગથપાઠ ૨૧ મો—

પ્રાકૃતપ્રકાશમા પુલ્લિંગમા વપરાતા નકારાન્તં તથા
સકારાન્ત શબ્દોમાંથી ણિગ્સ્ તથા નભસ્ શબ્દ સાથે
દામન શબ્દને વર્જ્યો નથી પુલ્લિંગમા વપરાતા પ્રાઘૃપ્ તથા
શરત્ સાથે તરણિ શબ્દને ગણાવ્યો નથી પુલ્લિંગમા વિકલ્પે
વપરાતા અક્ષિ પર્યાય તથા વચન આદિ શબ્દોનો પણ ઉલ્લેખ
કર્યો નથી સ્ત્રીલિંગમા વિકલ્પે વપરાતા ઇમાન્ત શબ્દોનો
ઉલ્લેખ કર્યો નથી, અને અક્ષલિ આદિ શબ્દોમાંથી પૃષ્ઠ
પ્રશ્ત તથા અક્ષિ ણ ધ્રણ શબ્દો જ ગણાવ્યા છે નિશ્ચય,
ચિત્કર્ત, સંભાવન તથા વિસ્મયના અર્થમા વપરાતા હુ ને ઘડલે
હુ તથા શ્વ ને ઘડલે ઋશ્વ અવ્યયો જણાવ્યા છે સૂચના
આદિ અર્થમા વપરાતા અન્યોને ઘડલે અવ્યા અવ્યય જણા-
વ્યો છે અને સંભાવનના અર્થમા અઙ ને ઘડલે પણ સંભાષણના
અર્થમા અઙ તથા ઘલે અવ્યયો જણાવ્યા છે ઇવ અર્થમા
વપરાતા મિવ ને ઘડલે મિમિવ અવ્યય જણાવ્યો છે સંભાષણ,
રતિકલહ તથા આક્ષેપના અર્થમા વપરાતા હરે ને ઘડલે
હિર અવ્યય જણાવ્યા છે કુત્સાના અર્થમા સ્ તથા આમ-
ધ્રણના અર્થમા અજ્ઞ અવ્યયો વિશેષ જણાવ્યા છે પ્રાકૃત-
પ્રકાશમા નીચેના નિયમો જણાવ્યા નથી:—

૧, ૨, ૪, ૬, ૮,

પદ્ધતિપાચન્દ્રિકામા પુલ્લિંગમા વપરાતા પ્રાઘૃપ્, શરત્
તથા તરણિ શબ્દોનો ઉલ્લેખ કર્યો નથી નપુંસક લિંગમાં
વિકલ્પે વપરાતા ગુણ આદિ શબ્દોમા કણ્ઠ શબ્દ વધારે

જણાવ્યો છે નિયમ ૨ જામાં જણાવેલા ઝ ને ઘડલે ડ આ
 દેશ કર્યો છે ષઙ્ઘાપાચન્દ્રિકામા નીચેનો નિયમ જણાવ્યો
 નથી —

૧૧

પ્રાકૃતરૂપાવતારમા પુલ્હિંગમા ઘપરાતા પ્રાકૃત્ તથા શર
 ત્ સાથે નરણિ શઙ્ઘ ગણાવ્યો નથી પુલ્હિંગમાં વિકલ્પે ઘપ
 રાતા અક્ષિ પર્યાય તથા ઘચન આદિ શબ્દો નો પગા ઉલ્લેખ
 કર્યો નથી જ્ઞાનન્તર્વના અર્થમા ણવરિને ઘડલે ણચરિઞ્
 જણાવ્યો છે પ્રાકૃતરૂપાવતારમા નીચેના નિયમો જણાવ્યા
 નથી—

૨, ૬

આદેશાવલિ (શઙ્ઘ)

પ્રાકૃતપ્રકાશમા શરત્ શબ્દના સરઝ આદેશને ઘડલે
 સરઢ આદેશ કર્યો છે નૃપુર શબ્દમાં ઝ ના ઙ તથા ઞ વિ
 કલ્પ આદેશને ઘડલે માત્ર ઞ આદેશ નિત્ય કર્યો છે લૃત
 કૃત્ત્વે હિ ॥૧૧૩૩॥ ઞ સૂત્રમા ક્લૃત્ત્વ શબ્દ ગણાવ્યો નથી
 શીકર શબ્દમા ક્ ના ખ્ તથા ફ વિકલ્પ આદેશને ઘડલે
 માત્ર મ આદેશ નિત્ય કર્યો છે હેમચન્દ્રના પ્રત્યાદૌ ઙઃ
 ॥૮૧૧૨૦૬॥ ઞ સૂત્રમા ગણાવેલા શબ્દોમાથી પ્રતિસરઘેત
 મપતાકાસુ ઢ ॥૨૧૮૧૫ સૂત્રથી માત્ર ઞગ શબ્દોજ ગણાવ્યા
 છે ગર્મિતેશ ॥૨૧૧૦૧ સૂત્રમા અતિમુક્તક શબ્દ ગણાવ્યો
 નથી દોલાદળદશનેષુ ઢ ॥૨૧૩૬॥ ઞ સૂત્રમા દૃષ્ટ, દગ્ધ,
 દ્વષ્ટ, દર, દાહ, દમ્ભ, દર્મ, કદન તથા દોહદ શબ્દો
 ગણાવ્યા નથી તેમજ વિકલ્પ આદેશને ઘડલે નિત્ય આ
 દેશ કર્યો છે વસતિભરતપોર્હ ॥૨૧૧૧ સૂત્રમાં વિનસ્તિ/

कातर तथा मातुलिंग शब्दो गणाव्या नथी. उत्तरीयानीय-
 योज्ञो वा ॥२।१७। ए सूत्रमां तीय तथा कृद्य प्रत्ययोगणाव्या
 नथी. प्रथमशिथिलनिपवेषु ङः ॥२।२८। ए सूत्रमां मेथि
 तथा शिथिर शब्दो गणाव्या नथी परूपपरिघपरिखासु फः
 ॥२।३६। ए सूत्रमा पारिभट्ट शब्द गणाव्यो नथी. लाहले
 ण. ॥२।४०। ए सूत्रमां लाङ्गल तथा लाङ्गूल शब्द गणाव्या
 नथी षलो ण आदेश विकल्पने यदले नित्य कर्षो छे पट्-
 शावकसप्तपर्णानां छ ॥२।४१। ए सूत्रमां शमी तथा सुधा
 शब्द गणाव्या नथी गर्दभसमर्दवितटिविच्छद्विषु र्दस्य
 ॥३।२६। ए सूत्रमा विच्छर्द, कपर्द, मर्दित शब्दो गणाव्या
 नथी, अने गर्दभ शब्दमा ड आदेश विकल्पने यदले नित्य
 कर्षो छे भिन्दिपाले ण्ड. ॥३।४५। ए सूत्रमां कन्दरिका
 शब्द गणाव्यो नथी. कमस्य ॥३।४६। ए सूत्रमां डम् जोडा-
 णर गणाव्यो नथी स्नेहे वा ॥३।६४। ए सूत्रमां अग्नि
 शब्द गणाव्यो नथी कालायसे यस्य वा ॥४।३। ए सूत्रमां
 किमलय तथा हृदय शब्द गणाव्या नथी भाजने जस्य
 ॥४।४। ए सूत्रमां दनुज तथा राजकुल शब्द गणाव्या नथी.
 हेमचद्रना वेमाञ्जल्याद्या स्त्रियाम् ॥८।१।३५। ए सूत्रमा
 गणावेला शब्दोमा थी पृष्ठाक्षिप्रश्ना स्त्रिया वा ॥४।२०। ए
 सूत्रथी मात्र व्रण शब्दोज गणाव्या छे अत् पथिहरिद्रा
 पृथिगेषु ॥१।१३। ए सूत्रमा प्रतिश्रुत्, मृषिक तथा विभी
 तक शब्द गणाव्या नथी ओनोऽष्टा प्रकोष्ठे कस्य वः ॥१।
 ४०। ए सूत्रमा अन्योन्य, आतोद्य, शिरोवेदना मजोहर
 तथा सरोरुह शब्द गणाव्या नथी लोपोऽरण्ये ॥१।४। ए
 सूत्रमा अलावु शब्द गणाव्यो नथी सदा आदि शब्दोमा

आनी इ विकल्पे थाय छे, तेमा तदा तथा यदा शब्दो वि
 शेष गणाय्या छे, जे हेमचन्द्रे इत्यादि करी ओजी दीधा छे,
 प्राकृतप्रकाशकार वृश्चिक शब्दने अनो इ, अनो उच् तथा
 इ नो उ एता आदेश करी विष्णुश्च तरीके सिद्ध कर्षो छे,
 ज्यारे हेमचन्द्रे तेने विश्वश्च तथा विज्जिश्च तरीके सिद्ध
 कर्षो छे प्राकृतप्रकाशकार मयूरने मोर, दायाग्निने दायाग्नि,
 तथा दवाग्नि, चाटुने चाटु तथा चटु, सूर्यने सूर, ऐरावतने ऐरावत
 आदेश कर्षो छे, ते सप्रथमा हेमचन्द्र कह्ये छे के मोर, दा
 याग्नि तथा दवाग्नि चाटु तथा चटु सूर ऐरावत ए शब्दोज सस्कृ
 द्ये, अने ते बीजा नियमोधी सिद्ध धर्छे जाय छे, एने माटे
 मनत्र आदेश करवानी जरूर नथी वररुचि अकोलशब्द
 ने, हेमचन्द्रे अकोल शब्दने अने त्रिविक्रमे अकोल शब्दने
 अकोल आदेश कर्षो छे, परन्तु मस्कृतमा अने शब्दो एक
 ज अर्थमा बपराय छे वररुचि हरिद्रा शब्दने हलदा
 आदेश नित्य कथा छे, परन्तु हेमचन्द्रे हलदा तथा हलिदा
 एम विकल्पे कर्षो छे वररुचि ज्यारे दिवस शब्दना आदेश
 तरीके दिअहो तथा दिअमा जणावे छे, त्यारे हेमचन्द्र
 दिवहो तथा दिवसो जणावे छे वररुचि आश्र तथा ताम्र
 शब्दने अश्र तथा ताम्र आदेश करे छे त्यारे हेमचन्द्र
 अम्य तथा तम्र आदेश करे छे वररुचि एम कह्ये छे के
 उत्सुक तथा उत्स्य शब्दमा त्स् नो उ नथी थनो, त्यारे
 हेमचन्द्र कह्ये छे के त्स् नो इ विकल्पे थाय छे वररुचि
 प्रमाणे उत्सुओ तथा उत्स्यो हेमचन्द्र प्रमाणे उच्छुओ
 उसुओ तथा उच्छुओ, उस्यो प्राकृतप्रकाशमा सिद्ध हेमना
 नीचेना सत्रो जणाया नथी —

- (१) क्षुधो हा ॥८११७॥
 (२) आयुरप्ससो वा ॥८११८॥
 (३) ककुभो हः ॥८११९॥
 (४) धनुषो वा ॥८१२०॥
 (५) ओत्पद्मे ॥८१२१॥
 (६) इदुतौ घृष्टिघृष्टपृथग्मृदुनम् ॥
 (७) प्रयो वैन् ॥८१२२॥
 (८) रुदिते दिनाण्ण ॥८१२३॥
 (९) स्वमनीष्यो र्वा ॥८१२४॥
 (१०) नभे वा ॥८१२५॥
 (११) एत पर्यन्ते ॥८१२६॥
 (१२) आश्रये ॥८१२७॥
 (१३) अतो रिश्वारिज्जगत् ॥८१२८॥

पहमापाचन्द्रिकामा सिद्धमर्गम् ॥८१२९॥

नथी (जोके त्रिविक्रमना प्राकृतम् ॥८१३०॥

- (१) एच्छादौ ॥८१३१॥
 (२) उयामाकेम ॥८१३२॥
 (३) उदोद्भात्रे ॥८१३३॥
 (४) आदृते डि ॥८१३४॥
 (५) वा कदले ॥८१३५॥
 (६) यमुनाचामुण्डा ॥८१३६॥

गोमा

ओहर

र्वि वा

वसुआ

पातुना

घदले

पदेशने

कयो

- (७) अकोटे ह्य ॥८१३७॥

- (८) गर्भितातिमु ॥८१३८॥

- (९) पष्ट्या ल ॥८१३९॥

(१०) घने वा ॥८१॥७॥

(११) हन्त्री द्वा ॥८१॥८॥

(१२) अतकोठातैलस्य डे ह्वा ॥८१॥९॥

(१३) त्वादे म ॥८१॥१०॥

(१४) प्याडय ॥८१॥११॥

(१५) धैनत्तद ॥८१॥१२॥

पह्मापाचन्द्रिकामा मिद्वहेम करता नीचेना सूत्रो वि
शेष आपेलां छे.—

(१) निम्माण निम्मिअ ॥११॥४॥

(२) वा पुज्याप्याया ॥११॥५॥

(३) लो जठरवठरनिष्ठुर ॥११॥६॥

(४) स्मरकट्टरीसरकारी ॥११॥७॥

(५) दर्पाकरनिवहोद्विरअणिह वौ ॥११॥८॥

(६) गहिआया ॥११॥९॥

(७) वरहत्तगास्तृनाथै ॥११॥१०॥

(८) सोल्लु ॥११॥११॥

प्राकृतरूपावतारमा मिद्वहेम करना थोडा सूत्रो व्याख्या
छे, परन्तु ए व्याकरणनो मुख्य नियम रूपावतार होवार्था
ग्रन्थकारे सामान्य तथा विशेष नियमो वाला फेटलाक सूत्र
हरादा पूर्वक जोटी दीधेला लागे छे आ कारणसर ते व्या
करणमा नहि जणावेला सूत्रोनो यादी अत्रे आपधी
योग्य धारी नथी
अदेशावलि (धातु)—

प्राकृतप्रकाशमा भू धातुना क्तप्रत्यय पर रहेता ह आ
देशने बदले ह्वा आदेश कयो छे प्रपूर्व भू धातुना पह्ले

આદેશ ને ઘડલે પમવ આદેશ કર્યો છે. દૃ ધાતુના ણિઅન્ત દૃમ આદેશને ઘડલે સામાન્ય દૃમ આદેશ કર્યો છે તૃષ્ ધાતુના ધિષ્પ આદેશને ઘડલે ધિષ્પ આદેશ કર્યો છે. સ્થા, ધ્યે તથા ગૈ ધાતુના ઠા, ઝા તથા ગા આદેશનો બહુવચનમાં નિષેધ કર્યો છે, અને માત્ર ઠાઅ, ઝાઅ તથા ગાઅ આદેશ ચપરાય છે એમ કહ્યું છે ગ્રસ્ ધાતુના ધિસ આદેશને ઘડલે વિસ આદેશ કર્યો છે લિહ્ ધાતુના ભાવકર્મમાં લિઞ્ આદેશને ઘડલે લિઙ્જ આદેશ કર્યો છે ગ્રહ્ ધાતુના ભાવકર્મમાં ઘેષ્પ આદેશને ઘડલે ગારિઙ્જ તથા ગરિઙ્જ આદેશ કર્યો છે મૃજ્ ધાતુના લુહ તથા પુસ આદેશને ઘડલે લુભ તથા સુપ આદેશ કર્યો છે મસ્જ્ ધાતુના બુઙ્ આદેશને ઘડલે બુદ્ આદેશ કર્યો છે દશ્ ધાતુના નિઅચ્છ આદેશને ઘડલે ણિઅક્ક આદેશ કર્યો છે શક્ ધાતુના ચય આદેશને ઘડલે વઅ આદેશ કર્યો છે પ્રાકૃતપ્રકાશના સિદ્ધહેમ કરતાં નોંચેના આદેશો વિશેષ કર્યો છે —

ણુદ્— ણોહ્, પદ્— પાલ, ઘા— પા, પાઅ, જલ્પ્— જમ્પ, ચર્ચ્— ચમ્પ

પદ્માપાચન્દ્રિકામાં ગમ્ તથા દશ્ ધાતુના આદેશોમાં પાઠાન્તર છે અવપૂર્વ ત્ ધાતુના ઓહ આદેશને ઘડલે ઓહર તથા ઓરસને ઘડલે ઓસર આદેશ કર્યો છે ઉદ્ પૂર્વ વા ધાતુના ઓસ્મ્મા આદેશને ઘડલે ઓસ્મ્મ તથા વસુઆ આદેશને ઘડલે અવસુઅ આદેશ કર્યો છે સ્વપ્ ધાતુના કમવસ આદેશને ઘડલે કમવ તથા લિમ આદેશને ઘડલે સલિસ આદેશ કર્યો છે પ્રપૂર્વ વિશ્ ધાતુના રિઅ આદેશને ઘડલે રિહ આદેશ કર્યો છે, બલી રિંગ આદેશ વિશેષ કર્યો

છે પ્લઙ્ ધાતુના ણિઅન્ત ઓમ્વાલ આદેશને ઘડલે રોમ્વાલ આદેશ કર્યા છે નદ્ ધાતુના ણિઅન્ત આલોઢ આદેશને ઘડલે રાલોઢ આદેશ કર્યા છે પદ્ ભાષાચન્દ્રિકામાં મિટ્ટ દેમ કરતા નીચેના આદેશો વિરોધ કર્યા છે -

દીપ- દીપ્, વિ+ સ્- ઉત્તચ, જુગુપ્સ- જપ્પ તથા
દુગુચ્ચ, સ્પલ-મુલ્

પદ્ ભાષાચન્દ્રિકામાં મિટ્ટદેમના નીચેના મુદ્દો જણાવ્યા નથી(જોકે ત્રિવિક્રમના પ્રાકૃત ગ્રામરના આપેલા છે) -

(૧) ક્તે હ ॥૮૧૮૧૨૪॥

(૨) રાજેરઘઙ્ચસર્જીરરજા ॥૮૧૮૧૨૦૦॥

(૩) ઘટેર્ગદ ॥૮૧૮૧૨૧૦॥

(૪) સમો ગલ ॥૮૧૮૧૨૧૩॥

(૫) ઋદિદ્દુલાવણિચ્ચલ્લ ણિઅન્તોઢ ણિચરણિહ્ચરલ્લરા.
॥૮૧૮૧૨૨૪॥

(૬) વ્યાપેરાઅગ ॥૮૧૮૧૨૪૧॥

(૭) મમાપે મમાળ ॥૮૧૮૧૨૪૨॥

પ્રાકૃતરૂપાવનારમાં જ્ઞા ધાતુના ણચ આદેશને ઘડલે ણપ્પ આદેશ કર્યો છે, પ્લઙ્ ધાતુના ણિઅન્ત ઓમ્વાલ તથા પ્ત્યાલ આદેશને ઘડલે ઓચાલ તથા પચ્યાલ આદેશ કર્યા છે ફ્ઙ્ ધાતુના દસ્સપ્પને ઘડલે ઢક્ષાચ આદેશ કર્યો છે વિપૂર્વ સ્મૃ ધાતુના ચીસર આદેશને ઘડલે વિસર આદેશ કર્યો છે, અને ચિમ્હર આદેશજ્ઞો ન કરતા સ્મ= સ્ ના આધાર મિટ્ટ કર્યો છે સ્વર્ ધાતુના જમ્મહ આદેશને ઘડલે જમ્મહ આદેશ કર્યો છે પૃથ્ઙ્ કરવાના અર્થમાં કૃ ધાતુના ચિલ્લહ આદેશને ઘડલે ણિચ્ચહ આદેશ કર્યો છે ભારથી

દયાયેલાના અર્થમા નમ્ ધાતુના ણિસુદ આદેશને ષદલે ણિસુદ
આદેશ કર્યો છે. ભષ્ ધાતુના ભક્ષ આદેશને ષદલે બુદ્ધ
આદેશ કર્યો છે. પ્રપૂર્વ ભૂ ધાતુના પક્ષે પભવ આદેશને ષદલે
પક્ષે પહવ આદેશ કર્યો છે

પરિશિષ્ટ.

બોધપાઠ ૧ લો—

પ્રાકૃતપ્રકાશમા ઝનાદિ ધ ના વિકલ્પ ધને ષદલે અ-
નાદિ અસયુક્ત ધ નાં ધ નિત્ય કર્યો છે. સ્તવા પ્રત્યયના
ઇય તથા ઙ્ઘા વિકલ્પ આદેશને ષદલે માત્ર ઙ્ઘ આદેશ
નિત્ય કર્યો છે. કૃ તથા ગમ્ ધાતુધની ક્ત્વા પ્રત્યયના
અદુઅ વિકલ્પ આદેશને ષદલે અદુઅ આદેશ નિત્ય કર્યો
છે. ભૂ ધાતુના હકારના વિકલ્પ ભકાર આદેશને ષદલે ભૂ
ધાતુને ભો આદેશ નિત્ય કર્યો છે, પરન્તુ ભવિષ્યકાલના
પ્રત્યયો પર રહેતા ભો આદેશ નથી કર્યો. એવ અવ્યય ના
ર્યેવ આદેશને ષદલે જેવ્વ આદેશ કર્યો છે. પ્રાકૃતને ષદલે
શૌરસેનીમાં નીચેના આદેશો કર્યા છે:—

કૃ—કર, સ્થા—ચિદ્, સ્મૃ—સુમર, દૃશ્—પેક્ષ, અસ્—
અચ્ઙ, સ્ત્રી—હત્થી, આશ્ચર્ય—અચરિઅ, વ્યાપૃત—વાયહ,
ગૃધ્ર—ગિદ્ધ, સર્વજ્ઞ—સવવણ, હૃદિતજ્ઞ—હિગિઅયણ,
હવ—વિઅ.

પ્રાકૃતપ્રકાશમા નીચે આપેલુ સિદ્ધહેમ કરતા
વિશેષ છે —

(૧) દ્રહ્મણ્ય, વિજ્ઞ, યજ્ઞ તથા કન્યા શબ્દના ણ્ય, જ્ઞ
તથા ન્ય નો જ્ઞ વિકલ્પે ધાય છે. જમકે—ધમ્હજ્ઞો, વિજ્ઞો,
જજ્ઞો, કજ્ઞા

(२) नपुंसकलिङ्गना प्र० तथा छि० ध० मा णि प्रत्यय लागे छे, अने पूर्व स्वर ना दीर्घ धाय छे

(३) दा धातु न भविष्यकालना उ० ण० मा विभक्ति सहित दहस्म आदेश धाय छे

(४) अस् धातुने भविष्यकालना उ० ण० मा विभक्ति सहित स आदेश धाय छे

(५) अस्मद शब्दने प्र० व० मा वअ तथा अम्हे आदेश धाय छे

(६) सर्वनामना म० ण० ना प्रत्यय तरीवे सित्या आदेश धाय छे जेमके सर्वस्मिन्ना (सर्वस्मिन्), इतर स्मिन्ना (इतरस्मिन्)

(७) धातु रकी भाव, कृता तथा कर्ममा परस्मैपदना प्रत्ययो लागे छे जेमके—सामाअसि (सामायसे), वन्दामि (वन्दे), कामिअदि (काम्यते) ।

(८) धातुना रूपमा उपान्त्य स्वरनो एकार धाय छे जेमके—करेदि

(९) आज्ञार्थना नि नो मि धाय छे, जेमके—करवामि (कर्वाणि) गच्छामि (गच्छानि)

परिणिष्ट ना उपपठे ला—

प्राकृतप्रकाशमा नीचेना कलमा जणाये नथी —

(१) ये ने म्याने विरूपे य धाय छे (३)

(२) मध्यम पुरुषना ह प्रत्यय तथा इह शब्दना हकार नो विरूपे धरार धाय छे (५)

(३) अकारान्त धातुने आत्मनेपदनो दे प्रत्यय लागे छे (८)

(૪) ભવિષ્યકાલના (પ્રાકૃતના) હિને મ્થાને મિમ થાય છે (૧૦)

(૫) અત્ય મકારથી પર શુકાર આગમ વિકલ્પે થાય છે, ઙકારકે ણકાર પર હોય તો (૧૪)

(૬) નકારાન્ત શબ્દથી સ્વોધનના એકવચનનો લ્યાપ્ અને નકારનો અનુસ્વાર વિકલ્પે થાય છે (૭)

(૭) મયત્ અને તેના જેવા મગયત્ આદિ શબ્દના અંત્ય વ્યંજનનો પ્ર૦ળ૦મા અનુસ્વાર થાય ત્રે, અને એકવચનના પ્રત્યયનો લોપ થાય ત્રે (૬)

(૮) ઙન્ પ્રત્યયાન્ત શબ્દોના નકારનો સ૦ળ૦મા વિકલ્પે આકાર થાય છે (૭)

પદ્ભાષાચન્દ્રિકામા અસ્મદે ને ઘડલે અમ્દે તથ યથેવ ને ઘડલે ણ્વ આદેશ કર્યો છે નિયમ ૧૧ મો વિકલ્પ ને ઘડલે નિત્ય કર્યો છે

પ્રાકૃતરૂપાવતારમા તસ્માત્ ના તા આદેશ ઉપરાન્ત નો આદેશ કર્યો છે ણ્વના યથેવ આદેશને ઘડલે ય્યેન્ આદેશ કર્યો છે ત્ત્વા પ્રત્યયના હૂળ આદેશને ઘડલે દૂળ આદેશ કર્યો છે કુ તથા ગમ્ વાતુ યકી ત્ત્વા પ્રત્યયના અડુઅ આદેશને ઘડલે અડુઅ આદેશ કર્યો છે પ્રાકૃત રૂપાવતારમા પ્રાકૃતને ઘડલે શાર્મેનીમા નીચેના આદેશો કર્યો છે—

ગમ્- ગચ્છ, ઙ્- ઙ્ચ્છ, યમ્- જચ્છ, યામ્- અચ્છ
પ્રાકૃતરૂપાવતારમા હીમાળહે અવ્યય જૌરમેનીમા ઘપગતા
જોવાનુ જણાવ્યુ નથી
ગોધપાઠ ૨ જો—

प्राकृतप्रकाशमा असयुक्त स् ना श् खपरांत पु नो
 श् कर्पो छे अनादिक्षना जिह्वामूलीय ५ कने यदलेस्क धाय
 छे अकारान्त शब्दोने प्र० १० मां १ प्रत्यय उपरांत ३
 तथा ० (लुक) प्रत्ययो लगाइया छे ५०१० मा स्म प्रत्ययने
 यदले श्ज प्रत्यय लगाइयो छे अस्मद् शब्दना प्र० १०
 तथा य० मा हगे ने यदले मात्र प्र० १० मा ज हके, हगे,
 अहके आदेशो कर्पो छे

प्राकृतप्रकाशमा नीचे आपेलु मिद्धहेम करतां विशेष
 छे:—

- (१) हृदय शब्दने हृदक आदेश धाय छे
- (२) र्घ तथा र्ज नो व्य धाय छे
- (३) क्त प्रत्ययान्त शब्दोने प्र० १० मा ह, १, ० (लुक)
 तथा उ प्रत्यय लागे छे
- (४) सपोधनमा अ दीर्घ धाय छे, जेमके पुलिशा
 आगच्छ, माणुशा आगच्छ
- (५) कृ, मृ तथा गम् धातुधकी क्त प्रत्ययने स्थाने
 इ प्रत्यय लागे छे जेमके—कडे मडे, गडे
- (६) सया प्रत्ययने स्थाने दाणि आदेश धाय छे
- (७) शृगालने शिआल तथा शिआलक आदेश
 धाय छे

प्राकृतप्रकाशमा बोधपाठ ५ जा —

प्राकृतप्रकाशमा नीचेना नियमो जणाव्या नर्था —

- (१) रेफनो ल धाय छे (१)
- (२) ग्रीष्म शब्द सिमाय सयुक्त पुनो सुधाय छे (२)
- (३) इ तथा ष्ट नो स्त धाय छे (३)

(४) स्थ तथा र्थ नो स्त थाय छे (४)

(५) धनो व्य थाय छे (५)

(६) न्य, ण्य, ज तथा ज्ञ नो ज्ञ थाय छे (६)

(७) अनादि लाक्षणिक तथा अलाक्षणिक छ
नो अ थाय छे (७)

(८) अकारान्त शब्दना प० व० मा आह प्रत्यय
लागे छे (१०)

(९) व्रज धातुना जकारनो ज्ञ थाय छे (१२)

(१०) प्रेक्ष् अने आचक्ष्ना क्षनोस्कथाय छे (१३)

पह्भापाचन्द्रिकामा पुल्लिग शब्दोना प० ए० मा स्स
प्रत्ययने बदले ठश प्रत्यय लगाव्यो छे द तथा छ ना स्त ने
बदले स्थ कर्षो छे तिष्ठना चिष्ठ आदेशने बदले चिद
आदेश कर्षो छे सयुक्त म तथा प अनादि होय ना ज स्
थाय छे एमकत्पु छे

प्राकृतरूपावनारमा पुल्लिग शब्दोना प० ए० मा स्स
प्रत्ययने बदले ठश प्रत्यय कर्षो छे प० व० मा आह प्रत्यय
नित्यने बदले विकल्पे कर्षो छे तिष्ठ ना चिष्ठने बदले चिष्ठ
आदेश कर्षो छे प्राकृतने बदले मागधीमा भुक्कुटि तथा
पुरुष शब्दना रेफना उकारनो इकार कर्षो छे जेमके—

भिउडी, पुरिसा

गोधपाठ ३ जो—

प्राकृतप्रकाशमा चूलिकापैशाचीना नियम ने पैशाचीना
नियम तरीके गणाव्यो छे, ए उपरथी सिद्ध थाय छे के वररुचिना
ममयमा पैशाची तथा चूलिकापैशाची वच्चे भेद गणातो
नहि होय स्नना मिन आदेशने बदले स्न आदेश कर्षो छे

પેના વિષ આદેશને ઘટ્ટ રિપ્ર આદેશ કર્યો છે. જના ડ્ર
આદેશ ને ઘટ્ટે ડ્ર આદેશ કર્યો છે. મામાન્ય ન્યના ડ્ર
આદેશને ઘટ્ટે મામ્ર કન્યા શબ્દના ન્યનો ડ્ર આદેશ
કર્યો છે. રાજન શબ્દના રાઝ ઇત્યાદિ સ્પોમા જના વિપ્ર
ચિક્ર-પ આદેશને ઘટ્ટે નૂં ૧૦, ૫૦ ૧૦, ૧૦ ૧૦ તથા
સૂં ૧૦ ના પ્રત્યય પર રહેતા રાચિ આદેશ ચિક્ર-પે કર્યો
છે જેમકે—રાચિના, રજ્જા, રાચિના રજ્જા રાચિનિ, રજ્જિ સ્થ
પ્રત્યયના નૂન આદેશને રથાને નૂન આદેશ કર્યો છે જેમકે—
દાતૂન, કાતૂન. હ્રસ્વ શબ્દના દિનપર આદેશને ઘટ્ટે દિન
અક આદેશ કર્યો છે. પ્રાકૃતપ્રકાશમા નીચે આપેલું મિત્ર
જેમ કરતા વિશેષ છે —

(૧) ડ્રજો ન્ય ધાય છે જેમકે— કાર્ય(કાર્યમ્)

(૨) ડ્રવન પિય આદેશ થાય છે જેમકે—કમદ પિ

પ્રાકૃતપ્રકાશમા નીચે આપેલા નિયમો જણાવ્યા નથી

પ્રાકૃતપ્રકાશમા — આપણે ૨ ના

(૧) ણ્ય ના ડ્રજ થાય છે (૭)

(૨) ધ્રા ને રથાને ડ્રન નરાત્યૂન આદેશ થાય છે (

(૩) ટકારનો તકાર થાય છે, અને નકારનો તકાર
રહે છે (

(૪) લકારનો લકાર અને જ્ઞ તથા પૂ નો મધાય

(૫) હુ નો ચિક્ર-પે તુ આદેશ થાય છે (૪)

(૬) ભાવકર્મમા યના ક્ય પ્રત્યયને ડ્રગ્ય આદેશ
છે (૧૪)

(૭) કુ ધાતુને ક્ય પ્રત્યય સહિત કીર આદેશ
છે (૧૪)

(८) यादृश जेवा शब्दोमा दृ ने स्थाने ति आदेश थाय छे (५)

(९) अकारान्त नाम यकी पचमी ना एकवचन तरीके आनी अने अतु प्रत्यय थाय छे (९)

(१०) तद् तथा इदम् शब्दने तृतीया ना एकवचनना प्रत्यय सहित पुल्लिङ्ग तथा नपुंसक लिंगमां नेन अने स्त्री-लिंगमा नाए आदेश थाय छे (१०)

(११) निषादि प्रथम पुरुषना एकवचन इ तथा एने स्थाने ति आदेश थाय छे (११)

(१२) अकारान्त धातुवी पर इ तथा एने स्थाने ति तथा ते आदेश थाय छे (१२)

(१३) भविष्यकालमा इ तथा ए सहित प्राकृतना हिने बदले मात्र एग्य प्रत्यय थाय छे (१३)

(१४) [चुलिका पैशाचीमा] रनो ल् विकल्पे थाय छे (२)

पद्भाषाचन्द्रिकामा ए ना सउने बदले सिट आदेश कर्षो छे द्वा ना द्वन आदेशने बदले दून आदेश कर्षो छे. शेष शौरसेनीयत् एम कलु नथी

प्राकृतरूपावतारमा ए ना सट आदेशने बदले सिट आदेश कर्षो छे क्षत्रा प्रत्ययना तून आदेशने बदले तून आदेश कर्षो छे द्वा ना दून आदेशने बदले दून आदेश कर्षो छे प्राकृतरूपावतारमा नियम बोधो जणाव्यो नथी

श्रीपाठ ४—१—६ ने

पद्भाषाचन्द्रिकामा अकारान्तपुल्लिङ्ग शब्दना द्वि० ए० मा जिणो, द्वि० ष० मां जिणि, जिणे, तृ० ए० मां जिण्ये,

[illegible]

અવસે તથા અવસને ઘડલે અવસં તથા અવાસ આદેશ કર્યો છે એકશઃ ના એકસિને ઘડલે એગસિ આદેશ કર્યો છે દ્વા-
 નીમ્ ના એમ્વહિં ને ઘડલે એમ્વહિ આદેશ કર્યો છે એવમ્ના
 એમ્વને ઘડલે એમ આદેશ કર્યો છે. એવમેવના એમ્વહ ને ઘડલે
 એમહ આદેશ કર્યો છે પ્રત્યુત્તના પચ્છલિટ ને ઘડલે પચ્છ-
 લિટ આદેશ કર્યો છે નહિના નાહિં ને ઘડલે નાહિ આદેશ
 કર્યો છે પ્રાગશઃ ના પગિમ્ તથા પ્રાઠમ્વને ઘડલે અનુક્રમે
 પગિમ તથા પ્રાઠમ આદેશ કર્યો છે કુત્ કૃત્તિહુને ઘડલે
 કૃત્તિહુ આદેશ કર્યો છે ચેષ્ટાનુકાળમા યુગ્ધ ને ઘડલે
 યિગ્ધિ આદેશ કર્યો છે તદ્વિતમા ત્તણ ઉપરાંત પ્પણ આ-
 દેશ કર્યો નથી. તત્ત્ય પ્રત્યયના હ્વઽવઽ, ઇવઽવઽ તથા એવા
 ને ઘડલે એવ્વહ, એવ્વહ તથા ઇવ્વ આદેશ કર્યો છે વર્તમાન
 કાલના ડ૦ ઇ૦ મા ડ ને ઘડલે ડ પ્રત્યય કર્યો છે ભૂધાતુના
 હુચ ને ઘડલે ઘટુચ્ચઞ્ આદેશ કર્યો છે વ્રજ્ ધાતુના યુજ ને ઘડલે
 ઘજ આદેશ કર્યો છે ગ્રહ્ ધાતુના ગૃણ ને ઘડલે ગણ્ આ-
 દેશ કર્યો છે ષહ્ માપ ચન્દ્રિક મા મિદ્વહેમના નીચે આગેજ
 સૂત્રા જણાવ્યા નથી (જાકે ત્રિવિધક્રમના પ્રાકૃત વ્યાકરણ
 મા તે આપેલા છે) —

સપ્તા અમ્જામ ॥૮૧૪.૩૮૨।

अस्येदे ॥८।४।४३३।

लिङ्गमतग्रम् ॥८।४।४४५।

शौरसेनीवत् ॥८।४।४४६।

प्यन्वयश्च ॥८।४।४४७।

शेष सस्कृतवत् सिद्धम् ॥८।४।४४८।

प्राकृतरूपावतारमा नामने स्वार्थमा अ, इट्, इल्ल, इट्ठम्, इल्लम्, इल्लट्ट उपरान् अड्ड, अड्डल्ल, टड्डल्ल, अड्डड्डल्ल, अड्डल्लड्ड, डड्डअड्डल्ल, इल्लम्भट्ट, इड्डड्डल्लम्, इल्लड्डड्डम्, आदेशो कर्षो छे अन्वयानो अनु तथा सर्व नो साह आदेश विकल्पे ने बदले नित्य कर्षो छे स्त्रीलिङ्ग ना मना प० तथा प० व० मा हु ने बदले हु आदेश कर्षो छे स्वार्थमा स्त्रीलिङ्ग शब्दोने डी तथा डा आदेश उभय कर्षो छे स्त्रीलिङ्ग नामना स० ए० मा हि ने बदले अ, आ, इ तथा ए आदेश कर्षो छे तद् शब्दना प्र० तथा छि० ए० मा घ ने बदले घु आदेश कर्षो छे युष्मद् शब्दना छि०, तृ० तथा स० ए० मा पड ने बदले एड आदेश कर्षो छे युष्मद् शब्दना प० तथा प० ए० मा तुज्ज्जने दले तुज्ज्ज्ज आदेश कर्षो छे दृश घातुना प्रस्स आदेश ने द्द तेपस्स आदेश कर्षो छे

पण्डित वहेचरदास जीवरान् दोशा (देश कर्षो छे) करणमा नपुसक लिङ्गवाला अच्छि शब्दना, अ० ए० मा अच्छी रूप नथी भणु शब्दना प्र० ए० मा घणू रूप नथी मालडिआ शब्दना प्र० तथा छि० व० मा मालडिअ तथा मालडिअ रूपो वधारे छे बुद्धि शब्दना प्र० तथा छि० व० मा बुद्धि तथा बुद्धी रूपो वधारे छे ईकारान्त उकारा

तथा ऊकारान्त स्त्रीलिङ्ग शब्दामा पण तेज प्रमाणं रूपो
 वधारे छे तद् शब्दना प्र० तथा छि० ए० मां त्र आदेश
 वधारे छे. यद्, तद् तथा किम् शब्दने स्त्रीलिङ्गमां व० ए०
 मां अनुक्रमे जहे तहे तथा कहे आदेश विकल्पे कर्पा छे.
 भविष्यकालमां प्राकृतना हिने यदले स उपरात शौरसेनी
 नो म्मि आदेश वधारे आप्यो ॐ

प्राकृत नियमावलि

संवि—

हे० १-५ १ प्राकृतमां एक पदना वे स्वरोनी सधि थती नथी जेमके—सुद्धाड, महड परन्तु जूदा जूदा पदना वे मरोनी सधि विकल्पे थाय छे जेमके—विसम आगवो विममायवो, वाम इमी वामेसी, दहि ईमरा दहीमरो, गाउ उअय माउअय ।

हे० १-६ २ डवर्ण नाथ उवर्णना विजातीय स्वर साथ सधि थती नथी जेमके—देहि अहिअ, मह अहिअ

हे० १-७ ३ एकार तथा ओकारनी कोटि पण स्वर साथ सधि थती नथी जेमके—देवीण आसण, पचा-लाओ आगओ ।

हे० १-८ ४ उद्धृतो स्वरनी थाय कोई पण स्वर साथ सधि थती नथी जेमके—पईवो, निसाअरो,

१ क्वचित् एक पदमां पण सधि विकल्पे थाय छे जेमके—अडिआ सीओ काटिइ का । ।

२ व्यञ्जना ड, ट तथा उवर्णना उ, ञ मजातीय अथ बारीना स्वर विजातीय गरा । छ ।

३ लुप्त धमला क ग् च् इत्यादि व्यञ्जनना न क्वचित् स्वर छे छे ते उद्धृत स्वर कहेवाय छि ।

४ क्वचित् विकल्पे थाय छे जेमके—कुम्भारो कुम्भारो, सुउ-सुरिसो । क्वचित् नित्य थाय छे जेमके—सालाहयो, चकाओ ।

रगणीअरो ।

हे० १-९ ५ तिथादि स्वरनी कोई पण स्वर साथे मंघि
थती नवी जेमके-हाइ इह ।

स्वर विकार—

हे--१-१० १--४०

६ प्राकृतमां जुदा जुदा पदना वे स्वरने योगे प्राय
एक स्वर नो लोप थाय छे जेमके—

त्रिदशेश,	तिअमीमो	अम्हे एत्थ	अम्हेत्थ
निःश्वासोच्छ्वासौ निसासु		जड इमा	जडमा
सासा		जड अह	जडह

हे० १-४

७ समानमा प्राय ह्रस्व स्वरनो दीर्घ तथा दीर्घ स्वरना
ह्रस्व थाय छे जेमके-

अन्तर्वेदि:	अतावेई	नितम्भशिलास्पलितपी
सप्तविंशति:	सत्तापीसा	चिमालस्प निअधसिल-
		खलिअवीडमालस्स

१ धातुपी पर ड, सि मि विगेर वर्तमानकालादिना प्रत्ययो
तिथादि कहेनाय छे ।

२ क्वचित् न गी थता जेमके-जुवड अणो (युवतिजन) क्वचिा
विस्लप थाय छे जेमके-भुषायन्त भुषयन्त (भुजायन्त) पडहर पडहर
(पतिगृहम्) वेल्हण वेल्हण (वेल्हणम्)

३ क्वचित् विस्लपे थाय छे जेमके-नउँगायड जउँणयड
(यमुनानटम्), गट्टसात् गट्टसोन (नदीसोन) । गोहिह गोरिह
(गौरीशहम्) (वट्टमुखम्)

घृतम्	घय	धैद्य	वेज्जो
तृणम्	तण	कैतवः	केढयो
कृतम्	कय	पैधव्यम्	वेहव्य
वृषभ	वसहो	कौमुदी	कौमुर्द
मृग	मग्रो	गौमनम्	जोवण
धृष्ट	धट्टो	कोस्तुभ	कोत्थुगो
शैल	सेलो	कोशाम्बी	कोमम्बी
त्रैलोक्यम्	तेल्लुक	आच	कांचो
पेरावण	परावणो	कौशिक	कोसिओ
कैलासः	केलासो		

हे ११४०

१५ (क) केवल आदि क नो रि धाय छे जेम्के-

अपि	रिसी	अक्ष	रिच्छो
अद्वि	रिद्वी		

हे ११३४

(ख) गौण शब्दने छेडे आवता क नो उ धाय छे उ
 के—माउमण्डल, माउहर, पिउहर माउसिआ, पिउसि;
 पिउवण, पिउवई

व्यञ्जन त्रिकार—

हे १२३ १२४

१६ अन्त्य म् नो अनुस्वार धाय छे परतु स्वर
 होय तो विकल्पे धाय छे जेम्के—

जलम्	जल	वत्सम्	वच्छ
फलम्	फल	गिरिम्	गिरि

भा	अतरप्पा	दुरुत्तरम	दुरुत्तर
र	निरन्तर	दुरवगाहम	दुरवगाह
रम्	निरवनेस		

१७

'स्वर धकी पर अनादि तथा असंयुक्त क् ग् च् ज्
स् व् नो प्रायः लोपः प्रायः छे' जेमके—

१. अक्षित लोपः नथी उता जेमके—

मुकुमुम	मुत्तरेम	मुत्ता
पयागजल	विदुर	विदुरो
मुगमा	मपापम्	मपाव
अगम्	समगाय	मनवाओ
मचाव	दव	दवो
विजण	दानत्र	राणत्रा

२. मा पख लाप गय छे जेमके—

म उण	चिम	उन्ध
अ		

३. आदिमा रहला क् ग् च इत्यादि नो विकल्प

४. बहुतर बहुतरा बहुभरा
मुहदो मुहभा
जा (पिशाचा)

सायगो
भागारो
भागामिओ

દે ૧૧૫

૨૦ (વિચુન્ મિચાયના) સ્ત્રીલિંગ શબ્દોના અન્ત્ય વ્યજનનો આ ધાય છે જેમકે—

સરિત્	સરિઆ	સમ્પટ્	સપર્આ
પ્રતિપદ્	પાટિચઆ	વિચુત્	વિજ્જૂ

દે ૧૧૬

૨૧ સ્ત્રીલિંગશબ્દોના અન્ત્ય રૂનોના ધાય છે

જેમકે—

ગિર્	ગિરા	પુર્	પુરા
ધુર્	ધુરા		

દે ૦ ૧ ૨૭

૨૨ મસ્કુનના અક્ષરથી પર અમહિત વિમર્ગનો પ્રાકુતમા આ ધાય છે જેમકે—

સર્વત	મગ્ગઓ	પુન	પુળો
પુરત,	પુરઓ	તત	તઓ
અગ્રત	અગ્ગઆ	કુત	કુદો
માર્ગત	માગ્ગઓ		

દે ૦ ૧ ૧૨, ૧-૧૪

૨૩ અદ્ અદ્ અને સ્વર છે પર જેને એવા અ-
ન્તર, નિર્ અને દુર્ પડતાના અન્ત્ય વ્યજનનો લોપ નથી
ધતો જેમકે—

અદ્વિતમ	મરહિઅ	અદ્વનમ	અગ્ગય
અદ્ઠા	મદ્ઠા	અદ્વતમ્	અન્નય

૧ કચ્ચિત્ આ ૧ સ્થાન થા વચ્ચે ટ

૨ કચ્ચિત્ લોપ ધાય છે જેમકે—અ-તારિ

अन्तरात्मा	अतरप्पा	दुरुत्तरम्	दुरुत्तर
निरन्तरम्	निरन्तर	दुरवगाहम्	दुरवगाह
निरवशेषम्	निरवसेस		

हे० १-१७७

२४ स्वर धर्मी पर अनादि तथा असंयुक्त क् ग च ज्
त् द् प् य् च् नो प्राय लोप धाय छे' जेमके—

१ क्वचित् लोप नथी यतो जेमक—

सुसुसुम्	सुकुसुम्	सुतारम्	सुतार
प्रयागजलम्	पयागजल	विदुर	विदुरो
मुगत	मुगमो	मपापम्	मपाव
अगरु	अगरु	समवाय	मनवाओ
सचापम्	सचाव	देव	न्वो
विजनम्	विजण	इनय	नणवा

क्वचित् आदिमा पण् लाप गाय छे जेमक—

स पुन	म उण	चिद्रम	इन्ध
म च	मा अ		

समासमा उत्तरपदना आदिमा रहता क् ग च इत्यादि नो विरुन्प
लाप धाय छे जेमक—

मुखक	मुहकरो	मुहयरा	बहुत्ता	बहुतरो बहुभग
जलचर	जलचरा	जलयरो	मुग्व	मुहदो मुहआ

क्वचित् च् नो ज् धाय छे जेमके— पिमाचो (पिशाचो)

क्वचित् क नो ग् धाय छे जेमके—

एकन्वम	एगत्त	थारक्त	मात्रगा
एर	एगो	आशर	आगारो
अमुक्त	अमुगो	आकाय	आगरिमा

नार्थकर	निन्थयरा	विनातम्	वित्राण
नग.	नग्रो	रसातलम्	रमाअल
नगरम्	नयर	गदा	गञ्जा
जचि	मट्टे	मदन	मयणा
रजतम्	रयय	मिपु	रिऊ
सुपुम्प	सुउग्मि	लावण्यम्	लावण्य
दयालु	दआल	त्रिपुध	त्रिउत्त
विषाग	विओआ		

हे- १ १०६

२० अवर्ण गी पर अनादि प ना लाप नधी धना
जिमके—

शयथ सवयो जाप माया

हे० १-१८०

२३ उद्धत अवर्ण ना अवर्ण रकी पर हाप ना ग
थाय छे' जिमके—

शकटम्	सयट	प्रजापति	पयावई
मृगाङ्ग	मयमो	पानालम्	पायाल
कचग्रह	कयगरो	नयनम्	नयण

हे० १ १८०

२७ स्वरथका पर अनादि तया असयुक्त रु रू थ थ
तथा म् ना प्राय * थाय छ जिमके—

१ कचचित अवर्ण गी पर त लाप ता पण य थाय छ जिमके—
विष* (विप्रति)

२ स्वरथका पर अनादि तया असयुक्त हाया ना कचनित् नधी *

शाखा	माहा	साधु	माह
मुखम्	मुहं	यधिर	यहिरा
मेघ	मेहां	सभा	सहा
जघनम्	जहण	स्वभाव	सहावा
नाथः	नाहो	नभः	नह

४० १—१९७, १—१००, १—२०२, १—२२८,
१—२३१, १—२३६, १—२३७, १—२६०, १—२६४

२८ स्वर धातु पर अनादि तथा असयुक्त इ ना इ, इ
नो इ, इ नो लृ, नृ ना ण, पृ तथा घृ ना घृ, फ नो भृ तथा
हृ मय्यत्र शृ तथा घृ ना स् याय छे अने अनुस्वारधी पर
हृ नो घृ विकल्पे थाय छे जेमके—

ट्=ड्

नटः	नडा	घट	घडो
भट	भडो	घटनि	घडइ

ट्=ड्

मठ	मडो	कुठार'	कुठारो
शठ.	सडो	पठति	पडइ
कमठ	कमडो		

धतो जेमके—

सर्पपयन	सगिमवध्वला	प्रनन्तभय	पण्डितभओ
प्रलययन	पलयधणा	अग्निधर	अग्निरो
निनधर्म	जिणपम्पो	तम	नम

१ क्वचित् नवी यतो जेमके—अगति अटइ

डू=ल् (प्रायं)

घडवामुखम्
गरुडउलयासुह
गरुलोतडागम्
कोटनितलाय
कीलड

न्=ण्

कनकम्
मदनरुगाय
मयणोउचनम्
नयनम्वयण
नयण

प्=व् (प्रायं)

उपसर्ग
प्रदीप
काश्यप.
उपमाउवसगो
पर्देवां
कासरो
उवमाकपिलम्
कपालम्
महिपालकविल
कयाल्
महिवालो

१ क्वचित् विकल्प धाय ट

जेमक-

वटिनम्

वनिम्

वटिम्

दाडिमम्

दालिम्

दाडिम्

गुड

गुलो

गुटा

नाटा

णाला

णाटा

नडम्

खाल

खड

आपाड

शामला

आपटा

क्वचित् नथी थनो जेमके-

निविटम्

निविड

गौड

गउडा

पाडितम्

पीडिअ

नारम्

नीड

उड्ड

उड्ड

तडि

तडी

२ क्वचित् नथी धा जेमके-

कपि

रुड

रिपु

रिड

फ्=भू तथा ह् (प्रायः)

सफलम्	सभल	सहल	शफरी	सभरी	सहरी
शेफालिका	सेभालिआ		शुफति	शुभह	शुहह
	सेहालिआ				

व्=वू

शबल. सवलो

श् तथा प्=स्

शब्दः	सद्यो	पण्ड	सण्डो
कुशः	कुसो	निकप'	निहसो
शुद्धम्	सुद्ध	शेष.	सेसो

ह्=घ् (विकल्पे)

सिंह	सिंघो	सोहो	सहारः	सधारो	सहारो
------	-------	------	-------	-------	-------

हे० १-२२९

२९ असयुक्त आदि न् नो ण् विकल्पे धाय छे.

जैमके—

नरः	णरो	नरो	नदी	णई	नई
नयनि	णेइ	नेइ			

१ क्वचित् मान भ् धाय छ जैमके—

रेफ	रेमा	शिका	सिमा
-----	------	------	------

क्वचित् मान ह् धाय छे जैमके—

मुक्ताकलम मुक्ताल

२ क्वचित् अनुस्वादी पर १ होय तो पण धाय छे जैमके—

दाह दात्रो

हे० १-२४५

३० पदनी आदिमा आयेला गु ना श् धाय छे.
जेमके—

यश	जसा	यानि	जाइ
यम	जमो		

हे० १-२०६

३१ प्रति उपसर्गना त् ना श् धाय छे जेमके—

प्रतिपत्रम्	पडिपत्र	प्रतिमा	पडिमा
प्रतिभास'	पडिभासो	प्रतिपद्	पडिवया
प्रतिहार	पडिहारो	प्रतिकरोनि	पडिकरइ
प्रतिस्पर्द्धी	पाडिष्फद्धी		

हे० २-७७

३२ काईएण जाटाक्षरमा क् श् द् इ त् द् प्र श् पूस्
५स् (जिह्वाभृत्तीय) तथा ५स् (उपमानीय) पहेला आब्या
होय तो तेओना लोप धाय छे जेमके—१ उपसर्ग जाडायागी अनादि वन्ला गु ना पण ज धाय छे
जेमके—सयम सजमा । सयाग मजागा । अपयश अपजमा
करचिन नथी धता जेमके—प्रयाग पओआ

२ करचिन् नगी धता जेमके—

प्रतिममयम्	पडममय	प्रतिष्ठानम्	पडिष्ठान
प्रतीपम्	पडिप	प्रतिष्ठा	पडिष्ठा
सम्प्रति	सपडि	प्रतिज्ञा	पडिज्ञा

भुक्तम्	भुक्त	सुप्त	सुप्ता
मिथ्यम्	मिथ्य	गुप्त	गुप्ता
दुग्धम्	दुग्ध	श्लक्ष्णम्	लण्
मुग्धम्	मुग्ध	निश्चल.	निचलो
पट्टपद	उत्पत्त्या	अच्योतति	चुञ्च
कटफलम्	कटफल	गोप्ति	गोष्टी
खड्ग	खगो	पष्ट.	उष्टो
पट्ज	मज्जो	निष्टुर	निष्टुरा
उत्पलम्	उत्पल	सवलित	सलिओ
उत्पात.	उत्पाओ	स्नह	नेहो
महु	मग्	दृग्	दृक्
सुहर	माग्गा	अन्तःपात	अतप्पाओ

नाथ—उपला सर्व उदाहरणामा ३६ मा नियमधी
छित्त्व ध्यु छे
हे० २-७८

३३ कोटिपण जोटाक्षरमा म् न तथा य् उडे आव्या
होय तो तेभोनो लोप धाय न् जेमके—

युग्मम्	जुग्मं	लग्न	लग्ना
रडिम	रस्मी	उधामा	सामा
स्मर.	सरो	कुट्यम्	कुट्ट
स्मेरम्	मेर	न्याय	राहो
नग्नः	नग्नो		

नाथ—उपला उदाहरणामा ३३ मा नियमधी छित्त्व
ध्यु छे

१० २-५९

२४ कोईपग जाडाक्षरमा ए य च तथा रू पहेला व
पह्ला आ-वा हाय ना तेमाना लोप धाय ते जेमके-

उन्का	उका	शुद्धम	सण्ड
र-कल्म	रक	विस्लय	विष्वात्रो
गज्ज	महो	चक्रम	चक्र
अब्द	अहो	वर्ग	वर्गो
लुब्धक	लोढमा	ग्रह	गहो
पक्वम	पक्व पिश	रात्रि	रत्ती
प्रमत्त	प्ररो		

नार-उपला उदाहरणोमा ईद मा नियमगी द्वि
धयु ७

१० २ १३

३० ज्ञ माना ज ना विकल्पे लाप धाय ते जेमके-

ज्ञानम्	जाण	गाण	मनोज्ञम्	मणोज्ञ	मणोण्ण
मर्ज्ज	मरज्जा	मरणम्	अभिज्ञ	अण्णिज्जो	अण्णिण्ण
आत्मज	अपज्जो	अपण्णम्	प्रज्ञा	पज्जा	पण्णा
दयज	दवज्जो	दवण्णम्	आजा	अज्जा	आणा
इण्डिनज	इण्डिज्जो	इण्डिण्णम्	पजा	मजा	मण्णा

१० २ ८०

३१ पदना आदिमा न हाय अन दीर्घ के अनुस्वारथा
पर न होय पत्रा रफ त ग हकार सिरायना होय(अवशिष्ट
त ग आदेश यजननु द्वित्व राय हे जेमके-

१ कवचित् नना जतो जेमके-विष्वाय (विशालय)

२ कवचित् नना यतु जेमके कसियो (कृष्ण कृत्स्नो वा)

कपतरु	कप्पतरु	रक्त	रग्गो
मूर्ति	मुत्तयो	कृत्ति	किर्त्ती
दृष्टः	उत्थो	स्पर्मा	रुप्पी
यक्षः	जस्सरा		

॥ २-९०.

दीर्घ धी पर होय ना?

क्षिप्त	ट्टो	दास्यम्	नास
निश्वास	नासासा	आस्यम्	आस
स्पृष्ट	कासा	प्रेय	पसा
गार्ध्रम्	गास	अयमान्धम्	ग्रामान्
शार्पम्	मीम	आज्ञा	आणा
हेम्बर	हेमरा	आज्ञसि	आणला
तेज	तेसा	आज्ञपनम्	आणवण

अनुस्वार धी पर नाय ना?

अस्रम्	वम	विन्म	विम्मा
मन्या	मन्ना	कास्याल	कमान्ना

॥ २-९१.

रेफ तथा एकार होय तो ?

सौन्दर्यम्	सुन्देर	विह्वल,	विह्वला
ब्रह्मचर्यम्	गम्हचेर	कार्पापणा	कलानणो
पर्यन्त	पेरन्तो		

॥ २-९०.

३० वर्गना बीजा के चौथा अक्षरने छित्पनो प्रसंग आय

बीजानी प्रेय वर्गनो पहेतो अक्षर अने

ત્રિં વ્રોજાં અક્ષર આપે કે જેમકે—

व्याख्यानम्	यस्त्राण	यस्य	जस्य
व्याघ्र	वग्घा	अश्वि	अचरी
मृच्छा	मुच्छा	मध्यम	मज्ज
निर्भर	निम्भरा	पृष्टि	पष्टी
कष्टम्	कट्ट	वृद्ध	बुद्धा
तीर्थम्	तिन्थ	हस्त	हत्तो
निर्धन	निद्धणा	आश्लिष्ट	आलिद्धा
गुल्फम्	गुल्फ	पुल्पम्	पुल्फ
निर्भर	निम्भरा	विह्वल	भिम्भलो

॥०॥

३८ समासमा शेषतया आग्नेश न्यजननु कृत्वि विम
ल्ये गये त्रे जेमन—

नदीग्राम	नहर्गामो	नईगामा
कुसुमप्रकर	कुसुमप्यरा	कुसुमपयरा
देवस्तुति	देवतुई	देवतुई
रसकन्दौ	हररपन्दा	हररपन्दा

आलानलरुन

आलागवृत्त आलागवृत्त

ॐ ० १२, २ १३, ३ ०१, ४ ०४, ५ ०६, ६ ०८, ७ १०, ८ १४, ९ १८,
१० २२, ११ २६, १२ ३०, १३ ३४, १४ ३८,
१५ ४२, १६ ४६, १७ ५०, १८ ५४, १९ ५८, २० ६२,

१ सर्वाच्च शेष तस्य आदश यज्ञस्य सिद्धान्तं पण द्वि त्रिचलप
राय छे जगद्वि

मपिपाम	मपिपामा	मपिपान	अशमम्	अशमण	अशमण
ब्रह्मरुच	ब्रह्मरुचे	ब्रह्मरुचा	प्रतिहृतम्	प्रतिहृत	प्रतिहृत
प्रमुक्तम्	प्रमुक्क	प्रमुक्क	त्रैव क्यम्	तटाक	तटाक

२-७५, २-७६

३९ नीचे आपेला जोडाक्षरांने नीचे प्रताच्या प्रमाणे आदेशो थाप छे

क्ष्=ख्

ह्रस्व धर्मी पर ध्य,श्च,त्स् तथा

क्षय'	खओ
लक्षणम्	लखण
स्कृ तथा ष्क्=स्	
पुष्करम्	पोखर
निष्कम्	निस्स
स्कन्ध	रधो
अप्रस्कन्द	अप्रस्पन्दो

त्य=च्

सत्यम्	सच्च
प्रत्यय,	पचओ

त्य=च्

ज्ञात्वा	णच्चा
श्रुत्या	सोच्चा

ध्व=ह्

पृथ्वी	पिच्छी
--------	--------

ह्=ज्

विद्वत्	विज्ज
---------	-------

ध्व=भ्

बुद्ध्या	बुज्झा
----------	--------

प्स=ल्

पथ्यम्	पन्त्
मिथ्या	मिच्छा
पश्चिमम्	पच्छिम
पश्चात्	पच्छा
उत्साहः	उच्छाहो
चिकित्सति	चिहच्छिह
जुगुप्सति	जुगुच्छिह
अप्सरा	अच्छरा

नृ त्य् तथा र्त्=ज

वैद्य	वेज्जा
नृति'	जुई
जय्य'	जज्जो
ग्रय्या	सेज्जा
कार्यम्	कज्ज
मर्यादा	मज्जाआ

ध्व् तथा ह्व्=भ्

वध्यते	वज्झण
ध्यानम्	झाण

हे० ६-१००

४१ जे तथा पे जाडाक्षरना अन्त्य न्यजननी पूर्वे ई
विकल्पे लागे छे जेसके—

आदर्श आपरिमा आपमा वर्षम् घरिम वास
सुदर्शन सुदरिमणो सुदमणा वर्षा घरिमा वामा
दर्शनम् दरिमण दमण वर्षगतम् घरिमसय वासस
हे० ६-१०६

४२ जे जाडाक्षरने छेडे ल् आन्धो होयते जाडाक्षरना
अन्त्य न्यजननी पूर्वं ह लागे छे जेसके—

कट्टम्	किलिप	श्लोक	मिलोभा
किल्टम्	किलिट्ट	स्लेश	किलेसो
श्लिष्टम्	सिलिट्ट	ग्लानम्	गिलाण
प्लुष्टम्	पिलुट्ट	म्लानम्	मिलाण
प्लोप	पिलामो	श्लाम्यनि	किलम्मइ
श्लेप	सिलेसो	स्लान्तम्	किलन्त
शुक्लम्	सुक्लि		

हे० २-११३

४३ उकारान्त टी प्रत्ययान्त तन्वी जे शब्दना जोडा

१ क्वचित् नित्य अय छे जेसके—

परामण	परामरिमा	आमय	आमरिमा
हर्ष	हरिसो		

२ क्वचित् इ नथी लागतो जेसके—

कलम	कमा	शुक्लपक्ष	सुकपक्खो
प्लव	पवो	उत्प्लायति	उप्पावेइ
विप्पव	विप्पवा		

ક્ષર છૂટા થાય છે, અને તેમા અન્ય વ્યજનની પૂર્વ ડ લાગે છે' જેમકે—

તન્વી	તણુવી	યહ્વી	ધહ્ત્રવી
જઘ્વી	લઘ્ત્રવી	પૃથ્વી	પુઠ્ઠવી
ગુર્વા	ગરુર્વા	મૃદ્વી	મઝવી

લિંગપરિવર્તન—

હે૦ ૧—૩૧, ૧—૩૨

૪૪ દામનં શિરસં તથા નભસં સિવાયના સકારાન્ત તથા નકારાન્ત શબ્દો અને પ્રાવૃષ્ શરત્ તથા તરણિ શબ્દ પ્રાકૃતમા પુલ્લિંગમા વપરાય છે' જેમકે—

પશઃ	જસો	નર્મ	નમ્મો
પપ	પઓ	મર્મ	મમ્મો
તમઃ	તમો	પ્રાવૃદ્	પાડસો
તેજઃ	તેઓ	શરત્	સરઓ
ઊરઃ	ઊરો	તરણિઃ	તરણી
જન્મ	જમ્મો		

હે૦ ૧ ૩૩

૪૫ 'અક્ષિ' વર્ણાય અને વચનાદિ શબ્દો પ્રાકૃતમા

૧ કવચિન્ અન્યથા પણ થાય છે જેમકે—સુત્ત્વ સુલ્લથ

૨ દામ (રાગ), સિમ્ (શિમ્), નદ (નમ)

૩ નીચ આગેલા શબ્દો કવચિન્ અપુસકતિમમા પણ જોવામા

આવે છે—

મેગ	મેગ	શર્મ	સમ્મ
યચ	વચ	તર્મ	વર્મ
મમા	સુમથ		

विकल्पे पुल्लिङ्गमा वपराय ते जेमके—

अक्षि	अच्छी	अच्छि	विद्युत्	विज्ज	
चक्षु	चक्खु	नक्खु	कुलम्	कुला	कु
नयनम्	नयणा	नयण	उन्द	उन्दो	
लोचन	लाअणो	लोअण	माहात्म्यम्	माहात्प्यो	म
वचनम्	वयणा	वयण	दुखम्	दुखयो	

हे० १-३४

४६ गुण आदि शब्दो प्राकृतमा विकल्पे नपुसका
वपराय ते जेमके—

गुण	गुण	गुणो	मण्डलाग्र	मण्डलगा	मण्ड
देव	देव	देवो	करम्ह	करम्ह	करम्ह
पिन्दु	पिन्दु	पिन्दू	वृक्ष	स्वस्व	स्वस्वो
-सङ्ग	स्वग्ग	सग्गो			

हे० १-३५

४७ इमान्त तथा अजलि आदि शब्दो प्राकृत
विकल्पे स्त्रीलिङ्गमा वपराय ते जेमके—

गरिमा	गरिमा	गरिमा	चौर्यम्	चोरिआ	चो
महिमा	महिमा	महिमा	कुक्षि	कुन्नी	कु
धुत्तिमा	धुत्तिमा	धुत्तिमा	बलि	बली	बल
अजलि	अजली	अजली	निणि	निही	नि
पृष्ठम्	पिठ्ठी	पिट्ठ	विधि	विही	वि
अक्षि	अच्छी	अच्छि	रक्षि	रस्सो	रस्स
प्रश्न	पण्हा	पण्हा	अग्नि	गण्ठी	गण्
	निर्लज्जिमा			निहज्जिमा	

बोधपाठ १ लो.

(नामविभक्ति)

अकारगन्त पुल्लिङ्ग शब्दोना प्रत्ययो

वैभक्तिं	एकवचन	बहुवचन
एवमा	ओ	आ
द्वितीया	म्	आ ए
तृतीया	एण, एण	एहि, एहिं, एहिं
चतुर्था	नो, आओ, आउ	ना आजो आउ, आहि
	आहि, आहिन्तो,	आहिन्तो, आसुन्तो, एहि,
	आ	एहिन्तो एसुन्ता
पञ्चमी	स्म	आण, आण
षष्ठमी	ए, मिम	एसु, एसु
सप्तमी	०, ओ, ओ	आ.

जिण शब्दोना रूपो

२० जिणा

जिणा

ना काना, माय
२६ निघम (निघम) माय ।
माय ।
२७ समण (अमण) माय
२८ गुण (गुण) गुण
२९ पाद (पाद) पाद

नाधपाठ २ जो
(भातुविभक्ति)

वर्तमानकातना प्रत्यया

पुस्त	गकरन	गकरन ।
प्रथम	ह	ति, वन, हर,
मध्यम	सि	ह, इत्या
उत्तम	मि	मा, मु, म

१ मस्कृपना व्यजनान धातुमा प्राकृतमा अकारान्त यने ते
२ अकारान्त धातुमा पद्या प्रथम तथा मध्यम पुष्टोना
गकरनना प्रत्यया इ तथा सिना अनुक्रमे ण तथा से
धाव ते

सूचना —

१ परस्मैपद तथा आत्मनपदना गन जुग प्रयया तथा जोके
अना न्त धातुना ण तथा म प्रत्ययान अन त, हर, इत्या विगन
आत्मनपदना प्रयया तरीके गणाए ता गणी शक्य परा शिष्ट प्रथमाभा
या नाम नियम गणनामा न म आया किन्तु परस्मैपद धातुआन पण
उक्त प्रत्यया लागेन नामाभा आव ड, तय ण प्रयया परस्मैपद तथा
आत्मनपद उभयने सा शरण छ

२ धातुनु कर्त्त गणनाय विशिष्ट धातु तथा, तरी गणविभाग नशा-
नानी जरु नरी

३ न्त ईर तथा, ण प्रयया नाथायाप्रणात प्राकृत
प्रकाशना नरी

ઉત્તર પ્રકારની આજાર્થ, વિધ્યર્થ, તથા
વિકલ્પોની પ્રવેના અકારનો વિકલ્પે પદાર

મ પ્રવ્યયોની પ્રવેના અકારનો વિકલ્પે

પુરુષનાં મો, મુ તથા મ પ્રવ્યયોની પ્રવેના અકારના
સાકાર તથા ઢકાર થાય છે

સાતુઆ—

(મ્) જનુ, ગમન વ-	વય (વદ્) બોલવુ, કહવુ
૨૫	વસ (વસ્) વસવુ, રહેવુ
૧) પડવુ	લટ (લભ્) પામવુ, મલવુ
૬) જાણવુ, મમનવુ	પઢ (પઠ્) મળવુ, માટરવા
૧૨) રત્નગ વગવુ	વઢ (વૃધ્) વધવુ
૧૩) માલ વગર	અઢચઢ—૨૦ જનુ, ગમન વગવુ

ઉદાહરણ—ગચ્છના રૂપે.

૧૦ વ૦

૨૦ વ૦

જોડમમા ધાતુઓના ન સંસ્કૃત રૂપ આપ્યા છે, તે ૨૫ મે
જે અને પ્રાકૃત વચ્ચે કેટલો તફાવત છે તે જણાવે, આ
પ્રાકૃત અને પ્રાકૃતિક—નિયમોના નિયમોની,
જે નિયમો પ્રાકૃત પ્રશ્નો જે પદાર થાય છે તે

તૃ०	ઠસિણા	ઠસીહિ, ઠસીહિ, ઠસીહિ
પ०	ઠમિણો, ઠસિત્તા, ઠસીઓ, ઠસીડ, ઠસીહિન્નો	ઠમિત્તો, ઠસીઓ, ઠસીઃ ઠસીહિન્તો, ઠસીસુન્તો
પ०	ઠસિણો, ઠમિરમ	ઠસીણ, ઠસીણ
સ०	ઠમિમિમ	ઠસીસુ, ઠસીસુ
સ०	ઠે ઠસિ, ઠમી	ઠમડ, ઠમઓ, ઠસિણો ઠસી

નાથ-ઝકારાન્ત ઝાઝોના પ્રત્યયો પણ ણ્વીજ રીતે છે
પક્ત ઙકારને ઘડલે ઝકાર આપે છે અને પ્રથમાના ઘટ્ટ
વચનમા એક 'અઓ' આદેશ વધાર થાય છે

ગુરુ શબ્દના રૂપો

પ્ર०	ગુરુ	ગુરઓ, ગુરડ, ગુરવો, ગુરુણો, ગુરુ
દ્વિ०	ગુરુ	ગુરુણા, ગુરુ
તૃ०	ગુરુણા	ગુરુહિ, ગુરુહિ ગુરુહિ
પ०	ગુરુણો, ગુરુત્તો, ગુરુત્તો, ગુરુઓ, ગુરુડ, ગુરુઓ, ગુરુડ, ગુરુહિન્તો, ગુરુસુન્તો ગુરુહિન્તો,	
પ०	ગુરુણો, ગુરુમ્મ	ગુરુણા, ગુરુણ
સ०	ગુરુમિમ	ગુરુસુ, ગુરુસુ
સ०	ઠે ગુરુ, ગુરુ.	ગુરઆ, ગુરડ, ગુરવો, ગુરુણો, ગુરુ

નોંધ-પુલિંગમા લીધે ઙકારાન્ત અને લીધે ઙકારાન્ત
ગામણી સ્વર આદિ ઝાઝો કિયન્નજ હોય છે પ્રાકૃતમા
તેને હસ્ય થાય છે, ણ્ડલે તેના રૂપો ઠસિ શબ્દ અને ગુરુ
શબ્દની સાપેક્ષ થાય છે

शब्दों (पुल्लिग)

गुरु (गुरु) धर्ममार्ग का नेता	कोहसि (काधासि) कावर्णी
रिसि इसि (ऋषि) धर्मगुरु, माध, मुनि	अग्नि
साहु (साधु) आत्मकार्यभाव	अरि (अरि) शत्रु, दुश्मन
मुनि (मुनि) मौनमार्गी साधु, यति	सिसु (शिशु) बालक
तरु (तरु) का	हथि (हस्ति) हाथी
सिस्स सीस (शिष्य) चलो, अनुयायी	करि (करि) हाथी
विणय (विनय) नमना, विवेक	भाणु (मानु) सूर्य
भोग्य (भोग) इन्द्रियविषय	निवास (निवास) रहना
मूल (भूल) आश्रय, आदि	बाल (बाल) बालक, अज्ञानी
कारण	सर (शर) बाण
सजम, सज्जम (सज्जम) सज्ज	कर (कर) हाथ
आनन्दाराम (आनन्दाराम)	मोअअ (मोदक) लाडवा
आनन्दरूप गीत	पाअ (पाद) पैर
गिरि (गिरि) पर्वत	सिहर (शिखर) टोच, टुक
	गिम्ह (ग्रीष्म) गर्मीनी ऋतु

विशेषण

पमन्थ (प्रशस्त) श्रेष्ठ, प्रशंसा	स-धात्वादेशपाठना रुढ आदेशधी
धातु	धातुने अनेक धातु छ पण
इच्छ (इष्ट) इच्छा का ॥, च, यु	एादेश पाठना जोई लेना ते
गिम्ह (ग्रीष्म) गर्मीनी ऋतु	निम्हमाध्य रूप थाय उ जेम्-
चर (चर) चर, चित्तु	नेगी 'श' आगम गथा यो

जय जिण(जि) ज न मलववा	गुण धुव (धु) धुणवु, कपवु
णे (नी) गी गी, लज्ज जवु	लुण (लु) लणवु, कापवु, छेज्जु
भा घोह (भी) डवु बवु	कुण कर (कु) कवु
किण (की) गीग्वु	हर (ह) हवु चोवु लइजवु
सुण हण (अ) मागलवु	

उदाहरण- १। धातुना रूपो

ए० व०	प्र०	ध० व०	प्र०
पिअइ, पिअए	म०	पिअन्ति, पिअन्ते, पिअर	म०
पिअसि, पिअसे	उ०	पिअह, पिअत्था	उ०
पिआमि, पिअमि		पिआमो, पिअमो, पिअमो	
		एव सुमयोरपि	

एकारपक्षे पिण्ड इत्यादि

नि धातुना रूपा

ए० व०	प्र०	ध० व०	प्र०
चिणइ, चिणए	म०	चिणन्ति, चिणन्ते, चिणिर	म०
चिणसि, चिणसे	उ०	चिणह, चिणत्था	उ०
चिणामि, चिणामि		चिणामो, चिणामो, चिणिमं	
		एव सुमयोरपि	

पुन

ए० व०	प्र०	ध० व०	प्र०
चेइ	म०	चेन्ति, चन्ते, चेइरे	म०
चेसि	उ०	चेह, चेत्था	उ०
चेमि		चेमा चेमु, चेम.	

एकारपक्षे चिणोऽ इत्यादि.

श्रु धातुना रूपो

ए० व०

व० व०

प्र०	सुणङ्, सुणण	सुणन्ति, सुणन्ते, सुणिर
म०	सुणसि, सुणसे	सुणत्, सुणित्था
उ०	सुणामि सुणमि	सुणामो, सुणमो सुणिमां एव सुमयोरपि

पुन'

प्र०	हणङ्, हणए	हणन्ति, हणन्ते, हणिरे
म०	हणसि, हणसे	हणित्था, हणह
उ०	हणामि, हणमि	हणामो, हणमो, हणिमो एव सुमयोरपि

एकारपक्षे सुणेऽ हणेऽ इत्यादि

भू धातुना रूपो

ए० व०

व० व०

प्र०	भवङ्, भवए.	भवन्ति, भवन्ते, भविरे
म०	भवसि, भवसे.	भवत्, भवित्था
उ०	भवामि, भवमि	भवामो, भवमो, भविमो, एव सुमयोरपि

पुन

प्र०	होङ्	होन्ति, होन्ते, होडर
म०	होमि	होत्, होत्था
उ०	होमि	होमो, होमु, होम

एकारपक्षे भवेऽ इत्यादि

अग्नि	ध्वज (ध्वज)	रजा, पताका
व्यजन) लायक-	किंकर (किङ्कर)	नाकर, चाकर
माणम	कैयार (कैदार)	नेतर, घामनु
) मयभ्रमण		पीट
अपुण दाप	वापार (व्यापार)	उयाग
जू) रपागी,	वाउ (वायु)	वायगे
वागीओ	तेण, थेण (स्नेन)	चार, लुटारा
ग) दृकाप,	गिहन्थ (गृहस्थ)	गृहस्थ, साहु-
रजा		कार
दश	रह (रथ)	रथ
ग) साधण	कुमल (कुशल)	टाया माणस,
पीर		चुण
ग	किमीवल (कृपीवल)	खेडुत

— — — — —

वाक्यो—

१ ममरो पुष्करस चिअड । २ तुम गिरिणो मिहम्मि
चिट्ठसि । ३ अह साहुस्म गुणे चिणामि । ४ अली पराअ
चेह । ५ णिवो अरी जयड । ६ तुम्हे काहसत्तु जिणित्था ।
७ अह भविअजणे मग्ग गेमि । ८ तुम मसारोड पीरसि ।
९ अम्हे दुग्गुणाहिन्तो मामो । १० तुम वाणिअस्म आण-
णाओ किणसि । ११ वय सुणीण पोह सुणामु । १२ रम्ह-
णा अग्गिम्मि जया हुणन्ति । १३ अह जिण पुणामि । १४
पट्टिओ धम्मणिट्ठो भवह । १५ साहुणो अप्पसाहमा
होति । १६ पुणह । १७ धओ पाउणा पुणेह ।

१८ फिसीपलो केआरम्मि जये लुणट । १९ कुमलो धा
वावार कुणट । २० तेणो गित्थम्म रए लुणट ।

-०५६७८९०-

१ नोकर राजाधी हरे हे २ वेपारी ११ गीजे
हे ३ तमे शुक्को ये । साभलो जे ४ अमे दुक्को
रदिण छीण ५ चोर पावारीनी दुक्कानेथी (धन)
६ गपिओ योग्य माणसोने धर्ममार्ग लई जाय
राजानी स्तुति करे हे ८ अमे क्षत्रिया स्त्रीण ९ अमे
छणो छे १० साधुमाना बोध मयजनाने पवित्र
११ अमे धर्मनो उद्योग करीण स्त्रीण १२ मुनिआना
दुग्गुणोने हरे हे

बोधपाठ ५ सो

(नामविभक्ति-घाट)

नपुंसकलिङ्गना प्रत्ययो

ण० व०

य० व०

प्रथमा म

णि, इ ई

द्वितीया "

" "

तृतीया विभक्तिभी सप्तमी विभक्ति सुभी

प्रमाणे

सबोधन ० (लुक्)

प्रथमा

१ प्रथमा तथा द्वितीयाणां बहुवचनना प्रत्ययोनी
ह्रस्वस्वर दीर्घ धाव्य हे

२ इकारान्त अन उकारान्त शब्दानां प्रथमानां
'म्' नो विकल्पे लोप धाव्य हे

नेत्तशब्दना रूपा

१० व०

व० व०

नेत्त

नेत्ताणि, नेत्ताड, नेत्ताडै

हे नेत्त

" " "

नेत्त

" " "

नेत्तेण इत्यादि अनुक्तस्य सर्वं पुल्लिङ्ग जिण

अच्छि शब्दना रूपा

१० व०

व० व०

अच्छि, अच्छि

अच्छाणि, अच्छाड, अच्छाडै

हे - गा यार

" " "

अच्छि ॥ गि

" " "

गमि इह । इत्यादि पुल्लिङ्ग इति शब्दवत्

नेण अस्मा

भणु शब्दना रूपा

१० व०

व० व०

प्र० धणु, भणु

भणूणि, भणूड, भणूडै

स० हे भणु

" " "

हि० भणु

" " "

तृ० भणुणा इत्यादि पुल्लिङ्ग शुभ शब्दवत्

५ नपुमबलिगता इवागन्त गता उकागन्ता अर्धोता प्रथमा
एकवचनमा केवलाकने भवे मानुतामिक रूप तस्य च नपुमक अर्धि गता
यस्य

जन्दा (नपुंसकलिङ्ग)

वयण (वचन) वाच्य, वाच्य	सयण (श्रयण) श्रय
सर (सरस्) सरस्	मिर (शिरस्) शिर
जल (जल) जल	णेन (नेत्र) नेत्र
धणु (धनु) धनु	रञ्ज (रजस्) रज
वण (वन) वन	अन्त्रि (अन्त्रि) अन्त्रि
दहि (दहि) दहि	ग्रामह (ग्रामह) ग्रामह
आअण (ओदन) ओदन	मण (मनस्) मनस्
दसण (दर्शन) दर्शन	मुह (मुख) मुख
धण (धन) धन	द्वि (द्वि) द्वि
असगय (वे०) असगय	पुयस्म (पुयस्म) पुयस्म
यथ (यथ) यथ	
तेअ (तेज) तेज	
मीअ (ज्ञान) ज्ञान	
मथ (शाम्भ) शाम्भ	
पाउरण (दे०) पाउरण	

मो

न-गाल् () गाल्
प्रत्ययो () प्रत्ययो

रिओपगा

महुर (मधुर) महुर
अप्प (अत्प) अप्प

अययो

कथावि (कदापि) कथावि
अटुणा (अटुणा) अटुणा

मातुआ

अम (अस्) अम

मुज (मुज) मुज

३. उप वचनमा प्रत्यय सन्ति अम् शतुनां विकल्पे
अन्ति एवो आदेश याय हे

४ मभयम पुष्पना एकवचनमा अने उत्तमपुष्पना वने
 वचनमा अस् यातु लापाय हे, अने अत्रशिष्ट रहेला
 उत्तम पुष्पना प्रत्ययामा न्यजन, अने स्वरनी वचे ह
 उमेराये हे जेमके-अस्+मि, अस्+मि, अस्+
 मो, अस्+मना रूपा अनुक्रमे मि, मि, म्हे, तथा म्
 पाय हे

वाक्या

१ तुम कुसलोऽसि । २ अह धम्मणिट्ठा मिह । ३ अम्मे
ममणा म्हे (म्ह) । ४ तुम खत्तिजा अत्थि । ५ तुम्हे वाणिज्जा
अत्थि । ६ भविअजणा वीरस्स वयणाऽ सुणेन्नि । ७ तुम्हे
सरम्मि जल पिण्ह । ८ णिज्जा ण्णुणा सर पिण्ह । ९
णिजस्स सर वणम्मि इह । १० माणुणो दमण हियअ पुणेह ।
११ वाणिज्जो धणेण अमगयाणि क्रिणेह । १२ माणुतेण
ण मीअ हरेह । १३ सत्तस्स मवणम्मि मिर कुणेह । १४ धम्मे
सुहमत्थि । १५ सिम्ह दहिण, म जोजणाऽ सुत्तह । १६
राजणा णेत्तम्मि रत्त पडेह । १७ अच्छिन्नो ओसत्त कुणेह ।
१८ भविअजणो मणम्मि जिणस्स दमणमिच्छेह । १९ जणो
सुत्त वा दुह पण्णस्समेहि लहेह । २० पटिआ मयात्थिअ मिअ
महुर वयण्ण णन्ति । २१ तुम्हे मच्च वण । २२ यममवल्लिअ
कयावि ण वणमो ।

^૧ અમે વનમા મુનિગ્રાંના દર્શન કરીશ ત્રીણ = અમે

પમ્મનો ઉત્થોગ કરીય ત્રીય ૩ મોટા વચનો છદ્વના કુઃ
 ને તરે છે ૫ ચોરો ઘનમા વમ્મા ચોરી જાય છે ૬ કજુસો ધન
 લોભથી દુ ર પામે ૭ અમે કાપિઓ ત્રીય ૭ તમે મુનિ
 છા ૮ દુ બ્રાહ્મણ છુ ૯ તમે ગામમા શાસ્ત્ર મા મતો છ
 ૧૦ પાણી તલાવમાથી ચહાર જાય છે ૧૧ આપના દુ મ
 મસ્તક કપે છે, ૧૨ અમે આપનુ ઝાંમડ કરીય છીય
 ૧૩ તમે અમને મનથી ઘાતો જ ૧૪ ટાળ્યા માણનો હિ
 મિત અને સત્ય ઘોલે છે ૧૫ વ્યાપારીઓ કુશલ ને ૧
 તુ વ્યાપારી ને

બોધપાઠ ૬ ઠો.

૧ પ્રેરયુ, યોજયુ કે કરાવયુ ૭ અર્થમા કે સ્વાર્થમા
 યાતુ અને કાલ્બોધકાદિ પ્રત્યય પાલુ ૩ શે મરકુતમા જેમ
 ગિ પ્રત્યય આવ ને, તેમ પ્રાકૃત 'ણિ' ને સ્થાને અ, ૭
 આવ અને આવે ૭ ચાર આદેશ યાય ૩ યાતુનો આદિ
 અક્ષર યદિ ગુરુ હાયનો 'અવિ' પ્રત્યય વિશેષ લાગે કે
 ૨ ગિસ્થાનીય 'અ' અને 'ત' ની પૃથ ધાતુના આદિ
 અક્ષરનો આક્ષર * થાય છે ઉદાહરણ-પાઢેહ, પાઢેહ,
 પઢાવેહ, પઢાવેહ' ઇત્યાદિ સારહ, કારેહ, કરાવેહ,
 કરાવેહ, ઇત્યાદિ મુજ્જેહ, મુજ્જેહ, મુજ્જાવેહ, મુજ્જાવેહ,
 ૩ ભ્રમ્ ધાતુનો પછી ગિ નો આટ આદેશ ત્રિક-પ

* વતી કેન્દ્રાપ્કન મતે આવે આદેશની પૂર્વ પળ યાતુના આદિ
 અક્ષરનો આક્ષર થાય છે ।

थाय ते जेमके—भमाड्ड, भमाडेड, इत्यादि पक्षे भामड,
भामेड, भमावड, भमावेड इत्यादि

ण्यन्त धातुओं

भमाड (भ्रम्+णि) भमा ववु, र म्बटाजवु	सिह (सृष्ट्+णि) इच्छवु, राव (रज्+णि) रजन कावु, णामव (नश्+णि) नाशकरावु जव (गा+णि) जयत कावु, मील कावी
दाव } (दृश्+णि) दग्धावु, दस } दूम (दृ+णि) सतावु, द गी कावु,	

शब्दा (पुल्लिङ्ग)

सारहि (सारधि) रथ हाकना काचमेन	विस्तर (विस्तार) खुलामा ता, बिवाह (विवाह) रम प्रमग, णाइजण (जातिजन) जानिय
अट्ट (अर्थ) शब्दों वाच्य, काल (काल) समय,	

नपुंसकलिङ्ग

कज्ज (कार्य) काग काज, कम्म (कर्म) शुभाशुभकर्म, आवरण,	दाण (दान) दान, देवु, आलस्स (आलस्य) आलम, मुस्वी, आरणाल-न० दे०-कमल,
--	--

विशेषनाम

जिणदास (जिनदास) एक । उत्तराज्जयण (उत्तराध्य

* — आपा चिद्वारा रूपों प्राय विस्मयक थाय ते ते३ पक्ष
धातुना मूर्तरूपों सिम्भानाय प्रत्यय लगाई यथाविध साधना करी लेवी
प्राणा अर्था दोरु धातु गिस्थानीय प्रत्यय लागी शरे डे, तथा त अर्था
वतायवा रे

लगाटा योत्तना फल

જિવિગાઉર (જિવિગાઉર)

૨૧

ગાથા

૧ સાગા ઘણમિ રા બમાડટ । ૨ તુમ ગામમિ ઘ
 મે મામેમિ । ૩ ગિયો રિસમ્મ રા દમદ । ૪ આ જિણ
 દામ જિવિગાઉરમ્મ મમ રામિ । ૫ તુમ મરિમ્મજણે
 મરમ્મ અલ્પ દમ્મિ । ૬ જામ્મા રિમેણ રિય અ દમદ ।
 ૭ અર્ગ આરણાલ પુણાઓ પગામિસદ । ૮ તુમે ધોણે
 મમણાસમળ રાવટ । ૯ જિણો મરિમ્મજણાળ કમ્માણિ
 ગામવટ । ૧૦ રિવિણો તાળમિ કાલ લાવટ । ૧૧ ઉ
 હ્લાઓ સિમ્માળ મર પાટટ । ૧૨ તુમે અમ્મ ઉત્તરામ્મ
 ઘણ પાઠવેટ । ૧૩ જિણો મણુણા મત્તુ ધાણવેટ । ૧૪ પટ્ટિ
 ઓ રિસરણ મત્તુ મુણાવેટ । ૧૫ મુણિણો ધોણે મમ્મ
 કરાવેન્ટિ । ૧૬ મિલ્લ્યા રિસારમિ ણાટજણે મુણાવેન્ટિ ।

~ ~ ~ ~ ~

૧ તમે લોચરી અમને મમારો ડો, ૨ તમે લમેજો રિતનો
 મારી વતારો ડા ૩ મુગિઓ જદાપિ અધર્મનો રસ્તો બનાવતા
 નથી ૪ રાજાઓ લોચરી માણસોને મતાવે છે ૫ મલ્લ
 જના મોખરી સ્થિત રાલે છે ૬ મારથિ રાજાને રજન કરે છે
 ૭ અમે રાજાના દુઃખનાને નમાનીય નીળ ન નોકર ચાલ
 મથી વણત કરાવે છે ૮ પટિયા ગ્રામનાને જોરાવે છે
 ૧૦ વ્યાપારીઓ બનવેડે યમ્મી મરીતાવે છે ૧૧ મુગ્ગો
 અમને જ્ઞાત્ય મગલાવે છે

ઉપસર્ગો

ઉપસર્ગ ધાતુની પૂર્વે રતી પણ કરી ધાતુના અસલ અર્થમા કદે ન્યૂનાત્તર કરી વિશેષ અર્થ બતાવે છે તેવા કેટલાંક ઉપસર્ગો નીચે આપેલા છે —

- ૧ અઢ(અતિ)—હત્ત મહાત્ત, ૨ નન ઉત્કર્ષ, અતિશય અઢગચ્છડ
—તે હત્ત મહાત્ત જાય છે અઢસે— ૧ ઉત્કર્ષ મેલત છે
- ૨ અહિ(અધિ)—અધ, અધિવા અહિગચ્છડ — તે ઉપર વડે જાય છે, અધા જાય છે અહિસે— તે અધિકાર મોગવે છે
- ૩ અણુ(અનુ)—પાછલ, સમીપ અણુગચ્છડ— તે પાછલ માં સમીપ જાય છે, પ્રથમ તો અનુમા છે
- ૪ અહિ(મિ)(અભિ)—અધ, પામે સામવા અભિગચ્છડ
— તે તરફ જાય છે, પાસ જાય છે, અધા સામવા જાય ૨
- ૫ અવ-ઓ(અવ)—નીચ, વિશ્વ અવતરડ— ૧ નીચે ઉતરે છે અવસે— તે વિશ્વ કા છે
- ૬ આ(આ)—હત્ત, અવધિ, અધિયાતિ, ધોડ, ઉલટાપણુ આગચ્છડ
— તે ઉલટી ગતિ કરે છે, આવે છે આસે— તે ધોડુ ચાલે છે આમોક્ષ ગચ્છડ—મોક્ષ સુધી કે મોક્ષને ત્યાં જાય છે
- ૭ ઉદ્(ઉત્)—ઉચ્ચે ઉત્તર વિશેષ ઉત્પડ— તે ઊંચે ચડે છે, ઉદ્
છે ઉદે— તે ઉત્તર પામે છે
- ૮ ઉચ, ઓ, ઝ, (ઉપ)—પામે, સમીપ ઉચગચ્છડ— તે પામે જાય છે
- ૯ ણિ(નિ)—આદશ, નીચ ણિયુજડ— તે દુષ્ટ વગર છે ણિમી
વડ— તે નીચ પ્રસે છે
- ૧૦ પરા(પરા)—ઉલટાપણુ, પાછુ પરાજયડ—(જીત થા ઉલટુ
તે કારે છે
- ૧૧ પદિ(પ્રતિ)—માન, ઉલટુ પદિમાસડ— તે સામ જાતે છે

- १२ प(प्र)—आगल , प्रारम्भ, उत्कर्ष **पगच्छइ**—ते आगल जाय छे,
जवानो प्रारम्भ करे छे, उत्कृष्ट गति करे छे
१३ वि (वि)—प्रिणेष विह विहार विकरेइ—ते विशेषकृति (विकार)
मे छे **विसिलिसइ**—ते विभाग पामे छे **विहरइ**—ते विहार करे छे
१४ गिर् (नि.) —विना, बहार, दूर **गिगच्छइ**—ते बहार गि
कले छे **गिखिवइ**—त दूर केँके—
१५ दुर (दु)—दृष्ट गीत, दु खे करी **दुकरेइ**—ते दूर गीत करे छे
दुस्साइ—ते दु खे करी साधे छे
१६ म (सम्)—साथ संगति, साथीये, महार **मगच्छन्ति**
तथा एकठा गट जाय छे, संगत घटित गण छे, साथी गीत जाय
सहरइ—त संगार करे छे

बोधपाठ ७ मो

(नाम विभक्ति—चालु)

*स्त्रीलिङ्गना प्रत्ययो

एकवचन	बहुवचन
प्रथमा ०	०, ओ, उ
द्वितीया स्	०, ओ, उ

* स्त्रीलिङ्ग नीउक भाष, इपे भाषि प्रत्ययो प्राकृतमा प्रायः संस्कृतनी
पठ ७ धाय १ जे कइ पर ७ १ नीचे उतावाय छे—

१ मणादि प्रत्यय निमित्त इ संस्कृतमा निष गाय छे, त प्राकृतमा
विषय भाय छे न पक्षे आ भाय २ जेने—पामरी, पामवा ।

२ ० यत्नाति याचक स्त्रीलिङ्ग विशेषण रवी संस्कृतमा ई नवी भवा,
त्या पण प्राकृतमा विरुद्ध ई भाय छे, रामे— रात्ता, रीला हममाखी,
समाखी, इमा, रमा ।

તૃતીયા	અ, આ, ઇ, ઍ	હિ, હિ, હિ
પચમી	{ તો, આ, ડ, હિન્તો, અ, આ, ઇ, ઍ	તો, આ, ડ, હિન્તા, સુન્તા
ષષ્ઠી	અ, આ, ઇ, ઍ	ગ, ગ
સપ્તમી	” ” ”	સુ, સુ
સપ્તોધન	૦	૦, આ, ડ

૧ વિભક્તિ પ્રત્યયોના પૂર્વ સ્ત્રીલિંગ શબ્દોના અન્ત્ય હસ્વના દીર્ઘ થાય છે

૨ દ્વિતીયાના એકવચન મ્ નો પ્રય સ્ત્રીલિંગમા અન્ત્ય દીર્ઘનો હસ્વ થાય છે

૩ આકારાન્ત સ્ત્રીલિંગ નામ થતી તૃતીયા, પચમી, ષષ્ઠી અને સપ્તમીના એકવચનના પ્રત્યયા પૈકી આ પ્રત્યય થતો નથી

૪ સપ્તોધનના એકવચનમા સ્ત્રીલિંગ શબ્દોના અન્ત્ય આ નો વિકલ્પે ઇ, ઈ અને ડ નો વિકલ્પે દીર્ઘ, અને ઈ તથા ડ નો નિત્ય હસ્વ થાય છે

૫ ઈકારાન્ત સ્ત્રીલિંગ શબ્દો થતી પ્રથમાના યને યનો અને દ્વિતીયાના વહુવચનમા એક આ પ્રત્યય વધારે થાય છે

ઉદાહરણ— માલા શબ્દના રૂપો

૩ પ્રથમા દ્વિતીયાના એકવચન અને ષષ્ઠીના વહુવચન સિવાયના વિભક્તિ પ્રત્યયોના યોગ કિં, યન્ અને તન્ શબ્દો થતી સ્ત્રીલિંગમા ઈ વિકલ્પ થાય છે, જે સંસ્કૃતમા નથી થતા એમકે— કીઓ, કામા, ઇત્યાદિ ।

૪ છાયા અને હરિદા શબ્દ થતી પ્રાકૃતમા ઈ વિકલ્પ નાવ છે, જે સંસ્કૃતમા નથી થતો એમકે — ડાહી, ડાહા હલદા, હલદા ।

૫ ગોશબ્દને સ્ત્રીલિંગમા ગાયી અને ગાદિ આદેશ થાય છે ।

नृपुरम्	ऊ=ण नेउर, नृउर
कृष्माण्डी	ऊ=आ काहण्डी कोहली
तृणीरम्	नाणीर
कर्परम्	कापर
स्थूलम्	थोर
ताम्बूलम्	तम्बोल
गुह्वी	गलोई
मृत्पम्	मोह
स्थूणा	थोणा थूणा
तणम्	तोण त्रण
कणम्	क=अ अण रिण
कृशा	क=आ कामा किमा
मृदुकम्	माउक मउअ
मृदुत्वम्	माउक मउत्तण
कृपा	क=ट किया
दृढम्	द्विपण
मृष्टम्(रमे)	मिट
दृष्टम्	दिट
नृष्टि	दिट्टी
२८१	सिट

सृष्टिः	सिद्धी
गृष्टिः	गिण्ठी
पृथ्वी	पिच्छी
भृगुः	भिज
भृङ्गः	भिगो
भृङ्गारः	भिगारो
शृङ्गारः	सिंगारो
शृगाल	सिआलो
घृणा	घिणा
घुसृणम्	घुसिण
घृद्धकवि	विद्धरई
समृद्धिः	ममिद्धी
मद्धि.	इद्धी, रिद्धी
गृद्धि.	गिद्धी
कृश	किसो
कृशानु	किसाणु
कृसरा	किसरा
कृच्छ्रम्	किच्छ
तृप्तम्	तिण
कृपितः	निसिओ
नृपः	नियो
कृम्या	किच्चा
कृति	किई
धृति	धिई
कृपः	कियो

कूपण	किषिणो	
कृपाण'	किषाण	
कृषिक	विञ्चुओ	
कृतम्	वित्त	
कृत्तिः	वित्ती	
कृतम्	हिअ	
क्याकृतम्	वाहित्त	
कृत्त'	विहिओ	
कृषी	विंसी	
कपि.	इसी,	रिसी
कितृण	विण्ण	
कृहा	द्विहा	
कृतम्	मइ	
कृतम्	उक्किद	
कृदास'	निसमो	
कृतम्	विट्ठी	पट्ठी
कृतम्	मसिण	मसण
कृगाङ्क	मिअको	मयको
कृत्यु	मिच्च	मच्च
कृतम्	सिंग	सग
कृत	विट्ठो	पट्ठो
मातृगृहम्	माइहा	
कृत	विट्ठो	
कृत्ति'	विट्ठी	
कृत	विहं	

मृदङ्गः	मिङ्गो
नप्तृक	नत्तिओ
बृहस्पतिः	यिहप्फई
	बहप्फई
श्रुन्तम्	चिण्ट

श्र=उ

ऋतुः	उऊ,	रिऊ
परामृष्टः	परामुहो	
सृष्टः	पुहो	
प्रवृष्टः	पउहो	
पृथिवी	पुहई	
प्रवृत्तिः	पउत्ती	
प्रावृद्	पाउसो	
प्रावृत	पाउओ	
भृति	भुई	
प्रभृति	पहुडि	
प्राभृतम्	पाहुड	
परभृतः	परहुओ	
निभृतम्	निहुअ	
निवृतम्	निउअ	
विवृतम्	विउअ	
सवृतम्	मवुअ	
वृत्तान्त	वुत्तनो	
निर्वृतम्	निव्वुअ	
निर्वृति	निव्वुई	

वृन्दम्	वुन्दं	
वृन्दावन	वुन्दावणो	
वृद्ध	वुद्धो	
वृद्धि	वुद्धी	
ऋषभ	उसहो,	रिस्तहो
मृणालम्	मुणाल	
ऋजु	उज्जु,	रिज्ज
जामातृक	जामाडभा	
मातृक	माडभ्यो	
मातृका	माडआ	
भ्रातृक	भाडभ्यो	
पितृक	पिडओ	
पृथ्वी	पुहुषी	
निवृत्तम्	निनुत्त	निअत्त
वृन्दारका	वुन्दारया	वन्दारया
वृषभ	उसहो	वसहो
मातृमण्डलम्	माडमडल	
मातृगृहम्	माडहर,	माहर
पितृगृहम्	पिडहर	
मानृत्यमा	माडसिआ	
पितृत्यमा	पिडसिआ	
पितृवनम्	पिडवण	
पितृपति	पिडगह	
मृषा	मुमा	
मृषापाद	मुसापाओ	

बृष्ट	बुडो
बृष्टिः	उडो
पृथक्	पुह
मृदङ्ग	मुङ्गो
नप्तृक	नसुओ
बृहस्पति	बुहष्फई, यहष्फई

श=उ

मृषा	मृसा
मृषावाद'	मृसावाओ

श=ए

घृन्तम्	वेगट
---------	------

श=ओ

घृन्तम्	बोण्ट
मृषा	मोसा
मृषावाद.	मोसावाआ

श=दि

आहत'	आदिओ
------	------

श=अरि

हस'	दरिओ
-----	------

श=रि

काणम्	रिण,	अण
काजु'	रिऊ,	उऊ
कापभ'	रिसहो	उसहो
कापि'	रिमी,	हसी
कातु	रिऊ,	उऊ

सदशः	सरिसो
सदक्षः	सरिच्छो
एतादश	एप्पारिसो
भयादश	भयारिसो
यादश	जारिसो
तादश	तारिसो
कीदश	केरिसो
ईदश	एरिसो
अन्यादश	अघ्नारिसा
अस्मादश	अम्हारिसो
युष्मादश	तुम्हारिसो
सहस्रवर्ण	सरियण्णो

प=इ

देदना	विअय्या	वेअणा
अपेटा	अविदा	अवेटा
देवर	दिअरो	देवरो
केसरम्	किसर	केसर

प=ऊ

स्तन	धूणा,	घेणो
------	-------	------

ऐ=इ

सैन्धवम्	सिन्धव	
शनैअर	णिच्छरो	
सैन्यम्	सिन्न,	मेत्त

प=अइ

सैन्यम्	सहस्र
---------	-------

दैत्यः	दइणो	
देव्यम्	दइणो	
ऐम्बर्यम्	मइसरिअं	
भैरवः	भइरवो	
बैजवन्	वइजवयो	
दैवतम्	दइवम	
गैतालीयम्	वइआलीम	
बैदेशः	वइएसो	
बैदेहः	वइएहो	
बैदर्भः	वइटब्भो	
वैश्वानर	वइस्मायरो	
वैतवम्	कइअव	
वैशारवः	वइसारो	
वैशालः	वइमालो	
स्यैरम्	मइर	
वैण्यम्	वइण्ण,	सेइअ
पैरम्	वइरं,	पेर
वैण्डाश	कइलासो,	वैलासो
वैतयम्	कइरय,	वैरय
वैश्रवण	वइसवणो,	वैसवणा
वैशम्पायनः	वइसंपायणो,	वैसंपाय
वैनाटिक	वइआटिअं,	वैआटि
वैशिखम्	वइसिअं	वैसिअ
वैप्र	वइतो,	वैभो

दैवम्	दृढम्,	देवं
	ए=अम	
वक्षे	वक्ष्य	
मीक्षे	मीक्ष	
	णे=ई	
प्रेषम्	पीर	
	भो=अ	
अन्योन्यम्	अन्यन्,	अन्तुत
प्रकोष्ठ	पवट्टो,	पउट्टो
आतोष्यम्	आवज्ज,	आउज्ज
शिरोवेदना	मिरिजणा	मिरोविघ्णणा
मनोहरम्	मणार,	मणोहर
मरोरुहम्	मरुह,	मरोरुह
	आ=ऊ	
सोक्त्याम	ससामो	
	ओ=अउ	
गो	गउओ, गउआ	
	ओ=आअ	
गो	गाओ,	
	ओ=आ	
गौरवम्	गारव,	
	ओ=उ	
सौन्दर्यम्	सुन्देग, सुन्दरिअ	
मौञ्जायन	मुजायणो	
शौण्ड.	सुण्डो	

क=व

कुञ्ज	खुञ्जो
कर्परम्	खण्णर
कीलक	खीलक

क=ग

मरकतम्	मरगप
मदकल	मयगलो
कन्दुकम्	गेन्दुअ

क=य

किरात	चिलाथो
-------	--------

क=भ

शीकर	मीभरा
------	-------

क=म्

चन्द्रिका	चन्दिमा
-----------	---------

क=ह

शीकर	सीहरो
निकप	निहसो
स्फटिक	फलिहो
चिह्नुर	चिह्नुरो

क=ख

शुद्धखलम्	सकलं
-----------	------

ग=म्

पुलागानि	पुलामाई
भागिनी	भागिणी

ग=ल

छागः	छालो
छागी	छाली

घ=ल् (वि०)

पिशाच	पिसल्लो, पिसाहो
-------	-----------------

च=स् (वि०)

चचित	चमिमा, खड्डो
------	--------------

ज=झ (वि०)

जटिल	झडिलो, जडिलो
------	--------------

ट=ठ

मटा	मठा
शकट	मयठो
कटभ	केठवो

ट=ल

फटिक	फलिहो
------	-------

ट=ल् (वि०)

चपेटा	चवेला,	चवेडा
पाटयति	फालेइ,	फाडेइ

उ=स्त

अङ्गाटतैलतुष्यम्

अमोन्लतेल्लतुष्यं

उ=ह

पिठा

पिट्टा, पिदरा

ण=ल (वि०)

वणु

वेलु, वेणु

त=न्य (वि०)

तुच्छम्

तुच्छ, तुच्छं, तुच्छं

त=छ (वि०)

तुच्छम्

तुच्छ, तुच्छ, तुच्छ

त=द

तगर

दगरो

असर

दसरा

तुघर

दघरो

त=ड

प्रतिपन्नम्

पडिपन्न

प्रतिहास

पडिहासा

प्रतिशार

पडिहारा

प्रतिस्पद्धी

पाटिष्फद्धा पडिष्फद्धी

प्रतिसार

पडिसारो

प्रतिनिधृत्तम्

पटिनिधत्त

प्रतिमा

पडिमा

प्रतिपदा	पडिदपा
प्रतिकरोति	पडिकरेड
प्रभृति	पट्टडि
प्राभृतम्	पाट्टड
व्याष्टत	शवष्टो
पताका	पढाया
विभीतक	घरेडघ्नो
हरीतकी	हरडई
मृतकम्	मडय
सुकृतम्	सुकड
आहतम्	आहड
अवहतम्	अघहड

त=ण

गमित	गन्भिणो
अतिमुक्तकम्	अणिउतय, अइमुत्तय
रुदितम्	रण

त=र

मसति	मत्तरी
------	--------

त=ल

अतर्मा	अलसी
मातवाहन	मालवाहणो, सालाहणो.
	पलिल, पलिअ

त=त् (ति)

पातलम्

पीतल, पीछल

त=ह

विमरित,

विहृती

वसति

वसती, वसई

भरत

भारती

कातर

काहली

मानुत्तिङ्गम्

माएत्तिङ्ग

ध=ठ

मेधि

मेठी

शिथिर

मिथिला

जिथिल

मिथिली

प्रथम

पठमो

निशोध

निसीद्धो निसीद्धी

पृथिवी

पृथ्वी पृथ्वी.

थ=थ (वि०)

पृथक्

पिथ, पुथ, पित, पुह

दू=दू (वि०)

दशनम्

डसण, दसण

दष्ट

डहो, दहो

दग्ध

डहो, दहो

दोला

डोला, दोला

दण्ड

डण्डो, दण्डो

दरः(भय)

डरो, दरो

दाहः

डाहो, दाहो

दम्भः

डम्भो, दम्भो

दर्भः

डम्भो दम्भो

कदनम्

कडण, कयण

दोहद

डोहलो, दोहलो

दशति

डसइ

दहति

डहइ

दू=ध

दीप्यति

धिप्यति, दिप्पइ,

दू=र

एकादश

एअरइ

द्वादश

पारइ

त्रयोदश

तेरइ

गङ्गदम्

गग्गर

कदली

करली, कपली, केली

दू=ल

प्रदीप्यति

पलीवेइ

प्रदीप्तम्

पलित्त

दोहद

दोहलो

कदम्ब

कलम्बो, कयम्बो.

दू=व

कदर्थित

कवडिओ

द=ट

ककुदम

कउट

ध=ढ

निषध

निसडा

औपधम्

ओसढ

ओसढ

न=ण (वि०)

नापित

ण्डाविष्मा नाधिष्मा

न=न् (वि०)

निम्प

त्तिम्पा,

निम्पो

प=फ

पाटयति

फालेइ,

फाढेइ

परुष

फरुसो

परिघ

फलिहो

परित्वा

फलिहा

पनस

फणसो

पारिभद्र

फालिहघो

प=प

प्रभूतम्

पहुत्त

प=म (वि०)

नीप

नीमो,

नीयो

आपीड

आमेलो, आवेडो

	प=प्	
पापद्वि.		पारद्वी.
	य=भ	
यिसिनी		भिसिणी
	यु=म् तथा य	
कयन्ध		कमन्धो, कयन्धो.
	वृ=म्	
शयरः		समरो
	म=व	
कैटभः		केटवो
	म्=इ	
विपम		विसढो, विसमो
	म्=व	
मन्मथ		वम्महो
अभिमन्यु.		अहिवहू, अटिमहू.
	म्=स्	
अमर		भसलो, ममरो.
	य=त	
युष्मादृशः		तुम्हारिसो.
युष्मदीय.		तुम्हकैरो

य=ल

यष्टि.

लट्टी

यु=ज्ज (वि०)

उत्तरीयम्

उत्तरिज्ज, उत्तरीज्ज

य=ह्

छाया

छाहा

सच्छायम्

सच्छाह, सच्छाय

य=आह् तथा य्

कतिपयम्

कइवाह, कइअव

र=इ

किरि

किई

भेर

भेई

र=डा (वि०)

पर्याणम्

पडायाण, पहाण

र=ण्

करवीर

कणवीरो

र=ल्

हरिद्रा

हलिद्दी

दरिद्राति

दलिद्दाह

दरिद्र

दलिद्दो

दारिद्र्यम्

दालिद्

हरिद्र

हलिद्दो

मुखरः	मुडलो
चरणः (पादः)	चलणो
वरुणः	वलुणो
करुणः	कलुणो
सम्कारः	सकालो
रुग्णः	लुक्को
अपहारम्	अवहाल
जठरम्	जदल
पठर	पदलां
निष्ठुर.	निदुलां
युधिष्ठिर.	जहुद्विलो
शिथिर	सिदिलो
अङ्गार	ङ्गालो
सुकुमार	मोमालो
किरात	चिलाओ
परिखा	फलिहा
परिघ	फलिहो
पारिभट्ट	फालिहहो
कातर	कादलो

लृ=र्

स्थूलम् थार

लृ=ण् (वि०)

लाहल, लाहलो, लाहलो
लाङ्गलम् लाङ्गल, लगल

लाङ्गूलम्	णगूल, लङ्गूल
ललाटम्	णिङ्गाल, णङ्गाल
	य=म् (वि०)
स्वप्न	सिमिणो, निविणो
नीवी	नीमी, नीवी
	श=छ (वि०)
शमी	छमी
शाव	छावा
शिरा	छिरा, मिग
	श=ह
दशमुख	दहमुखो, दसमुहा
दशरथ	दहरहो, दमरहो
	प=ण्ह (वि०)
स्तुपा	सुण्हा, सुसा
	प=द्ध
पष्ठ	उद्धो
पष्टि	उष्टी
पदपद	उप्पओ
पण्मुख	उमुहा
	प=ह
पापाण	पापाणो

म्=ळ्

सुधा

सप्तपर्ण

छुहा

छत्तिवर्णो

जोडाक्षरोने नीचे प्रमाणे आदेश थायछे.—

क् (वि०)

शक्त

मुक्त

दष्टः

रुग्ण.

मृदुत्वम्

मक्को, सत्तो

मुक्को, मुत्तो

डक्को, दट्टो.

लुक्को, लुग्गो.

माउक्क, मउत्तण

ख्

शुष्कम्

स्कन्द

क्ष्वेटक.

क्ष्वोटक

स्फोटक

स्फेटकः

स्फेटिक

स्थारु.

स्तम्भ.

सुखख, सुक्क

खन्दो, कन्दो

खेट्ठो

खोड्ठो

खोड्ठो

खेट्ठो

खेट्ठो

खाण्

खम्भो, धम्भो

ग

रक्तः

रग्गो, रत्तो

ङ्

शुल्कम्

सुङ्ग, सुक्क

च

कृत्ति.
चत्वरम्
प्रत्युप०

किष्ठी

चक्षर

पञ्चूहो, पञ्चूमो

३

अक्षि
इक्षु
लक्ष्मी
कक्ष
क्षुतम्
क्षीरम्
मदक्ष
वृक्ष
मक्षिका
क्षेत्रम्
क्षुष
दक्ष
कुक्षि
वक्ष
क्षुण्ण
कक्षा
क्षार
कौक्षेपकम्
क्षुर

अच्छि
उच्छ
लच्छी
कच्छो
क्षीअ
क्षीर
मरिच्छो
वच्छो
मच्छिच्छा
छेत्त
छुहा
वच्छो
कुच्छी
वच्छ
छुण्णो
कच्छा
छारो
कुच्छेअप
छुरा

उक्षा	उच्छ्रा
क्षतम्	त्रय
सादृश्यम्	सारिच्छ
स्थगितम्	छद्म
क्षमा (पृथिवी)	छमा
ऋक्षम्	रिच्छ, रिक्खं
क्षणः (उत्सव)	छणो
सामर्थ्यम्	सामच्छ, सामत्थ
उत्सुक'	उच्छुओ, जसुओ.
उत्सव'	उच्छवो, जसवो
स्थहा	छिहा

ज (वि०)

अभिमन्यु.	अहिमज्ज
	अहिमन्

ञ्

ध्वज.	अओ, धओ
-------	--------

ञ्

वृश्चिक.	विञ्चओ
----------	--------

ञ् (वि०)

अभिमन्युः	अहिमञ्
	अहिमन्

ट्

वृत्त'	वटो
प्रवृत्त.	पयटो

मृत्तिका
पत्तनम्
कदर्थित
पर्यस्त

मद्विआ
पट्टण
कवद्विओ
पह्दो

द

अस्थि
तिससुलम
म्पानम्
चतुर्थ
अर्थ
स्तम्भ
स्तब्ध

अट्टी
विसंहुल
ठीण, थीण
चउट्टो
अट्टो
ठम्भो, धम्भो.
ठट्टो

इ

गर्त
गर्ता
सम्मर्द
वितर्दा
विच्छर्द
च्छर्दा
कपर्द
मर्दित
सम्मर्दित
गर्दम

गड्डो
गड्डा
सम्मड्डो
विअड्डो
विच्छड्डो
छड्डो
कवड्डो
मड्डिओ
सम्मड्डिओ
गड्डहो, गव्हो.

इ

स्तब्ध.

ठट्टो

दग्गः
विदग्गः
वृद्धिः
वृद्ध.
श्रद्धा
सुर्धा
अर्धम्

दड्डो
विअड्डो
बुड्ढी
बुड्ढो
सड्डा, सद्धा.
मुड्डा, मुद्धा.
अड्ड, अद्ध

ण्

पचाशत्
पचदश
दत्तम्

पण्णासा
पण्यारह
दिण्ण

ण्ट्

घृन्तम्
तालघृन्तम्

वेण्ट
तालवेण्ट

ण्ड्

कन्दुरिका
भिन्दिपाल.

कण्डलिआ
भिण्डिवालो

त्

समस्तः
स्तम्भ.

समत्तो
तम्भो

थ्

स्तम्भः
स्तवा

थम्भो, ठम्भो
थवो, तवो

पर्यस्त उत्साह		पल्लत्यो, पल्लो उत्थारो, उच्छाहा
आश्लिष्ट	ध्	आलिङ्गो
मन्यु	न्त् (वि०)	मन्त्, मन्त्
चिह्नम्	न्ध (वि०)	चिन्ध इन्ध, चिण्
मम्म आत्मा	प्	मप्पो, मस्सो अप्पा, अप्पाणो
भीष्म श्लेष्म	प्	मिष्को मेफो, मिलिम्हो
विह्वल	भ्	भिब्भलो, विब्भलं विह्वलो
उर्ध्वम्		उब्भ, उद्भ
ताग्रम् आग्रम्	म्य	तम्य अम्य
कम्भीरा	म्भ	कम्भारा, कम्भारा

र

ब्रह्मचर्यम्
नृप्यम्
सोन्दर्यम्
शोण्डीर्यम्
धैर्यम्
पर्यन्तः
आश्चर्यम्

बम्हचर, बम्हचरिअ
तर
सुन्देर
मोण्डीर
धीर, धिज्ज.
पेरन्तो, पज्जन्तो
अच्छेर, अच्छरिअ

लृ

आश्लिष्ट
रूपमाण्डी

आलिढो
कोहली, कोहण्डी

लृ

पर्यस्तम्
पर्याणम्
सोकुमार्यम्

पल्लद, पल्लन्थ
पल्लाण
सोअमल्ल

स

वृक्षरपति.
वारापतिः

वत्ससई, वदप्पसई,
भयसई, भयप्पसई
वणसई, वणप्पसई.

हृ

वाप्य.
कार्यापण*

वारो
काहावणो.
दाह, दक्ख

दक्षिणः

तीर्थम्

कृष्माण्डी

नीचेना अक्षरो लोपाय छे —

दाहिणो, दक्षिणो

तूह, तिन्य,

कोरणी, कोहली

अ (वि)

अलावु

अलावु

अरण्यम्

लाऊ, अलाऊ

लाउ, अलाउ

रण, अरणा

ण्

• तीक्ष्णम्

तिक्ख, तिण्ह

रात्रि

अ

राई, रत्ती.

म्

यमुना

चामुण्डा

कामुक

अतिमुक्तकम

जउँणा

चाउँण्डा

काउँओ

अणिउँतय,

अइमुन्तय,

अइमुत्तय

र

चन्द्र

रुद्र

भद्रम्

समुद्र

चन्द्रो, चन्द्रो

रुद्रो, रुद्रो

भद्र, भद्र

समुद्रो, समुद्रो

द्रहः
धात्री

द्रहो, द्रहो
धाई, धर्ती, गरी

श

श्मश्रु
श्मशानम्

मासु, ममृ, मस्तु
मसाण

श्च

हरिश्चन्द्रः

हरिश्चन्द्रो

ह्

म'याहुः
दशार्हः

मज्झन्तो, मज्झणहो
दसरो

(०) अनुस्वार

विशति
त्रिशत
मस्कृतम्
मस्कार
मासम्
मासलम्
कांस्यम्
पासु
कथम्
एवम्
नृनम्
इदानीम्
दानीं
किम्

वीमा
तीमा
सक्य
सकारो
मान, मस
मामल, मसल
कास, रुम
पासु, पसु
कह, कह
एव, एव
नृण, नृण
इआणि इआणि
दाणि, दाणि
कि, किं

ममुरम
किशुरुम
सिंह.

ममुह, संमुह
केमुअ, किमुअ
सीहो, सिंघा

अत्य व्यजनना नीचे प्रमाणे आदेश थाय छे:—

अ

शरत
भिषक

सरआ
भिमओ

म

दिक
प्राशुद
दीर्घायु
अप्तरा

दिसा
पाउसो
दीहाउमो, दीहाउ
अच्छरसा, अच्छ

ह

ककुम
लु
धुग

कउहा
कणुह, धणु
छुरा

पदना आदिमा रहेला स्वरनो पछी आवता सत्वर व्य
जन सहित नीचे प्रमाणे आदेश थाय छे —

११

म्यविर.
विमकिलम्
अपरसार
कदलम्
कदली

चेरो
वेइह
एकारो
केल, कयल,
केली, कयली

कर्णिकारः५५	कण्णरो, कण्णिआरो
	ग
अग्नि	ग, अइ
	ओ
पुतर.	पोरो
यदरम्	योर
नयमानिका	नोमालिआ
नयफलिका	नोहलिआ
पूगफलम्	पोप्फल
मयूरा	मोहो, मउहो
लवणम्	लोण
चतुर्गुण'	चोगुणो, चउगुणो
चतुर्थ	चोत्थो, चउत्थो
चतुर्दश	चोद्दह, चउद्दह
चतुर्वार	चोन्वारो, चउन्वारो
सुकुमार	सोमालो, सुकुमालो
कुत्तुहलम्	कोहल, कोउहल
उदूखल	ओहलो, उउहलो
उलूखलम्	ओरूखल, उलूहल
	उम
निपण्ण'	णुमण्णो, णिमण्णो
	अगु तथा आउ
प्रावरणम्	पगुरण, पाउरण, पावरण

नीचे आपेला शब्दाने नीचे घेताऱ्या प्रमाणे आदेशोत्थापने
 स्तोक

दुहिता—	थोक, थोव, येव
भगिनी—	पक्षे भोज
वृक्ष —	धूआ पक्षे- दुहि
क्षिप्तम्—	घटिणा, पक्षे भ
उत्क्षिप्तम्—	म्हणो, पक्षे वच
वनिता—	छद, पक्षे मित
इपत्—	उच्छद, पक्षे उमि
स्त्री—	विलया, पक्षे वणि
धृति —	ऊर, पक्षे इमि
मार्जार —	इत्थी, पक्षे धी
	दिही, पक्षे, घिई
	मजरो, तजरो, पक्षे
वैद्वर्गम्—	मज्जारो
इदानीम्—	वेरलिअ, वेदुज
	एणिह, एत्ताहे, पक्षे
पूर्वम्—	इआणि
अस्तम्—	पुरिम, पक्षे पुत्र
वृहस्पति—	हित्थ, तद्व, पक्षे, तत्थ
	भयस्सई, भयप्फई,
	भयप्फई, पक्षे घहस्सई,
	घहप्फई, घहप्फई,
	घिहस्सई, घिहप्फई,
	घिहप्फई, वुहस्सई,
	वुहप्फई, वुहप्फई,

मलिनम्—	मटल, पन्ने मलिण
उभयम्—	अवह
शुक्तिः—	मिर्णा, पन्ने सुत्ता
दुष्ण —	डिक्का, पन्ने दुत्ता
आरब्ध —	आदत्ता, पन्ने आरद्धा
पदाति —	पाटक्का, पन्ने पयाई
दष्टा—	दादा
यन्मि—	वाहि, वाहिग
अयम्—	हट्ट
मातृप्यसा—	माउसिआ, माउच्छा
पितृप्यसा—	पिउसिआ, पिउच्छा
निर्गक—	निरिन्डि
गृहम्—	गरो

नीचे जापेला शब्दांत अनुस्वार आगम धाय छे.—

वक्त्रम्	वक
व्यम्त्रम्	वम
अश्रु	अम्र
उमश्रु	मम्र
पुच्छम्	पुछ
गुच्छम्	गुछ
मर्मा	मुदा
पर्ण	पम
कुम्भम्	कुध
कर्कोट	ककोटो

ऋजनम्	ऋमर्ग
वृद्धिश्च	विंछि जा
गृष्टि	गिर्द्री
माजार्	मजार्ग
व्यग्ग	व्यग्वा
मनस्वा	मणर्स
मनस्विना	मणसिर्ग
मन शिल्पा	मणामिला
प्रतिश्रुता	पश्चुद्धा
उपरि	अपरि
अनिमुक्तम्	अणि उमय अःमुप

नाच आपेला जन्मान (पतापले टकाणे) नाच प्रमा
प्यर उमेराय छे

अ

शार्ङ्गम्	मारग
श्मा	छमा
श्वावा	मलाहा
रत्नम्	रयण
स्नेह	मणेहा नेहा
अग्नि	अगणी, अग्नी
प्लाक्ष	पल्कस्वो
मिगधम्	मणिद्ध, मिणिद्ध, निड
मर्हति	अरिह

अहां
 गर्हा
 धर्हा
 श्री
 ही
 होन
 अहोक
 कूनहन
 क्रिया
 दिष्ट्या
 तप्त
 उज्जम
 ग्याह
 ग्याह्यार
 मय
 धैन्यम
 पौर्णम
 म्यैर्म
 भार्या
 गार्भ्यैर्म

आचार्य
 मोंन्दर्गम

अरिहा
 गरिहा
 धरिहो
 मिरा
 हिरी
 हिनीआ
 अहिरीआ
 कसिणो
 किरिगा
 दिष्टिआ
 तविआ, ततो
 नदर, वज्र
 मिआ
 मिआयाआ
 मविआ
 चेद्वअ
 चारिअ
 धैरिअ
 मारिआ
 गर्भारिअ
 गार्भारिअ
 आचार्य
 सुन्दरिअ
 मोंग्गिअ
 पारिअ

गाम
सुग
प्राप्तगम
भूमि
मय
मिनाभम

कण

भूमि

ग

अभ

पदम

छम

सुग

हारम

रुद्रम

स्वे जना

मुद्रम

गरिअ

सुगिअ

पदमगरिअ

गरिअ

मिनिगा

मिनिद्र, मणिद्र

निद्र

कमिणा, कमगा

कण

अभ, अम, अ

४

जामा

३

अम, अभ, अ

अभ

पदम पाम

रुद्रम, रुद्रम

सुद्रम, सुद्रम

द्वार, चार, रुद्र, रुद्र

सुद्रकय

सुद्र जगा

सुद्र

गोचे आपेला ज्ञान गोचे गताया प्रमाणे द्विध धाय
दीर्घ
द्विधो, दीर्घो

कणिष्ठाग,	कणिष्ठागो, कणिष्ठागो.
मैलम	मैल
मद्रक	मद्रका
विचक्रिणम्	विचक्र
मज्ज	उज्ज
रोडा	विष्टा
प्रभुनम	प्रभुन
मोन	मोत
प्रम	पम्म
पोषातम	जुषण
मेया	मेया, मेवा
नाटम	नेट्ट, नाट.
तग्रा	नरग्रा, नरा
निहित	निहितो, निहिता
पाहन	पाटिता, पाटिओ
मृदुकम्	माडक, माडज
पक	पका, पका
कुत्तरलम	काउलल, कोउलल
पाकुल	वाउल्लो, वाउलो
मूल,	मुल्लो, धारा
हतम	हत्त, हत्त
देषम	दहव, दहव
नृणाक	तुण्डियो, तुण्डिय
मृक	मुक्ता, मओ
	खण्ण खण्ण

स्थानम्
अस्मदीयम्
चव नेअ
चिअ

धिण, धीण
अम्मेर, अम्मेर
च्चेअ नेअ
च्चिअ, चिअ

नोच आपला ज्ञाने किन्व भनु नर्था —

वृष्टगुम्न

वृष्टजुगा

दत्त

दग्गिओ

नाचेआपला ज्ञानेमा वत्तपय भाग ते —

करण

कणेम्

वाराणसी

वाणारसी

आलान

आणाठा

अचलपुरम्

अलगपुर

महागष्टम्

मरहट्ट

हद

दहो

दग्गिआल

दलिआरा,

दग्गिआरा

लघुकम्

लट्टअ, लहअ

ललाटम्

गुटील, गलाड

नीचे आपला ज्ञाने निधान सिद्ध ते —

गा

गाणो गाया

गाव

गावीआ

वर्णावर्त

वहटा

आप

आउ

पचपचाजन्

पचापणा, पचापणा

त्रिपचाशत
 त्रिचत्वारिंशत
 त्र्युन्मर्ग
 त्र्युत्सर्जनम्
 बहिर्मेधुन वा
 कार्यम्
 कचिन्
 उक्तहनि
 अयस्मार
 उत्पल
 धिरु धिरु
 िगस्तु
 प्रनिस्पर्द्धी

स्थासक
 निलय
 मघयान
 साक्षी
 जन्म
 महान
 भयान
 आशी
 घृत्तरम
 हिमोर
 क्षुब्धक

तेयणा
 तेआलीमा
 विउसगा
 योसिरण
 बहिद्धा
 णामुक्कसिअ
 कन्धड
 मुक्कवहड
 यम्हलो
 कन्दुद
 द्वि द्वि, द्वि द्वि
 धिरत्तु
 पडिमिद्धी,
 पाडिमिद्धी
 यच्चिष
 निहेलण
 मघोणो
 मक्खिरणो
 जम्मण
 महन्नो
 भयन्तो
 आसीसा
 वट्ठय
 भिमोग
 खुइओ

गायन	गायणा
रट	यटो
ककुदम	ककुध
अकागदम	अन्ध्र
लज्जायना	लज्जालुङ्गी
कुत्तर	कट्ट
चुन	मायन्दा
विण्णु	भट्टिभो
प्रमशानम	करम'
अमुरा	अगया
खेल	मेष्ट
पाप्प रज	निगिन्दि
त्तिनम	अष्ट
समर्थ	पवला
पटक	नेलच्छो
कर्पास	पल्लो
बली	उजलो
ताम्बुलम	असुर
पुञ्चली	टिड्डे
शाखा	माहुरी इत्यादि

धातुना आदेशो

संस्कृत वाङ्मयानां प्राकृत आदेशो नीचे प्रमाणे धातु छे -
(स्वरान्त धातुया)
जाण, मुण पक्षे या

पा—	पिञ्ज, टल, पट, घोट पक्षे- पिञ्ज
स्था—	ठा, धका, चिट्ट, निरप्प
उद्+स्था—	उट्ट, उक्कुक्कुर
स्ना—	अवभुत्त, पत्ने-पहा
श्रद्+ग—	सदह
उद्+भ्मा—	उट्टमा
उद्+वा—	ओरुम्मा, वसुआ पक्षे-उव्या
नि+द्रा—	ओहीर, उत्र पक्षे-निहा
आ+घ्रा—	आहृग्य पक्षे-अग्ग
निर्+मा—	निम्माण, निम्मव
प्र+स्था+णि—	पट्टव, पेण्टव पक्षे पट्टाव
वि+जा+णि—	वारु, अबुक्क पक्षे-विण्णव
या+णि—	जत्र पक्षे जात्र
क्षि—	गिज्जर पक्षे अज्ज
क्रा—	क्रिण
वि+की—	विक्के, विक्किण
मी—	भा, घीह
आ+ली—	अली
नि+ली—	गिलीअ, गिलुक्क, गिरिग्ग, लुक्क, लिक्क, लिट्क, पक्षे-निलिज्ज
वि+ली—	विरा पक्षे-विलिज्ज
रु—	रुज, रुण्ट पक्षे-रक्क
श्रु—	हण पक्षे सुण
—	धुत्र पक्षे-धुण.
—	हो, हुत्र, न्व पक्षे-भव.

भृ—	हु (वि उपमर्ग वर्तमान)
”—	णिच्चड (पृथक् तथा स्पष्टाकरण म)
प्र+भृ—	पहुष्प (प्रभुत्व अर्थमा)
दृ+णि—	दुम
स+भृ+णि—	आसत्र, पक्षे- सभाव
हृ—	कुण, पक्षे- कर
”—	णिआर. (एक भाखे जावना अर्थमा)
”—	णिद्रुह (निष्ठम अर्थमा)
”—	सदाण (अनष्टमन अर्थमा)
”—	वाचम्क (श्रम अर्थमा)
”—	णि-योल (नोबन्दा मुख गगाड वा अर्थमा)
”—	पयल (नीचा गता त गालन को जवाना अर्थमा)
”—	णीलुछ (पशु त ग बुदीजवु अर्थमा)
”—	कम्म (सौर कम्पना अर्थमा)
”—	गुलल (गुणामन् सवना अर्थमा)
रम्—	झर, झर, भर, भल, लड, यिम्हा
वि+स्मृ—	सुमर पगर, पम्हह पक्षे मर
द्या+हृ—	पम्हुम, यिम्हर, धीमर
प्र+सृ—	कोय, पोका पक्षे बाहर
”—	पयल, उनेल पक्षे पसर
”—	महमह (गणपटावना अर्थमा)
निर+सृ—	णीहर, नील, धाड, वरहाड पक्षे- नीमर
जागृ—	जग पक्षे जागर
द्या+पृ—	आजड पक्ष यावर.

सम्+धृ—	साहर, साहद, पक्षे मघर.
आ+ह—	सज्ञाम पक्षे-आदर
प्र+ह—	मार पक्षे पहर
अय+तृ—	ओह, ओरम, पक्षे-ओमर
नि+गृ+णि—	गिहोड पक्षे निवार
धै—	झा
गै—	गा
सम्+स्त्ये—	मखा
म्लै—	या, पञ्चाप, पक्षे-मिला,

यमनात् तावु ॥

शक—	चय, तर, तोर, पार पक्षे सक्ष
फफ—	षक
श्लान—	सन्त
खन्—	वेजट, पक्षे-रयन
पन्—	साहद, पडल (पडल्ल) पक्षे-पघ
मुच—	उड्ड, अघट्ट, मेह, उस्मिह, रमध गिल्लुन्, धसाट पक्षे मुअ
, —	गिन्वल (दु म न हाडाना अग्ना)
यन्—	वेहप तेलप, जूरव, उमच्छ, पक्षे-षच
रन्—	उग्गह, अयह, विटविट्ट (ड) पक्षे-रय
समान रन्—	उवहन्थ, मारव, समार, केलाय पक्षे-समारय
मिन्—	सिच सिम्प पक्षे-मेअ
वि+रिच+णि—	आलुट उलुड, पल्लह पक्षे चिरेअ.

प्रच्छ—	पुच्छ.
गर्ज—	बुध्क पक्षे 'गज
"—	द्विक (गलनी गर्जनात् अर्थात्)
राज्—	अग्न, त्रज्ज, सह, रीर, रह पक्षे राय.
मरज—	आउहु, णिउहु, बुहु, खुप्प पक्षे मज्ज
पुज—	आरोल, वमाल पक्षे पुज
लरज्—	जीह पक्षे-लज्ज
निज्—	ओसुक्क
मृज—	उग्गुम, लुग्ग पुद्द, पुस, फुस, लुह, हुल, रोसाण पक्षे-मज्ज
भज्—	वेमय, मुसुमर, मर, मूर, मूढ विर, पविरज, करज, नीरज पक्षे भज.
व्रज—	वच
अनु+व्रज—	पटिअग्ग, पक्षे-अणुवच
मृज—	मिर
अर्ज—	विद्व पक्षे अज्ज
गुज्—	जुज, जुज्ज, जुप्प
भुज—	भुज, जिम्म, जेम, कम्म अण्ह समाण, चमढ, थद्द
वद्+विज—	उविज
उप+भुज—	कम्मय पक्षे उपभुज
रीज—	राज्ज पक्षे रीज

रज+णि—	राज पक्षे-रज
वेष्ट—	वेष्ट
सम्+वेष्ट—	मवेष्ट
उद+वेष्ट—	उन्वेष्ट पक्षे उग्नेष्ट
घट—	गट पक्षे-घट
सम्+घट—	भगल पक्षे-सघट
स्फुट—	सुर (हास्य कण हाय ता)
घट्+णि—	परिवाट पक्षे-घट
उद+घट्+णि—	उग पक्षे-उगघाट
वेष्ट+णि—	परिआल पक्षे-वेष्ट
मट्—	चिच, चिचञ्च, चिचिष्ट, रीड, ट्रिविष्टिक पक्षे-मट
तुड—	ताड, तुट, खुट, गूड, उम्गुड, उल्लुक, गिल्लुक, लुक, उल्लर पक्षे तुट
तड+णि—	आहोड, गिहोट पक्षे-ताड
घर्ण—	तुल, घोल, उम्म, पहन्ल
वि+घृत्—	हम पक्षे विघट
पत्+णि—	गिहोट पक्षे पाड
कथ—	अट पक्षे-रुट
ग्रन्थ—	गण्ट
मन्थ—	घुमल, विरोल पक्षे-मथ
कथ—	वज्जर, पज्जर, उप्पाल, पिसुण, सघ, बाह्य, चव, जम्प, सीस माह पक्षे-कह

कथ्—	णिन्वर (दु ख कहेवाना थयमा)
रोमन्थ+णि—	ओगगाल, वगगोल पक्षे— रामन्थ
मद्—	मच्च
ह्लाद्—	अवअच्छ
खाद्—	खा (एकउचनमा)
नि+सद्—	गुमज्ज
उद्—	दुहाव, णिच्छल, णिज्झोड, णिन्वर णिह्तर, लूर पक्षे च्छिन्द
आ+उद्—	आअन्द, उहाल, पक्षे— अच्छिन्द
मृद्—	मल मढ, परिहृद्, गद्दु, चद्दु, मद्दु, पताट
स्पन्द	चुलुचुल, पक्षे— फन्द,
निर्+पद्—	निन्वल, पक्षे निणज्ज
त्रिम+चद्—	त्रिअद्द, पिलाट, फस्त पक्षे— त्रिमव
शद्—	भोट, पक्क्याट
मद्—	मट
सम+पद्—	सपज
आ+यन्द—	गाहिर, पक्षे अअन्द
खिद्—	जूर खिग्गर, पक्षे खिज्ज
खिद्—	मिज्ज
ह्लाद्+णि—	अअअच्छ
उद्+णि—	गुम, उम, मउम, दय, आम्पाल, पम्पाल पक्षे द्राय
म्य—	उत्तम, रुम्भ, रुज्ज, पक्षे म्य
नि+पि—	एक, पक्षे निसेह

कुध्—	जूर, पक्षे- कुज्झ
गृध्—	गिज्झ
सिन्—	सिज्झ
जन—	जा, जम्म
तन—	तड, तट्ट, तट्ठव, विरल्ल, पत्ते -तग
तृप्—	यिप्प
उप+सप्	अल्लिअ, पत्ते- उवसप्प
सम्+तप्	अख, पत्ते मतप्प
वि+आप्	ओअग, पक्षे- चाव
सम्+आप्	समाण, पक्षे समाव
क्षिप्—	गलत्थ अट्ठुअख, मोल्ल, पेल्ल, णोल्ल, छुल्ल, टुल्ल परी पत्त, पक्षे गिप्प
उद+क्षिप्—	गुल्लगुल्ल उत्थप्प अल्लत्थ, उम्भुत्त उस्सिक्क हम्मपुव, पत्ते- उअखव
आ+क्षिप्	णीरव, पक्षे अअखव
स्वप्—	कमवम, लिम लोट पक्षे- सुअ
वेप्—	आयम्प, आयज्ज पक्षे- वेव
धि+लप्	भारय, वडवट पक्षे विलव
लिप्—	लिम्प
शुप्—	विर, णट पक्षे शुप्प
हृप्+णि—	अवहाव
म+दीप्—	तेप्पव, मन्दुम, मन्थुक्क, अअभत्त पक्षे पलीव
—	विच्छोल, पक्षे- कम्प

अर्प+णि—	अर्पित, अर्चय, अर्चय, अर्चय पक्षे
टुम्—	अर्चय
धुम्—	मभात्र पक्षे - लुब्धम्.
आ+रम्—	खडर, पटु, पक्षे - लुब्धम्
उपा+लम्—	आरम्भ, आदय, पक्षे - आरम्भ
जम्भ -	भाग्य पक्षे, उपाय पक्षे उपायलम्भ
नम्—	जम्भा
	गिस्तु, पक्षे - गाय (कला मर गी)
	ग्यायला १११ १११
यम्—	जच्छ
वि+श्रम् -	गिन्ना पक्षे-योसम्
आ+क्रम -	आजाय, उत्थार, लुब्ध पक्षे अक्षम्,
श्रम्—	दिरिटिट, दृण्डुल, दृण्डुल,
	चक्षम्, भक्षम्, भक्षम्, भक्षम्,
	तल्लय, भक्ष, अक्ष, भुम्, गुम्,
गम्—	कुम्, कुम्, कुम्, कुम्, परी, पर पक्षे-भ
	अक्ष, अक्ष, अक्ष, अक्ष, अक्ष
	उक्ष, अक्ष, पक्ष, पक्ष, पक्ष
	गिम्भ, गी, गी, गी, गी, पक्ष
	रम्भ, परिअक्ष, योक्ष, परिअक्ष
	गिरिणाम, गिरि अक्ष, अक्ष
	पक्षे- गच्छ
आ+गम्—	अक्षिपक्ष, पक्षे आगच्छ
मम्+गम्—	अक्षिपक्ष पक्षे सगच्छ
अ+या+गम्—	उम्भत्थ पक्षे अक्षगच्छ

मत्या+गम— पलोद पक्षे-पद्यागच्छ.
 शम्— पटिमा, परिस्ताम पक्षे-सम
 रम्— सखुड्ड, रोड्ड, उग्भाव, किलिकिच,
 कोट्टुम, मोटाप, गीसर, वेल्ह पक्षे -

रम्

कम्+णि— णिटुव पक्षे-काम
 अम्+णि— तालिअट तमाड पक्षे-भाम,
 भमाड, भमावे

उद्+नम्+णि— उत्थघ, उल्लाल, गुल्लुगुछ, उप्पेल
 पक्षे-उन्नाव

पूर— अग्घाड, अग्घव, (उग्घव) उट्टुम,
 अगुम, अहिरेम पक्षे-पूर.

क्षर— रिर, क्षर, पञ्जर, पच्चड, शिचल,
 णिटुअ

त्वर— तुवर, जम्पड.

॥— तुर (त्यादि तथा शनृ प्रत्यय आगता
 होय ता)

॥— तुर (त्यादिभिन्न प्रत्यय आगल होय तो)

मिअ्+णि— वीसाल, मेलव पक्षे-मिस्त

उद्+छल्— उत्थल्ल

वि+गल्— धिप्प, णिटुह पक्षे-विगल.

दल्— विसट पक्षे-दल.

वल्— वम्फ पक्षे-वल

धवल्+णि— डुम, पक्षे-धवल

तुल्+णि— ओहाम पक्षे-तुल.

- उद्+धूल+णि-गुण्ठ पक्षे-उद्धूल
 हृत्+णि— गृह्णाल पक्षे-दोल
 धाव्— धा (एक वचनमा)
 प्लव्+णि— ओम्बाल, पञ्चाल पक्षे-पात्र
 भ्रश्— फिट, फिट, फुट, फुट, चुफ, मुट
 पक्षे-भस्त्र
 नश्— गिरणाम, गिरवह, अवसेह,
 पडिसा, सेह, अवहर पक्षे-नस्त्र
 अव+काश—ओवास
 सम्+दिश्— अप्पाह पक्षे-सदिस
 दश्— निअच्छ, पेच्छ, अवपच्छ,
 अवपञ्ज, वज्ज, सञ्जव,
 देस्स, ओअस्स, अवस्स,
 अअस्स, पुत्तोअ, पुलअ, निअ
 अअस्स, पास
 स्पृश्— फास, फस, फरिस, छिव छिह,
 आलुग, आलित
 प्र+विश्— रिअ पक्षे-पविम
 प्र+मृश्— पम्हस
 नश्+णि— विउट, नामव, हारव, विण्णाल,
 पलाव पक्षे-नास
 दृश्+णि— दाव, दम, दस्सव पक्षे दरिस
 पि+क्रोश+णि— पस्सोट पक्षे-विकोस
 प्रकाश्+णि— पुत्त पक्षे-पणम
 प्र+शृप्— पम्हस

- पिप्— णिवह, णिरिणास, णिरिणज्ज,
रोश्च, चट्ट पक्षे पीम
- भप्— भुक्, बुक् पक्षे - भस.
- कृप्— कट्ट, माअट्ट, अच, अणच्छ, अणउ,
आइछ पक्षे-करिस
- ” — अक्खोड (म्यान माय तलवार मेंचवाना
अर्थात्)
- गणेष — ढण्डुल्ल, ढण्डोल, गमेस, घत्त पक्षे-
गवेस
- श्लिप् — सामग, अवयाम, परिअन्त पक्षे-
सिलेस
- उभुक्ष् — णीरव पक्षे- बुहुक्ख
- अक्ष् — चोप्पट पक्षे- मक्ख
- काक्ष् — आह, अहिलघ, अहिलख, वच,
वम्फ, मह, सिंह, विलुम्प पक्षे-कर.
- प्रनि+ईक्ष्—सामय, विहार, विरमाल पक्षे-
पडिक्ख
- तक्ष्— तच्छ, चच्छ, रम्प, रम्फ पक्षे-
तक्ख
- धि+कस्— कोआस, वोसट्ट पक्षे- विअस.
- हस्— गुज पक्षे- हस
- आस्— अच्छ
- संस— हस, डिम्भ पक्षे- सस
- धस्— उर, योज्ज, उज्ज पक्षे- नस
- नि+अस्— णिम, णुम.

परि+धम्— पण्ड, पण्ड पण्डत्थ.

निर+ध्वस— अर पक्षे- नीसम.

उद्+जम्— उसल, उमृम, णिहस, पुलभाम,
गुजोह, आरोध पक्षे- वल्लम

भाम — भिम पक्षे- भास

ग्रम् — गिम पक्षे- गम

जुगुप्स् — जुण, दुगुच्छ, दुगुद्ध पक्षे- जुज्ज

अव+गाह— ओयाह पक्षे- ओगाह

घा+रु— चह, वलग्ग पक्षे- घाम्ह.

मुह— गुम्म, गुम्मह पक्षे- मुज्ज

दह— अहिज्जल आलुर पक्षे- डह

ग्रह— वल, गेण्ह, हर, पग, निरुवार,
अहिपच्चुअ

स्पृह+णि— मिह

आ+रुप्+णि— वल पक्षे आराव

परिशिष्ट

बोधपाठ १ लो

शौरसेनी भाषा

सामान्य निष्ठा

- १ अनादि असयुक्त तकारनो शौरसेनीमां प्राय
दकार थाय ठे जेमके—पिनरो-पिदरो
कचित् प्रयागानुसार सयुक्त तकारनो पण दकार थाय
ठे जेमके—

महन्तो—महन्दो अनेउरं—अन्देउर.

निचिन्तो—निचिन्दो.

अनादि ध नो विकल्पे ध धाय छे जेमके—

कथम्—कथ, कथ

राजपथ—राजपथो, राजपथो

पने स्थाने विकल्पे रय धाय छे जेमके—

आर्यः—अर्यो, अर्यो पर्याकुल—पर्याकुलो, पर्या

उलो. सूर्य—सूर्यो

अकारान्त नामने पचमीना एकवचनमा हु तथा

प्रत्यय लागे छे जेमके—

, अर्यादु, अर्यादो

नकारान्त शब्दथी सयोधनना एकवचननो लोप अ

नकारनो अनुस्वार विकल्पे धाय छे जेमके—

भो राय! सुकम्म! पक्षे—भो राय! सुकम्म!

भवत् अने तेना जेवा भगवत् आदि शब्दोना अ

व्यजननो प्रथमाना एकवचनमा अनुस्वार धाय छे

अने एकवचनना प्रत्ययनो लोप धाय छे जेमके—

एदु भव, ममणे भगव महावीरे, मधव पागसासुरे

कयय इत्यादि

इन्प्रत्ययान्त शब्दोना नकारना सयोधनना एकवचन-

मा विकल्पे आकार धाय छे जेमके—

भो कचुइआ!, भो सुहिआ!- पक्षे—भो कचुइ!,

भो सुहि!

अकार सिपाय स्वरात वातु धकी वर्तमानादि

कालमा प्रथम पुरुषना एकवचन तराके दि प्रत्यय

अने अकारान धातु धकी दि तथा ते प्रत्यय धाय ते
जेमके—

नेदि, देदि, हादि, गच्छदि, गच्छदे, रमदि, रमदे

६. मध्यम पुरुषना न प्रत्यय नया इह शब्दना हकारना
विकल्पे धकार धाय ते जेमके—

भवध-होय, होय इह-इध, इह

१० भविष्य कालमा त्रणे पुरुषमा प्राकृतना हिने स्थां
मिम प्रत्यय लागे ते जेमके— भविषिमदि, करिमिसदि,
गच्छिस्सिदि

११ मू धातुना हकारना विकल्पे भकार धाय ते जेमके—
भयति-भादि, हादि, भुयति, हुयति, भयदि, हयदि

१२ सप्रथमिक स्या प्रत्ययने स्थाने इय नया दृण आदेश
विकल्पे धाय ते जेमके—भयिय, भादृण, हविय,
होदृण, पदिय पदिदृण रमिय रन्दृण पक्षे-भोत्ता,
होत्ता, पदिस्ता, रन्ता

१३ कू तथा गम् धातुया पर स्या प्रत्ययने अटुअ आदेश
विकल्पे धाय ते, अने ते धाय ते स्थाने धातुना आद्य
व्यजन मिश्रय राखीना लाय राय ते जेमके—

कटुअ, गटुअ पक्षे-करिय, करिदृण गच्छिअ, गच्छिदृण,

१४ अन्य सकारार्था पर गकार आगम विकल्पे धाय ते,
हकार के गकार पर होय तो जेमके—जुत्तमिण,
जुत्तणिगण, सरिममिण, भरिमणिगण, किमेद, किण्णेद
एवमेद, एरण्णेद

१५ नीचे आपेना अवयवो नीचे प्रमाणे शारसेनामा वष-
राय हे

इदानीम—दाणि “दाणि आणवेदु अय्यो”

तस्मात्— ना “ता अल णदिणा माणेण”

एव— ग्येव “मो ग्येव एमो”

ननु— ण “ण भव मे अग्गदो चलदि”

तावत्— दाव, ताव

१६. नीचे आपेला अव्ययो खास शोरसेनीमाज वप-
राय छे

हजे— दासीना आमत्रणमा

हीमाणहे—विस्मय तथा निर्दना अर्थमा

अम्महे— हर्षमा

हीही— विदूषकने हर्ष बतावयो होय तेमा
वपराय छे

आ शिवाय बाकीनो सर्व विधि प्राकृतनी माफक
शोरसेनीमा धाय छे

शब्दो

लोकज(कृतकृ-ग) त्रि०— सिद्धप्रयाजनयालो,

॥म(स्थामन) न०— पराक्रम

अपुरव(अपर्ष) त्रि०— अपर्ष

उमरण(स्मरण) न०— स्मरण

प्रजिद(अर्जित) त्रि०— मेळवल

अग्ग(स्वर्ग) न०— स्वर्गलोक

अव्ययो

हो— सचोधनना अर्थमा

हु— निश्चित

अ— इति

अने अकारान धातु भरी दि तथा दे प्रत्यय धाय ठे
जेमके—

नेदि, देदि, होदि, गच्छदि गच्छदे, रमदि, रमद

६ मध्यम पुरुषना ह प्रत्यय नभा ह् ह शब्दना हकारन
विकल्पे वकार धाय ठे जेमके—

भवथ-होथ, हाथ हह-हथ, हह

१० भविष्य कालमा अणे पुरुषमा प्राकृतना हिते स्थ
मित प्रत्यय लागे ठे जेमके— भविषिमदि, करिषिदि
गच्छिषिदि

११ भू धातुना हकारना विकल्पे भकार धाय ठे जेमके—
भवन्ति-भोदि, हादि, भुवदि, ह्यदि, भवदि, हवदि

१२ सन्ध्यायिक सत्रा प्रत्ययने स्थाने इय त गा दृण आदेश
विकल्पे धाय ठे जेमके—भविष्य, भोदृण; हविष्य
होदृण, पठिष्य पठिदृण, रमिष्य रन्दृण पक्षे-भोत्ता,
होत्ता, पठित्ता, गन्ता

१३ कृ तथा गम् धातुना पर सत्रा प्रत्ययने अटुअ आदेश
विकल्पे धाय ठे, अने ते धाय ठे ह्यारे धातुना आद्य
व्यजन मिश्रण राकीना लाय गाय ठे जेमके—

कटुअ, गटुअ पक्षे-करिष्य, करिदृण, गच्छिष्य, गच्छिदृण.

१४ अन्य सकारवा पर गकार आगम विकल्पे धाय ठे,
हकार के एकार पर दीय तो जेमके—जुत्तमिण,
जुत्तमिण, सरिममिण, सरिममिण किमेद, किणोद
एवमेद, एरणोद

१५ नीचे आपेला अवयवो नीचे प्रमाणे जोरमेनामा वष-
राय छे.

इदानीम—दाणि “दाणि आगवेदु अय्यो”
 तस्मात्— ता “ता अल णदिणा माणेण”
 एव— ग्येव “मो ग्येव एमो”
 ननु— ण “ण भय मे अगगदो चलदि”
 तावत्— दाव, ताव

१६. नीचे आपेला अव्ययो खाम शोरसेनीमाज वप-
 राय छे

हजे— दासीना आमत्रणमा
 हीमाणहे—विस्मय तथा निर्वदना अर्धमा
 अम्महे— हर्षमा
 हीही— विदूषकने हर्ष यतावयो हाय तेमा
 वपराय छे

आ शिनाय वाकीना सर्व विधि प्राकृतनी माफक
 शोरसेनीमा धाय छे

शब्दों

कदकज्ज(कृतकृ-य) त्रि०— सिद्धप्रयोजनवालों
 धाम(स्थामन) न०— पराक्रम
 अपुरव(अपूर्व) त्रि०— अपूर्व
 सुमरण(स्मरण) न०— स्मरण
 अज्झिद(अजिन) त्रि०— मेळपेल
 सग(स्वर्ग) न०— स्वर्गलोक

अव्ययो

हो— सयोधनना अर्धमा
 खु— निश्चिन.
 हय— इति

गाथाभां

तद् इन्दो निचिन्दो त्रिरदु अन्देउरमि मो दाव ।
 इन्दम ताव मित्त हरेमि मल्लिसामिजा! तुमय ॥१॥
 हरो मणसि राय ज अत्र भयवनि विश्वेदि भव ।
 रमिगज्जसु तेण तुम जिगायइगा मेइणीमयय! ॥२॥
 अग्यायत्ते मयले कदकज्जा त खु धाममिरिणाह ।
 जिणनाथसुमरणे इधम अज्जिदइहलाअपरलोअ ॥३॥
 तावथ समग्गपुत्तिं तायह सग्गपि भोदु तुह भद ।
 होदु जयस्मोत्तमो तुह किंतीण अपुरयाण ॥४॥
 सत्तीइ अपुत्ताण हादुण हरिअ हविय सेसोव्व ।
 होत्ता भरहोव्व तुम णाचत्त कुणसु रज्ज ॥५॥
 करियावणिउद्धार गुम्भाय गदुय कदुय बलिपन्ध ।
 गच्छिय लच्छिम् उविन्दो भोदि भय भोदु इन्दसमो ॥६॥
 अम्हेहि तुह पसमा किज्जदि अन्नेहि किज्जदे न कह ।
 किंती रमिसिदि तुग सग्गादु रमाततादोवि ॥७॥
 दाणिं तुह तुट्ठा ता देमि वर इअ तुममि जुत्तम् इम ।
 जुत्त णिम खु मग्गसु इह किं णेन्ति माचिन्त ॥८॥
 भण्णिओ नियो किम् णद निट्ठयणरज्जपि तुमइ तुट्ठाण ।
 तुज्जकयेव पसाया सुरीओ हजेत्ति भण्णन्ति ॥९॥
 हीमाणहे देवि! तुम सि दिट्ठा हीमाणहे हचकिदो भयादो ।
 ण अम्मेहे किं वि भणोपदेस हीही भणन्तावि समन्ति जेग

વોધપાઠ ૨ જો

માગધી ભાષા

મામાન્ય નિયમે

રેફનો સ્ અને અસયુક્ત સ્નો શ ધાય છે જેમકે—

નરઃ— નલે.

સુત.— શુદે

કરઃ— કલે

પુરુષ —(પુરિમો)પુલિશો

હસઃ— હસો

મીઘ્મ શબ્દ મિવાય સયુક્ત પ્ ના મ્ થાય છે. જેમકે—

શુષ્કમ્—શુસ્કં

વિષ્ણુ —વિસ્નુ

કષ્ટમ્— કસ્ટ

દ તથા છનો સ્ ધાય છે જેમકે—

પદઃ— પસ્ટે

સુપ્તુ— શુસ્તુ.

સ્ય તથા ધ્વનો સ્ત ધાય છે જેમકે—

અપસ્થિતઃ—અવસ્થિતઃ

અર્થપતિ.—અસ્તવદી.

સુસ્થિતઃ—શુસ્થિતઃ

માર્થવાદ —શસ્ત્રવાદ

જ, તથા ઘ નો ય ધાય છે અને ય નો ય રહે છે

જેમકે—

જાનાતિ—યાણદિ

મધમ્— મધ્ય

જનપદઃ—યણથદે

અચ— અચ્ચ

અર્જુન — અચ્ચુણે

ચિચાધર —ચિચાહલે

દુર્જન — દુચ્ચણે

યાતિ— યાદિ

વર્જિતઃ—વચ્ચિદે

યાનવાત્રમ્—યાણવત્.

ન્ય, ણ્ય, જ્ઞ તથા ઙ્ઞ નો ઙ્ઞ ધાય છે જેમકે—

અભિમન્યુઃ—અહિમન્જૂ. પ્રજ્ઞા પજ્ઞા સર્વજ્ઞ શબ્દબળે

अन्यः— अज्जे अवज्ञा— अवज्जा
 सामान्यम्—शामज्ज अञ्जलिः— अज्जली
 पुण्यवान्— पुज्जयन्ते धनञ्जयः— वणज्जए.

७ (क) अनादि च्छ नो अ धाय टे जेमके—
 उच्छलति— उश्चलदि पिच्छल -- पिश्चिले
 पृच्छति— पुश्चदि

(ख) लाक्षणिक च्छ नो पण अ धाय टे जेम के—
 स० प्रा० मा०

तिर्यक् प्रेक्षते तिरिच्छि पेच्छह तिरिश्चि पेत्कदि
 ८ अनादि क्षनो जिह्वामूलीय रु धाय टे जेमके—
 यक्ष. -- यक्षे राक्षस. — लक्ष्मी

९ पुँष्टिद्गमा अकारान्त नाम धकी प्रथमाना एक
 वचन तरीके ओ ने बदले ए प्रत्यय धाय टे जेमके—
 देवे, जिणे, कयर, सध्वे

१० अयणान्त नाम या पर दष्टी एक वचनने आह अने
 बहुवचनने आह आदेश विकरपे धाय टे जेमके—
 जिणाह, जिणस्स कम्माह, कम्मस्स जिणाहँ,
 जिणाण कम्माहँ, कम्माण

११ अस्मद् शब्दने प्रथमाना एकवचन अने बहुवचनमा
 विभक्तिमहिन हगे आदेश धाय टे जेमके—

अहक्षत्रिय - हगे गत्तिण वय पुण्या - हगे पुलिशा
 १२ व्रज् धातुना जकार नो ज्ज धाय टे जेम के—
 व्रजति वज्जदि

१३. प्रेक्ष तथा आचक्ष्णा क्ष्णो स्क् धाय टे जेमके—
 प्रेक्षते— पेस्कदि आचक्षते— आचस्कदि.

१४ तिष्ठने स्थाने चिष्ठ धाय छे जेमके—

तिष्ठति—

चिष्ठदि

शौरसेनीना वधा नियमो मागधीने लागु पड़े छे, अने
पाकी प्राकृतनी माफक जाणवा.

शब्दो.

विघस्टण (विघटन) न०—अपनयन.

शलशदी (सरस्वती) स्त्री०—विद्यानी अधिप्रात्री देवी

विघट्यदकशास्त्र (विघटिजनकपाय) त्रि० क्रोवादिहित.

लहिद।(रहित) त्रि०—शिवाय

निशादपञ्ज (निशातप्रज्ञ) त्रि०—कुशाम बुद्धिवालो-

पय (जगत्) न०—दुनिया

श(स्व) त्रि०—पोतानु

पउदन्त्र (प्रयोक्तव्य) त्रि०—योजना योग्य

गाथाओ

कधिदे शुभोपदेशे शलशदीए तद्रो अपस्खलिदे ।

भवकाटगिम्हपदहणविघस्टणे शुस्तुमेवेव ॥१॥

अदिशुस्तिद निविस्टे चट्टस्तवग विघट्यदकशाए ।

शास्त्रयागलहिदे शाह् शाह्दि अणञ्जमणे ॥२॥

पुञ्जे निशादपञ्जे सुपञ्जले यदि पधेण वञ्जन्ते ।

शपलपयश्चलन्त गञ्जन्ते लहिद पलमपद ॥३॥

शपलविप्रकालहिदे पेस्कन्ते सञ्चम् ओल्लुदिस्टीए ।

मिदपिपम् आचस्कन्ते चिष्ठदि मगम्मि मोक्षस्स ॥४॥

पुदस्त यध कलिमो भत्ति एदाह इदि मदी जाहँ ।

ताण दोणपि हगे हिदेत्ति बुद्धी पउद्वया ॥५॥

—कु० च० अष्टमे सर्गे

भवति भोति. ददाति तेति.
नयति नेति

१२. अकारान्त धातुधी पर प्राकृन्ना इ तथा एने स्थाने अनु
क्रमे ति तथा ते आदेश धायछे जेमके—

लपति-लपति, लपते गच्छति-गच्छति, गच्छते.

आस्ते-अच्छति, अच्छते रमते-रमति, रमते

१३ भविष्यकालमा प्रथमपुरुषना एकवचन तरीके एव
प्रत्यय धाय छे जेमके—

भविष्यति

दृवेद्य

१४ (क) भावकर्ममा धता क्य प्रत्ययने इय आदेश धाय
छे. जेमके—

गीयते—गिग्यते

रम्यते—रमिग्यते

दीयते—दिग्यते

पठ्यते—पठिग्यते

(ख) कृ धातुने क्यप्रत्यय सहितकी
जेमके—

क्रियते

कीर

१५ (क) सवन्धाक सगाने स्थाने तून एव

जेमके-मन्तन, रन्तन, रसितन, पा

(ख) घृाने स्थाने दून, तथा त्वून

जेमके—

नद्धा-नद्धन, नत्वन

दृद्धा-तद्ध

आ शिवाय धाकीना शौरसेनी भाषांना य

पैशाची भाषांना लागु पडे छे मात्र नियमावालिनी

मी कलमगी ३१ मी कलम सुधीना व्यजन लोप अने

व्यजन विकारना—सामान्य नियमो. अने तेना अप-

શાદરૂપ વિશેષ આદેશો શૌરસેનોને લાગુ પડે છે પણ
પૈશાચીને લાગુ પડતા નથી

પૈશાચીના શબ્દો—

હિતપરુ (હૃદયરુ) ૧૦-હૃદય
ઉજિમ્મત (ઉજિમ્મત) ત્રિ० ન્યત્ત
કતકપટ (કૃતકપટ) ત્રિ०-જેરો કપટ કરતુ છે પહુ

ધાતુ

વલ (વલ્) પ દ્વા બાવબુ વલધુ

ચૂં પૈં ના શબ્દા

અનાલમ્મ (અનારમ્મ) ત્રિ० આમ્મ રહેત

લાચ (રાજન) -રાજા

વન્ધુ (વન્ધુ) પુ०-નાન્ધવ

આલમ્પિત (આલમ્પિત) ત્રિ० અશ્રિત

ચૂલિકા પૈશાચીના નિયમો.

૧ વર્ગના ત્રીજા અક્ષર ને સ્થાને પ્રથમ અક્ષર અને ચોથા
અક્ષરને સ્થાને દ્વિતીય અક્ષર ધાય છે' જેમકે—

નગરમ્	નકર	વ્યાધ.	વકરો.
ગિરિતટ્	કિરિતટ	નિર્ઘર.	નિચ્છરો
રાજા	રાચા	મર્મર	છચ્છરો

૨ કટલાદક આચાર્યન મત ઉપરના નિયમ અનાદિ અક્ષરને જ લાગુ
પડે છે આન્ધ્રીય તૃતીય તથા ચતુર્થનો અનુક્રમે પ્રથમ તથા
દ્વિતીય અક્ષર થતો નથી જેમકે—

ગતિ	ગતી	વર્મે	ધમ્મા
જીમૂત	જીમૂતો	મર્મર	મચ્છરો
ઢમરુ	ઢમરુતો.	ટકા	ટકા
દામોતરો		મગવતી	મકવતી

जर्जरम्	चच्चरं	गाढम्	काठ
जीमूतः	चीमूतो	ढक्का	ठक्का
तडागम्	तटाक	पण्डः	सण्ठो.
ढमरुक्.	टमरुको	मधुरम्	मथुरा.
मदन	मननो	धान्धव.	पन्धवो.
कन्दर्प	कन्तप्पा	वृलिः	वृली.
दामादर	तामोतरो	रभस	रफसो.
पालक	पालको	रम्भा	रम्फा
मेघ	मेखो	भगवती	फकवती

२. र्नो लू त्रिरुल्ले धाय छे जेमके—

गौरी-गोली, गोरी चरणम्—चलन, चरनं
आ शिवाय बाकी वधु पैशाची माफक जाणवु.
पैशाचीनी गाथाओ.

पञ्जान राचिप्रा गुननिधिना रञ्जा अनञ्जपुञ्जेन ।

चिन्तेतव्यं मतनातिधरिनो किल विजेतव्यं ॥१॥

सुद्धाकसाग्रहितपरु जित करन कुतुम्ब चेसटो योगी ।

मुक्ककुटुम्बसिनेहो न बलति गन्तून मुक्खपत ॥२॥

यन्ति कमाया नत्थून यन्ति नद्धून सयकम्माड ।

समसलिलमिनातान उज्झितकनकपटभरियान ॥३॥

यति अरिहपरममन्तो पडिगते कीरते न जीववधो ।

यातिस तातिस जातो ततो जनो निव्युत्तिं याति ॥४॥

अच्छति रन्ने सेलेवि अञ्जते दद्धतप तपन्तोवि ।

ताव न लमेय्य मुक्क याव न विसयान तूरातो ॥५॥

तूरातु नेन पेप्पति मुत्तिसिरी नाड योगकिरियाए ।

यत्तारिमगलपभुतिमन्तम् उक्खो समानेन ॥६॥

चूलिकापैशाचीनी गाथाऽऽं

वन्धू सठासठेसुवि आलम्बितउपममो अनालम्फो ।
 सधञ्जलाचचलने अनुझायन्तो हवति योगी ॥७॥
 मच्छरडमनकभेरीङ्काजीमृतगफिरघोसावि ।
 पम्हनिशोजितम् अण्ण जस्म न टोलिन्ति सो धञ्जो ॥८॥

- कु० च० अ० सर्ग १२-१३

२ : - - ५

बोधपाठ ४ थो

अपभ्रंश भाषा

मामान्य नियमो

१. अपभ्रंशमा एक स्वरने पदले धीजो स्वर प्रायः थापछे जेमके—

वचन—	वेण,	वीण	
कृत्य—	कचु,	काच	
याहु—	थाह,	नाहा,	धाहु
पृष्ठ—	पुट्टि,	पिट्टि,	पट्टि
तण—	तणु,	तिणु,	तृणु
सुकून—	सुकिटु,	सुकिओ,	सुकुटु
रुन्न—	किन्नओ,	किलिन्नओ	
रेखा—	लिह,	लेह,	लीह
गौरी—	गडरि,	गोरि	

२. विभक्तिनी पूर्वे नामना अत्य दीर्घ स्वरनो हरेव अने

१ सुकूनो पण विभक्तिमा समावेश थायछे

हस्य स्वरनो दीर्घ विकल्पे धाय छे जेमके—

श्यामल— सामला, मामल

दीर्घ— दीहा, दीह

स्वर्णरेखा— सुवर्णरेह, सुवर्णारेहा

निद्रया— निदृण, निद्राण

- ३ अनादि, असंयुक्त तथा स्वरधी पर कनो गू, खूनो घू
तनो दू, धनो ध, पनो घू, फूनो भू, धायछे जेमके—

विशोभकर-विच्छोहगर शपथ—सवध

सुरा— सुघ सकल—समल

कथित— कथिद

- ४ अनादि तथा असंयुक्त मूनो य विकल्पे धाय छे जेमके—

कमल— कवेल, कमल

भ्रमर— भवैर, भमर

- ५ (क) संयुक्त रनो विकल्पे लोप धायछे जेमके—

प्रिय— पिय, प्रिय

(ख) कचित् संस्कृतमा रेफ न होय तोपण अपभ्रंशमा

आरे छे जेमके—व्यास-व्रास, वास

- ६ प्राकृतमा धयेल मूनो अपभ्रंशमा म्भू विकल्पे धाय छे जेमके—

संस्कृत प्राकृत अपभ्रंश

ग्रीष्म— गिम्ह गिम्भ, गिम्ह

श्लेष्म— सिम्ह सिम्भ, सिम्ह

व्रक्ष्म— वम्ह वम्भ, वम्ह.

- ७ अनादि तथा असंयुक्त य तथा वनो लोप धायछे—

અને તેને બદલે આગલા સ્વરનો અનુક્રમે એ તથા ઓ
થાય છે જેમકે—

સસ્કૃત	પ્રાકૃત	અપભ્રંશ
વચન—	વચણ,	વેણ
શયન—	સયણ,	સેણ
નયન—	નયણ,	નેણ
નવનીત—	નવણીઅ,	નોણીઅ

તદ્વિત પ્રત્યયો

પુલ્લિંગ તથા નપુસક લિંગ ધાત્વક નામને સ્વાર્થમાં અ,
અઙ, ઊલ્લ, અઙઅ, ઊલ્લઅ તથા ઊલ્લઙઅ પ્રત્યય
લાગે છે જેમકે—

દ્રષ્ટ—	દિઢઅ	હૃદય—	હિઅઙઅ
દોષ—	દોસઙ	ચૂઙ—	ચૂઙલ્લઅ
કુટ—	કુટલ્લ	ધલ—	ધલ્લુલ્લઙઅ

નામને સંધ્યર્થમાં કેર અને તણ પ્રત્યય લાગે છે
જેમકે—

જસુકેરુ (), અમ્હર તણ ()

યુષ્મદ્ તથા અસ્મદ્ શબ્દને સંધ્યર્થમાં આર પ્રત્યય
લાગે છે જેમકે —

ત્વદીય—	તુહાર	મદીય—	મહાર.
યુષ્મદીય—	તુમ્હાર	અસ્મદીય—	અમ્હાર

નામને ભાવ અર્થમાં પ્પણ તથા ત્તણ પ્રત્યય લાગે છે.
જેમકે—

વૃદ્ધત્વ—	વૃદ્ધપ્પણ, વૃ
-----------	---------------

भद्रत्व— भल्लप्पण, भल्लत्तण

पुल्लिग तथा नपुमकल्लिग

अकारान्त पुल्लिग शब्दोना प्रत्ययो

	एकवचन	बहुवचन
प्रथमा—	उ, ओ, ०(लुक)	०(लुक)
द्वितीया—	उ, ०(लुरु)	०(लुक)
तृतीया—	एण, एण, ए	एहिं, हिं
पञ्चमी—	इ, हे	इ, ०(लुरु)
षष्ठी—	सु, स्सु, हो, ०(लुरु)	इ, ०(लुरु)
सप्तमी—	इ, ए	हिं
सप्तम्यधन—	उ, ओ, ०(लुरु)	हो, ०(लुरु)

जिण शब्दना रूपो

ए०	ब०
प्र० जिणु, जिणो, जिण, जिणा	जिण, जिणा
द्वि० जिणु, जिण, जिणा	जिण, जिणा
तृ० जिणेण, जिणेण जिणे	जिणेहि, जिणाहिं, जिणाहि
प० जिणहु, जिणाहु, जिणहे, जिणाहे	जिणाहु, जिणाहु
प० जिणासु, जिणसु, जिणस्सु, जिणाहो, जिणहो, जिण, जिणा	जिणाहं, जिणह, जिण, जिणा
स० जिणि, जिणे	जिणाहि, जिणेहिं
सं० जिणु, जिणो, जिण, जिणा	जिणाहो, जिणाहो, जिण, जिणा

अकारान्त पुल्लिङ्ग शब्दोना रूपो जिण शब्द माफक जाण

इकारान्त तथा उकारान्त पुल्लिङ्ग शब्दोना प्रत्ययो

ए०	घ०
प्र० ०(लुक्)	०(लुक)
द्वि० ०(लुक्)	०(लुक)
तृ० ए, म्, ण, ण	हिं
प० हे	हु
प० ०(लुक्)	हु, हं
स० हि	हु, हिं
स० ०(लुक्)	हो, ०(लुक)

इमि शब्दना रूपा

ए०	घ०
प्र० इसि, इमी	इमि, इमी
द्वि० इसि, इमी	इसि, इसी
तृ० इसिण, इमीण, इमिं, इमी,	इमिहि, इसीहिं
इमिण, इसिण, इमीण, इमीण	
प० इसिहे, इसीहे	इसिहु, इसीहु
प० इमि, इसी	इमिहु, इमीहु,
	इसिह, इसीह
स० इसिहि, इसीहि	इसिहिं, इसीहिं,
	इमिहु, इमीहु
स० इसि, इमी	इसिहो, इमीहो,
	इमि, इसी

इकारान्त पुल्लिङ्ग शब्दोना रूपो इमि माफक जाणघा,

गुरु शब्दना रूपो.

ए०	घ०
प्र० गुरु, गुरु	गुरु, गुरु
द्वि० गुरु, गुरु	गुरु, गुरु
तृ० गुरुण, गुरुण, गुरु, गुरु, गुरुणा,	गुरुहि, गुरुहि
गुरुणा गुरुणा, गुरुणा,	
प० गुरुहे, गुरुहे	गुरुहु, गुरुहु
प० गुरु, गुरु	गुरुहु, गुरुहु,
	गुरुह, गुरुह
स० गुरुहि, गुरुहि	गुरुहि, गुरुहि,
	गुरुहु, गुरुहु
म० गुरु, गुरु	गुरुहो, गुरुहो,
	गुरु, गुरु

वकारान्त पुल्लिङ्ग शब्दोना रूपो गुरु शब्द माफक जाण
अकारान्तनपुंसकलिङ्ग शब्दोना प्रत्ययो

ए०	घ०
प्र० उ,० (लुक्)	इ
द्वि० उ,० (लुक्)	इ
म० उ,० (लुक्)	हो, इ

धाकोना प्रत्ययो अकारान्त पुल्लिङ्गनी माफक जाण्वा
नेत्त शब्दना रूपो

ए०	घ०
प्र० नेत्तु, नेत्त, नेत्ता	नेत्तइ, नेत्ताइ
द्वि० नेत्तु, नेत्त, नेत्ता	नेत्तइ, नेत्ताइ
स० नेत्तु, नेत्त, नेत्ता	नेत्तहो, नेत्ताहो, नेत्तइ, नेत्ताइ.

याकीना रूपों अकारान्त पुल्लिङ्गनी भाफक जाणवा ।

अकारान्त नपुसकलिङ्ग शब्दोनां रूपो नेत्तशब्दनी
भाफक जाणवा

इकारान्त तथा उकारान्त नपुसकलिङ्गना प्रत्ययो

त०

य०

प्र० ० (लुक)

इ

द्वि० ० (लुक्)

इं

स० ० (लुक्)

हो, इ

याकीना प्रत्ययो इकारान्त तथा उकारान्त पुल्लिङ्गनी
भाफक जाणवा

अच्छि शब्दना रूपो

त०

य०

प्र० अच्छि, अच्छी

अच्छिइ, अच्छीइ

द्वि० अच्छि, अच्छी

अच्छिइ, अच्छीइ

स० अच्छि, अच्छी

अच्छिहो, अच्छीहो,

अच्छिइ, अच्छीइ

याकीना रूपो इकारान्त पुल्लिङ्गनी भाफक जाणवा ।

इकारान्त नपुसकलिङ्ग शब्दना रूपो अच्छि शब्द
भाफक जाणवा

धणु शब्दनां रूपो

त०

य०

प्र० धणु, धणू

धणुइ, धणूइ

द्वि० धणु, धणू

धणुइ, धणूइ

મં० ધણુ, ધણ્

ઘણુહો, ધણુહો,
ધણુહં, ધગૃહ

ષાકીના રૂપા ઉકારાન્ત પુલિંગની માફક જાણવાં
ઉકારાન્ત નપુમકલિંગ શબ્દોના રૂપો ધણુ શબ્દ માફક
જાણવા

જેને ઝેડે કનો ઉદ્ભૂત છે તેમ જવા શબ્દોને નપુમ
લિંગમા પ્રથમા તથા દ્વિતીયાના એકચયનમા શૂન્ય ત
ઉને ષદ્લે માત્ર ૩ પ્રત્યય લાગે કે જેમકે—

નેત્તઞ્ચ (નેત્રક) શબ્દ

પ્ર० ટિ० નેત્તઃ, નેત્તઞ્ચઃ, નેત્તઞ્ચાઃ

ષાકીના રૂપો નેત્ત શબ્દ માફક જાણવાં.

અચ્છિન્ન (અશ્લિક) શબ્દ

પ્ર० ટિ० અચ્છિન્નઃ, અચ્છિન્નઞ્ચઃ, અચ્છિન્નઞ્ચાઃ

ઘણુઞ્ચ (ધનુષ્ક) શબ્દ

પ્ર०-ટિ० ધણુઃ, ધણુઞ્ચઃ, ધણુઞ્ચાઃ.

बोधपाठ ५ मो

अपभ्रंश भाषा-चालु

स्त्रीलिंग तथा सर्वनाम शब्दो

स्त्रीलिंगना प्रत्ययो

ए०

ब०

प्र० ०(लुक्)

उ, ओ

द्वि० ०(लुक्)

उ, ओ

तृ० ए

हिं

प० हे

हु

प० हे, ०(लुक्)

हु, ०(लुक्)

स० हि

हिं

स० ०(लुक्)

हो, ०(लुक्)

१ स्त्रीलिंगवाचक नामने स्मार्थमा ई, अडो, उल्लो, अटिआ, उल्लिआ तथा उल्लडिआ प्रत्यय लागे छे जेमेके—

माला+ई=माली, माला+अटो=मालडो, माला+उल्लो
=मालुल्लो, माला+अटिआ=मालडिआ, माला+उल्लिआ=
मालुल्लिआ माला+उल्लडिआ=मालुल्लडिआ

मालडिआ (माला) शब्दना रूपो

ए०

ब०

प्र० मालडिआ, मालडिअ

मालडिआउ, मालडिअउ,
मालडिआओ, मालडिअओ

टि० मालटिआ, मालटिअ	मालटिआउ, मालटिअउ, मालटिआओ, मालटिअओ
तृ० मालटिआण, मालटिअण	मालटिआणि, मालटिअणि
प० मालटिआहे, मालटिअहे	मालटिआहु, मालटिअहु
प० मालटिआहे, मालटिअहे.	मालटिआ, मालटिअ, मालटिआ, मालटिअ
म० मालटिआहि, मालटिअहि	मालटिआहु, मालटिअहु
स० मालटिआहि, मालटिअहि	मालटिआहि, मालटिअहि.
स० मालटिआ, मालटिअ	मालटिआओ, मालटिअओ, मालटिआ, मालटिअ

आकारान्त म्बोलिगशब्दोना स्पो मालटिआ शब्द
भाषकजाणवा

उद्धि शब्दना स्पो

प०	प०
प्र० बुद्धि, उद्धी	उद्धिउ, उद्धिओ, उद्धीउ, उद्धीओ
टि० बुद्धि, उद्धी	बुद्धिउ, उद्धीउ, बुद्धिओ, उद्धीओ
त० बुद्धिण, उद्धीण.	बुद्धिहि, उद्धीहि
प० बुद्धिहे, उद्धीहे	उद्धिहु, उद्धीहु
प० बुद्धिहे, उद्धीहे, उद्धि, उद्धी	उद्धिहु, उद्धीहु, बुद्धि, उद्धी
स० बुद्धिहि, उद्धीहि	उद्धिहि, उद्धीहि

स० बुद्धि, बुद्धी. बुद्धिहो, बुद्धीहो, बुद्धि, बुद्धी.
 ईकारान्त स्त्रीलिंगशब्दोना रूपो बुद्धि शब्द माफक
 जाणवा

कुडुली शब्दना रूपो

ग०

ग०

प० कुडुली, कुडुलि कुडुलीउ, कुडुलिउ, कुडुलीओ
 कुडुलिओ

दि०

॥

यासीना रूपो बुद्धि शब्दनी माफक जाणवा
 ईकारान्त स्त्रीलिंग शब्दोना रूपो कुडुली शब्द
 माफक जाणवा

वेणु शब्दना रूपो

ग०

ग०

प० वेणु, वेणू वेणुउ, वेणूउ, वेणुओ, वेणूओ
 दि० वेणु, वेणू वेणुउ, वेणूउ, वेणुओ, वेणूओ
 त० वेणुण, वेणूण वेणुहि, वेणूहि
 प० वेणुहे, वेणू हे वेणुहु, वेणूहु
 प० वेणुहे, वेणूहे, वेणु, वेणुहु, वेणूहु, वेणु, वेणू

वेणू

स० वेणुहि, वेणूहि वेणुहि, वेणूहि
 स० वेणु, वेणू वेणुहो, वेणूहो, वेणु, वेणू

उकारान्त स्त्रीलिंग शब्दोना रूपो वेणु शब्द माफक
 जाणवा

चमू शब्दना रूपो

प०

प०

प्र० चमू, चमु

चमूउ, चमुउ, चमूओ, चमुआ

द्वि०

॥

॥

याकीना रूपो रेणु शब्दनी माफक जाणवा

उकारान्त म्नालिंग शब्दोना रूपो चमू शब्द माफक जाणवा

सर्वनाम शब्दो

अकारान्त सर्वादि शब्दोना रूपो सामान्य रीते जिण शब्दनी माफक थाय छे, राम फेरफार थाय छे, ते नीचे प्रमाणे छे.—

- १ इदम् शब्दने आय आदेश थाय छे अने सर्व शब्दो साह तथा किम् शब्दने करण तथा काट आदेश विकल्पे थाय छे
- २ अकारान्त सर्वादि शब्दाने पचमीना एकवचनमा हा तथा सप्तमीना एकवचनमा हि प्रत्यय लागे छे जेमके—सचहा, सज्याहा, सन्ग्रहि सन्ग्रहि याकीना रूपो जिण शब्द माफक जाणवा
- ३ एतद् तथा तद् ने प्रथमा तथा द्वितीयाना एकवचनमा विभक्ति सहित अनुक्रमे भु तथा भ्र आदेश विकल्पे थाय छे
- ४ किम् शब्दने पचमीना एकवचनमा विभक्तिसहित किहे आदेश विकल्पे थाय छे पक्षे काहा, कहा
- ५ एतद् तथा अदस् शब्दने प्रथमा तथा द्वितीयाना

१ काइ शब्दो रूपो इकारान्त माफक जाणवा

પદ્યવચનમાં વિભક્તિ સહિત અનુક્રમે एह तथा ओह
આદેશ થાય છે

૬ એતદ્ શબ્દને પ્રથમા તથા દ્વિતીયાના એકવચનમા
વિભક્તિ સહિત પુલ્લિંગમા एहો, સ્ત્રીલિંગમા एह तथा
નપુસકલિંગમા एह આદેશ થાય છે

૭ યદ્, તદ્ તથા કિમ્ શબ્દને સ્ત્રીલિંગમાં પછીના
એકવચનમા વિભક્તિ સહિત અનુક્રમે, जहे, तहे
તથા રહે આદેશ થાય છે

૮ इदम् શબ્દને નપુસક લિંગમા પ્રથમા તથા દ્વિતીયાના
એકવચનમા વિભક્તિ સહિત इमु આદેશ થાય છે

નોંધ—સ્ત્રીલિંગમા સર્વાદિ જન્દાને ई તથા આ
પત્યય લાગત્રાયી સન્ધી તથા સન્ધ્યા વનશે, અને તેના રૂપો
कुटुल्ली તથા માલડિઆ માફક જળવા

तुम्ह (युष्मद्) ના રૂપો

ए०	य०
य० तुह	तुम्हड, तुम्हे
द्वि० पड, तड	तुम्हइ, तुम्ह
तृ० पड, तड	तुम्हेहि
प० तड, तुजझ, तुध	तुम्हह
प० तड, तुजझ, तुध	तुम्हह
स० पड, तड	तुम्हासु

अम्ह (अस्मद्)ના રૂપો

ए०	य०
य० हउ	अम्हइ, अम्हे.

जि० मइ	अमइ, अमहे.
तृ० मइ	अमहेति
प० महु, मज्जु	अमह
प० महु, मज्जु	अमह
स० मइ	अमहासु

शब्दना आदेशो

२ नीचे आपेला सरकृत शब्दाने नीचे घता-या प्रमाणे
आदेशो धाय छे —

आपद्—आवड	अयस्कन्द—दडवड
विपद्—विपड	मूढ—नालिअ, नः
मपद—मपड	यादश—जइस, जेह
घर्म्म—विच	ताइश—तइस, तेह
कौतुक—कोडु	गाइश—कइस, केह.
फीडा—खेडु	ईदश—अइस, एह
दृष्टि—देहि	भाषन्—जाम, जाउ, जामहिं,
	जेवउ पक्षे जेत्तुल
नवाक्षत—नवाव	तावत्—ताम, ताउ, तामहिं
	नेवट पक्षे तेत्तुल
हेआले—हेमिल	दयन्—एवड, पक्षे एत्तुल
भय—द्रयक	कियत्—केवट, पक्षे केत्तुल,
असाधारण—सडल	एतावत्—एत्तुल
गाइ—निचट	परस्पर—अपरोपर.
अडुत—दकरि	अन्यादश—अनाइस, अय
	राइस.

आत्मीय--अप्यण

उत्थानोपवेशन--उद्वयईस

शब्दो

धम्मस्वर (धर्माक्षर) १० धमन ११ म्य

खाणि (गति) पु० गाम

कपकिष (कृत्तकृत्तय) त्रि० पम्म पुरपा । स० यो छे जणे एवो पुत्त

हार () पु० अग्रह

अधिर (अग्धिर) त्रि० गाम १ पाम एव

पुण्ट () पु० घुत्त

वित्त (विमर) पु० वैमर

धातुआ

जोअ (जुत)--जा ।

पिच्छ (दृश्)--जोउ

तटप्फड () तटप्फड

अव्ययो

निरु () अ० निश्चित

निरुत्तउ () १० निश्चित

गाथाओ

जो जहा होतउमो तहां होतउ सत्तुवि मित्तुवि किहे
विहूआवउ ।

जहिंवि हू तहिंवि हू मग्गेलाणा, णव्वण दिट्ठिहि दोन्निवि
जोअहु ॥१॥

कासुवि जासुवि तासुवि पुरिमहो, कहेवि हू जहेवि हू
तहेवि हू नारिहे ।

अ हितु वयणु चपिज्जह थोपउ धु परिणम्भेइ समत्त-
पयारेहि ॥२॥

त घोह्मिअइ जु सच्चु पर ढमु धम्मरुखरु जाणि ।
एहा परमत्था एहु सिनु एह सुहरयणह खाणि ॥३॥

एह सुसावग ओह मुणि, पिच्छर तवहिं तवाट ।
आपहो जम्महा एहुफलु नायड विसय सुहाट ॥४॥

साहुवि लोउ तडप्फटइ सन्नुवि पण्डित जाणु ।
कवणुवि एहु न चिन्तवइ काहवि ज निव्वाणु ॥५॥

सज्जहो कासुवि उवरि तुहु एहु चिन्तमु निम्मोह ।
तुम्हे म निरटहु भवगहणि तुम्हइ सुद्धिया होह ॥६॥

तुम्हे निरुपउ अप्पु जिम्मे तुम्हइ जिम्मे अप्पाणु ।
पइ अणुसासउ पसमु करि तइ नेउ अरुखउ ठाणु ॥७॥

पइ करिअव्वी जीवदय तउ योत्तेवउ सच्चु ।
पइ सुहु तइ कल्लाण तउ तउ हाहिमि कपकिच्चु ॥८॥

सेवेअव्वया माहु पर तुम्हेहिं इह जम्मम्मि ।
तुज्झु समत्तणु तुध खम तउ सजमु चिन्तेमि ॥९॥

कलिमलु तुज्झु पणमिही तउ वच्चेही पाउ ।
सुखुवि तुध न दूरि ठिउ करि धम्मरुपरि ढावु ॥१०॥

तुम्हइ सुकरु न दूरि ठिअ जउ सजमु तुम्हासु ।
एउ तुम्ह वन्धु उअ भणिवि एहु जम्पहु सज्जेसु ॥११॥

अम्हे निन्दउ कोवि जणु अम्हइ वण्णउ कोवि ।
अम्हे निन्दहु कवि नवि नम्हइ वण्णहु कवि ॥१२॥

मइ मिन्लेवा भवगहणु मइ यिर एही बुद्धि ।
सत्था हत्थउ सुगुरु मइ पाउउ अप्पहो सुद्धि ॥१३॥

अम्हेहिं केणवि त्रिहिमणिण एहु मणुअत्तणुपत्तु ।

मन्सु अदूमे होउ सिबु महु दघउ मिच्छत्तु ॥१४॥
 अम्ह मोह परोहु गउ मजसु हुउ अम्हासु ।
 मिसय न लोलिम महु करहि म करहि दम्भवीमासु ॥१५॥

— बु० च० अष्टमे सर्गे २६-४०.

× × × × × × ×

कायकुटुली निरु अथिर जाविषटउ चलु गहु ।
 ए जाणिवि भवदोसडा असुहउ भावु चएहु ॥१६॥
 ते यत्ता कसुल्लडा हिअउल्ला ति कयत्थ ।
 जे खणि खणिनि नयुल्लदअ घुण्टहि धरहि सुमत्थ ॥१७॥
 पइदी कन्नि जिणागमहो चत्तडिआवि हु जासु ।
 अम्हारुँ तुम्हारुँ वि गहु ममत्तु न तासु ॥१८॥
 जायु जित्तुलु जिअइ जियलोइ जइ तित्तलु दसु करइ ।
 गणइ विहयु एत्तुलु न केत्तुलु तो इत्तहे नाणु लहि जाइ
 लोइ तेत्तहि निम्तउ ॥१९॥

— बु० च० अष्टमे सर्गे ७२-७४

योधपाठ ६ टी.

(अपनेन माया-पात्)

धातुना

१. धर्मानकालना प्राकृत तथा गौरमेनी करता विशेष प्रत्ययो नीचे प्रमाणे हे —

००		००
प्र०	×	हि
म०	हि	हु
स०	उ	हु

२. आश्रिमा प्राकृत उपगत मध्यम पुरुषता एकवचनमा इ, उ तथा ण प्रत्यय विशेष लागे हे
 ३. भविष्यकालमा प्राकृतना हि ने स्थाने म विकल्पे लागे हे
 ४. नीचे आपेला मस्कृत धातुमाने नीचे यताच्या प्रमाणे धातेशो धाय हे —

मर्ज्—बुज्	तक्ष्—छोह्
भू—हुच	दृग्—प्रस्म.
ब्रू—ब्रुव	ग्रह्—गृण्

कृदतो

५. कृ धातुने कर्ममा धर्मानकालना उत्तम पुरुषना एकवचनमा प्रत्यय सहित कोसु आदेश विकल्पे धाय हे पक्षे किल्लउ (क्रिये)

१ तव्य प्रत्यय ने इणव्यउ, एणवउ तथा एवा आदेश थाय
३ जेमके—

कर्तव्यम्—करिणव्यउ, करव्यउ, करवा
२ त्वा प्रत्ययने इ, इव, इवि, अवि, एवि, एविणु,
एवि तथा एविणु आदेश थाय ३
गम् धातुकी एविणु तथा एविना एकारना विकल्पे
लोप थाय ३ जेमके—गमिणु, गमेविणु, गम्वि,
गमेवि

तुम् प्रत्ययने एवि, एविणु एवि, एविणु, एव अण,
अणह तथा अणहि आदेश थाय ३

० धातुकी कर्ता अर्थमा अणअ प्रत्यय थाय ३
जेमके—मारणअ

१ नीचे आपेला कृदन्तने नीचे यताव्या प्रमाणे आदेशो
थाय ३.—

विपण—वुन्न रम्य—रवण

उक्त—वुत्त

अव्ययोना आदेशा

० नीचे आपेला अव्ययोने नीचे यताव्या प्रमाणे
आदेशो थाय ३ —

कथम्—किम, किँ, केम,

केँ, किध, किह

यथा—जिम, जिँ, जेम,

जेँ, जिध, जिह

तथा—तिम, तिँ, तेम,

तेँ, ति २, तिह

मनाक्—मणाउ

यावत्—जाम, जाउ, जामहि

तावत्—ताम, ताउ, तामहि

किल—किर

दिवा—दिवे

अथवा—अहवह

यत्र—जेत्थु, जत्तु, जेत्तहे	सह—सह
तत्र—तेत्थु, तत्तु, तेत्तहे	नहि—नाहि.
कुत्र—केत्तु, केत्तहे	पश्चात्—पन्ध्रह
अत्र—एत्तु, एत्तहे	अत्रमेव—अत्रह.
सर्वत्र—सर्वेत्तहे	अथ—अथ
परत्र—परत्तहे.	इदानीम्—अत्रहि
एतद्—एत्तहे, एत्तेत्तहे	प्रत्युन—पञ्चलिङ.
प्रायश—प्राउ, प्राठय,	इत—एत्तहे
प्राश्न्य, परिगम्य	शीघ्रम्—घटिह्
अन्यथा—अनु, पक्षे अन्तर	पुन—पुणु
कुत—कउ, कहन्तिह्	विना—विणु
तत—तो	अपठयम्—अपसे, अयम
तदा—नो	एकज—एकसि
एवम्—एव	इव—जणि, जणु, न, नउ, नाह
परम्—पर	नावड
समम्—समाणु	पृथक् पृथक्—जुअ जुअ
धुषम्—धुउ	यदि—हुहु
मा—म	माभैपो—मग्भेमा

- १३ अह, खाड, इत्यादि पादपूरणार्थक निपातो अपभ्रंशमा
 कोह कोड ठकाणे वपराय ते
 १४ केहिं, तेहिं, रेसि, रेमि, तणेण ए पाच निपात ताद
 र्थ्य चतुर्थाना अर्थमा वपराय ते
 १५ हुहुरु आदि शब्दानुकरणमा अने पुण्यादि चेष्टानुक
 रणमा वपराय ते

शब्दो

- ग्राह्यो (ग्राहि) स्त्री० पक्षी आदिनी प्राणिनां रूप अनर्थ
 निरुद्ध (निश्चय) पु० शका रहित
 पताण (प्रधान) ० मुख्य
 वस्त्र (वस्त्र) न० शील
 सनोसामय (सनापामृत) न० सताषट्पा अमृत
 दुष्कर्म (दुष्कृतकर्म) न० नष्टाग कर्मा
 पच्छिन्नाव (पश्चात्ताप) पु० पश्तापो
 कसरक (कसरत्क) पु० जमतो वगने कर्माया आवता एक जातनो
 अजाज
 पावट्ट (पावट्ट) पु० पायस्त्री तलाय
 मर्कट (मर्कट) पु० वादरो
 परिग्रह (परिग्रह) पु० वस्तुश्रीना समग्र
 अलिप्त (अलिप्त) न० कूट न घण
 तुरिअ (न्यरित) वि० उन्मुख
 अगाउलज (अनाकुलक) वि० आनुज नडि तेउ
 अचपलअ () न० मय
 भाग (ध्यान) ० ध्याय
 निम्नमत (निम्नमत्य) न० ममत्य रहित
 भट्टतण (भट्टतय) न० भट्टता, भलाई
 सामाईअ (सामायिक) न० सामायिक मत
 धातुओ
 जोअ (जुत) गात्र
 अव्यपो
 इणपरि () अ० आगत
 निरानिउ () अ० निमित्त

गाथाओ.

रे मण करमि कि ब्यालदा विमया अचछह दुरि ।
 करणह अचछह मन्धिअह रुद्ध नि गन्तु भुरि ॥१॥
 हणपरि अण्ड सिक्खविस्सु तुह अण्णह परमन्तु ।
 सुमरि जिगागा भम्मु ररि सज्जमु वत्तु पमन्तु ॥२॥
 सज्जम लाग्ग माग्गसुह निच्छह नेमह तासु ।
 पिप वलि कौसु भणन्ति अउ णाउ पहुवहि जासु ॥३॥
 सचह वण्णह जा शुभ उवससु बुद्ध पण्णु ।
 प्रमदि सत्तुपि मित्तु जिम्बे मा गृन्तह निग्गणु ॥४॥

— सु० १० अष्टम सर्ग ५१-४४

× × × × ×

* भम्मु अण्णमाहसु चरह जो अणवराहमचित्तु ।
 प्राहव प्राह तहि जि भवि सो निग्वाणु पवित्तु ॥५॥
 प्राहम्भ भवि सुह दुद्धहउ परिगम्भ जण सुहन्तुह ।
 त मनामामण्ण विणु प्राउ प्रमागहि मुद्ध ॥६॥
 रयणत्तउ फुह अणुमरह अत्तह मुत्ति कप्पति ।
 भण्णह लब्भहि पडर घण अनु कि नहउ पटन्ति ॥७॥
 कउ चह भमिअह भण्णणि? सुग्ग कप्पन्ति होह ।
 एह जाण्णउ जह मणमि ता जिण आगम जोह ॥८॥
 चचल सपय भुव मण्णु स पुवि एम्भ मणेह ।
 मिलिवि समारु मण्णसुणिहि पर सज्जमु न करेह ॥९॥
 मकरि मणाउवि मणु विवसु म करि दुक्खकम्मु ।
 चापारम्भुपि मा करहि जह कि इच्छसि सम्मु ॥१०॥
 तित्थिपि अचछउ अणव वणि अहउ निअगेहवि ।

दिवेदिवे करइ जु जीवदय मो मिज्झइ सुचोवि ॥१८॥
 तवे मह मजसु नाहि जसु एम्बइ गम्बइ जु दीह ।
 पच्छइ तासु न जो करइ तासु फुसिजइलीह ॥१९॥
 सिज्झउ सो नरु एम्बहि जि एत्तहि माणुस जम्मि ।
 जो पडिअलिवि कृव करइ पच्चइउ गयधम्मि ॥२०॥
 जइ मसारहो विधि ठिउ बुन्नउ बुत्तु मा एहु ।
 पवणवहिह्लउ अप्पणउ मणु वड सुथिरु वरेहु ॥२१॥
 निअमविह्मणा रत्तिहिवि खाहिं जि कसरकेहिं ।
 हुहुरु पउन्ति ति पावडहि भमडहि भवलक्खेहिं ॥२२॥
 तव परिपालणि जसु मणु वि मक्खइ घुग्घिउ देइ ।
 आहर जाहर भवगहणि मो घट नहु प्राम्बेइ ॥२३॥
 सग्गहो केहि करि जीवदय दसु करि मोअखहो रेसि ।
 कहि कसु रेसि तुह अवर कम्मरम्भ करेसि ॥२४॥
 कसु तेहिं परिगहु अलिउ वासु तणेण कहसु ।
 जसु विणु पुणु अवमे न सिवु अवसतम् इक्कसिलेसु ॥२५॥

—कु० च० अष्टमे सर्ग ५८-७१

x x x x x

भल्लत्तणु जइ महमि भल्लप्पणु पममेण ।
 जइ करिणव्वउ पससु विजउ तो करेव्वउ करणह ॥२६॥
 जइ अ करेवा करणविजउ तो मणु निचलु धरहु ।
 निचलु मणु पुणु धरहु करिउ जउ रागदोसह ॥२७॥
 तह विजउ करहि रागाइअह अविचलु सामाडउ करिवि ।
 अविचलु सामाडउ करहि निम्ममत्तु निम्मलु करवि ॥२८॥
 अन्तु करेप्पि निरानिउ कोहहो अन्तुकरेप्पिणु सज्जह
 माणहो ।

अन्तु करेविणु मायाजालहां अन्तु करेवि निपत्तसु
लोहहो ॥२०॥

जइ चणव मणसि ससारु मियसुक्ख सुज्जण तुरिउ ।

तो किर सगु मुचणहि करि मणु ।

तह सुह गुरु मेयणाह निम्ममत्तु अइ दहु करेविणु ॥२३॥

चित्तु करेवि अणाउलउ वयणु करेवि अचप्पलउ ।

कम्मु करेविणु निम्मलउ भाणु पजुजसु निचलउ ॥२४॥

जमणु गमेवि गमेविणु जन्वि गम्पि मरसमइ गम्पि
णु नमिद ।

लोउअजाणउ ज जलि बुद्ध न पसु कि नीरइ मियम
मिद ॥२५॥

--कु०१० अष्टमे म० ७६-८०

प्रशस्ति

गोनि-

इमिआरइया माला, गिरिरसणिणिहमिअम्मि धरिसम्मि
मडणपुरम्मि रुद्धे गुलावसीसेण मुणिरयणेण ॥१॥
ससोहिअ पुण लिहिआ प्पासुत्तरणेणुणवीसाए।
पोस सुकिलपडमाए भालावाडोमेरडागामम्मि ॥२॥

इति श्री प्राकृत-पाठमाला समाप्ता

—१२३५६७८९०—

બોધપાઠમાં આવેલાં પ્રાકૃત વાક્યોનો ગુજરાતી તથા ગુજરાતી વાક્યોનો પ્રાકૃત અનુવાદ.

બોધપાઠ ૨ જો.

(પ્રાકૃત વાક્યોનો ગુજરાતી અનુવાદ)

૧ તીર્થકરો મોક્ષે જાય છે ૨ આચાર્ય માર્ગે જાય છે
૩ તુ અવસર જાયો છે ૪ ઉપાધ્યાય મોક્ષમાર્ગ કહે છે
૫ અમે મહાવીરસ્વામીના ગુણો જાણીય છીએ ૬
માણસ ગુણોથી પ્રમોદ મેલવે છે ૭ અમે ધર્મ વહે વધીએ
છીએ ૮ તમે સાધુનો ધર્મ પાલો છો ૯ કૃપણો લોભને
લીધે નરકમાં પડે છે ૧૦ ક્ષત્રિય લોકોને દુઃસ્વર્માંથી
વચાવે છે ૧૧ તમે અધર્મમાંથી અમને વચાવો છો ૧૨ હું
ધર્મના પથમાં રહું છું ૧૩ તુ ગૃહસ્થાશ્રમમાં રહે છે. ૧૪
ક્રોધથી અથવા લોભથી અમે ઘોલતા નથી ૧૫ તુ આવ-
કોના નિયમો ભણે છે

(ગુજરાતીના પ્રાકૃત વાક્યો)

૧ અમ્હે ધમ્મસ્સ પહે ગચ્છામો । ૨ તુન્મે વીરસ્સ
ધમ્મ વુજ્જહ । ૩ કોહેણ જણો ણરઅ લહહ । ૪ અહ
તુન્મે વપામિ । ૫ તુન્મે મોક્ખસ્સ મગ્ગ ગચ્છિત્થા । ૬ તુન્મે
ણ પદહ । ૭ તુમ અહમ્મેણ ણરણ પટમિ । ૮ કિવિણો
ધમ્મ ણ રક્ખહ । ૯ કિલેસેણ કોહો વઙ્ગહ । ૧૦ આય-

अन्तु करविणु मायाजाउहो अन्तु करवि निगतसु
लोहो ॥२२॥

जइ चणव मणसि ससारु मियसुवरु भुजगा तुरिउ ।
तो किर मणु सुवणहिं करि मणु ।
तह सुह गुरु सेयणह निम्ममन्तु अइ दट्ट करेपिणु ॥२३॥
चित्तु करवि अणाउलउ वयणु करप्पि अचणलउ ।
कम्मु करेपिणु निम्मलउ भाणु पजुअसु निच्चउ ॥२४॥
जमणु गमेपि गमेपिणु जन्हवि गम्पि सरसइ गमि
णु नर्मद ।

लोउअजाणउ ज जलि बुद्ध न पसु कि नीरइ निवस
र्मद ॥२५॥

-बु० च० अणम मग ७६-२०

प्रशस्ति

गीति-

इमिआ रइआ माला, गिरिरसणिहिणहंमिअम्मि वरिसम्मि
मटणपुरम्मि रुच्छे गुलावसीसेण मुनिरयणेण ॥१॥
ससोहिअ पुण लिहिआ एगासुत्तरणेणुणवीसाए।
पोस सुक्किलपदमाए भालावाडोमरटागामम्मि ॥२॥

इति श्री प्राकृत-पाठमाला समाप्ता

—१३३३२६०—

બોધપાઠમાં આવેલાં પ્રાકૃત વાક્યોનો ગુજરાતી તથા ગુજરાતી વાક્યોનો પ્રાકૃત અનુવાદ.

—❦❦❦❦❦—
બોધપાઠ ૨ જો.

(પ્રાકૃત વાક્યોનો ગુજરાતી અનુવાદ)

૧ તીર્થકરો મોક્ષે જાય છે ૨ આચાર્ય માર્ગે જાય છે
૩ તુ અવસર જાયો છે ૪ ઉપાધ્યાય મોક્ષમાર્ગ કહે છે
૫ અમે મહાવીરસ્વામીના ગુણો જાણીએ છીએ ૬
માણસ ગુણોથી પ્રમોદ મેલવે છે ૭ અમે ધર્મ વડે વધીએ
છીએ ૮ તમે સાધુનો ધર્મ પાલો છો ૯ કૃપણો લોભને
લોભે નરકમા પડે છે ૧૦ ક્ષત્રિય લોકોને દુઃસ્વર્માંથી
વચાવે છે ૧૧ તમે અધર્મમાંથી અમને વચાવો છો ૧૨ હું
ધર્મના પથમા રહું છું ૧૩ તુ ગૃહસ્થાશ્રમમા રહે છે. ૧૪
ક્રોધથી અથવા લોભથી અમે યોલતા નથી ૧૫ તુ શ્રાવ-
કોના નિયમો ભણે છે

(ગુજરાતીના પ્રાકૃત વાક્યો)

૧ અમ્હે ધમ્મસ્સ પહે ૧-
ધમ્મ વુજ્જહ. ૨ કોહેણ જણો
તુમ્હે વયામિ. ૩ તુમ્હે મોક્ષસ્સ
ણ પદહ. ૪ તુમ અહમ્મેણ
ધમ્મ ણ રક્ખહ. ૫ કિલેસેણ

૨. તુમ્હે વીરસ
લહહ. ૩ અહ
મચ્છિત્થા. ૪ તુમ્હે
પડમિ. ૫ કિવિણો
વટ્ઠહ. ૬ આય-

છીંપ. ૪ તુ ક્રુશ્રિય છે. ૫ તમે વેપારી છો ૬ મન્યજન
મહાવીરસ્વામીના વચનો સામલે છે ૭ તમે તલાવમા પાળ
પીઓ છો ૮ રાજા ધનુષ વહે ધાળ ફેકે છે ૯ રાજા
ધાળ જગલમા વહે છે ૧૦ સાધુનુ દર્શન હૃદયને પવિત્ર ક
છે ૧૧ વેપારી ધનવહે વત્રો खरीदे છે ૧૨ સૂર્ય પ્રકાશ
વહે ટાઢને દૂર કરે છે ૧૩ શાસ્ત્રના શ્રવણ વચ્ચે મા
ધુણે છે ૧૪ ધર્મમા સુખ છે ૧૫ ચાલક દહિં માથે મા
ચાપ છે ૧૬ પવનથી આશમા રજકળ પડે છે ૧૭
આશની દશા કરે છે ૧૮ મન્યજન મનમા તીર્થકરનુ દર્શ
હચ્છે છે ૧૯ માણસ સુત્ર અથવા દુઃખ પૂર્વભવના ક
અનુસાર ભોગવે છે ૨૦ પડિતો મદા રિત, મિત ત
મધુર વચન બોલે છે ૨૧ તમે સાચુ બોલો છો. ૨૨ અ
જુદુ કોઈ પણ વચ્ચે ચોટતા નથી

(શુ. પ્રા. વાક્યો)

૧ અમ્હે વણમિ મુળીય દસળ કુળોમો । ૨ વય
વત્પસ વાવાર કરામુ । ૩ મહુરાઢ વયળાઢ રિયઅસસ દુહ
હરન્તિ । ૪ તેળા વણમિ વત્પાઢ હરન્તિ । ૫ કિવિળા
વળાસ લોદ્દેળ દુહ લહન્તિ । ૬ અમ્હે રિમ્મડ મ્હો । ૭
તુલ્મે મુળી અત્થિ । ૮ અહ વચ્ચાં મિ । ૯ તુલ્મે ગામ-
મિ સત્થ સુળેહ । ૧૦ જલ સરાઓ વહિં મચ્છડ । ૧૧
ળેત્તસસ દુહાઢ મિર ખુણઢ । ૧૨ વય યોત્તસસ ઓસદ
કુળિમો । ૧૩ તુલ્મે અમ્હે મળેળ હચ્છદ્દહ । ૧૪ કુસલા
જળા હિઅ મિઅ સચ (અ) વચત્તિ । ૧૫ વાણિઆ કુસલા
અત્થિ । ૧૬ તુમ વાણિઓ સિ ।

बोधपाठ ६ द्वौ.

(प्रा० गु० अनुवाद)

१ मारथी यनमां रथने भमावे छे २ तु गाममां
अमने भमावे छे ३ राजा नोकरने काम देखाडे छे ४
हु जिनदामने हस्तिनापुरनो मार्ग देखाडु छु ५ तु भव्य
जनाने शास्त्रनो अर्थ देखाडे छे ६ अधर्म ककाश (करावो)
हृदयने सतापे छे ७ भमरा पुढ्यमाथी पराग (लेवा)
इच्छे छे ८ तमे पोथ वडे आवकोने रजन करो जो ९
नोर्यकर भग्नजनोना कर्मोना नाश करे छे १० कृपण दान
करवामा ढोल करे छे ११ उपाध्याय शिष्योने शास्त्र भण्णावे
छे १२ तमे अमने उत्तराध्ययन भणावो छो १३ राजा
धनुष वडे शत्रुने धोवडावे छे १४ पंडित विन्तारथी शास्त्र
सभलावे छे १५ मुनिओ धोव वडे धर्म करावे छे १६
साहुकारो विग्रहमा जातिजनोने जमाडे छे

(गु० प्रा० वाक्यो)

१ तुम्हे लोहेण अम्हे भमाडेह । २ तुम्हे सया
हिअमग दसित्था । ३ मुणिणो कयावि अहम्मम मग
ण दावेन्ति । ४ शिवा लोहेण जणे दूमन्ति । ५ भविअ-
जणा मोरख सिहिरं । ६ सारही शिष रावह । ७ वय
णिवस्स अरिणो गाममेम । ८ किंको आलासेण काल
जगह । ९ पटिआ घान्ते पाडेन्ति । १० वाणिअ धणेण
वत्थाह किणावेन्ति । ११ शुरवो अम्हे सत्थ सुणावन्ति ।

बोधपाठ ७ मो

(प्रा० गु० अनुवाद)

१ वनिना माधामा कुलनी माला धारण कर छे ।
 मुनि भूखने तथा तरसने सहन कर छे । २ पंडित बुद्धिर्न
 परीक्षा कर छे । ३ देशगनाओं स्त्रीओंनी परिपक्षमा उर्भ
 रहे छे । ४ तीर्थकरनी प्राणी लोकानु वन्याण कर छे ।
 चतुर माणम क्षमा बडे कोधने जाते न्, ७ नीति द्वारा
 आचार माणमने माक्षमार्ग लह जाय छे । ८ भोरज
 लोभना विम्वारना नाश कर छे । ९ गुनओंनी कृपा
 शिष्योपु जित मागे न् । १० नु सन्ध दृष्टिभी काम करे छे ।
 ११ असे गुरुओ सागे प्रेमथी वमाण न् । १२ तमे परिप
 दोमा धर्म कहो न् । १३ मुनिआ सभामा नीतिना बोध
 करे न् । १४ उत्तराध्वनमत्रमा गाथाआ न् । १५ भीरजभी
 मनमा प्रमोद थाय न् । १६ तमे शास्त्रनु पुनरावर्तन
 करो न् । १७ चोर प्रव्वने भरे न् ।

(गु० प्रा० प्राख्या)

० जन्हे पुदीर मन्थ बुज्जामु । २ इत्थीआ धिईआ
 कज्ज कुणन्ति । ३ जिणस्स वाणी ग्राहपह दावेइ । ४
 गुणो पीडे सत्थस्स बोह करावेइ । ५ सुत्तमा दिही सत्थस्स
 गेइ दंसेइ । ६ गिवस्स गीडे जणाण सुह साहेइ । ७ गीईए
 बोहो हियअ पुणइ । ८ जिणस्स किरा जणाण हिअ साहेइ ।
 ९ खमाइ जणा सपा जिणइ । १० तुब्भे सत्थस्स गाहाओ
 पइह । ११ वय सभाण बाह सुणिमु । १२ परिस्ताण इत्थीआ
 (धि) आगच्छन्ते । १३ द्दुहा पिपासा अ मण द्दुमिरे ।

बोधपाठ ८ मो

(प्रा० गु० अनुवाद)

१ जुवानो मानमिरु पल वडे काम (विकार) ने जीते
 २ बालको प्रात कालमा चापने नमे ३ तमे सामायिक
 को ४ राजाओ नीति द्वारा लोकोनु हित साधे ५ शिष्य
 गुरुनो विनय करे ६ तु उतावलथी पुनरावर्तन कर ७ तु
 विनयने न ओडतो ८ तमे दोषसहित अधवा असत्य
 (वचन) न बोलता ९ उपाश्रयमा अशुद्ध कपडा पहरेरीने न
 आयता १० तु दोषने त्याग (अने) गुणने ग्रहण कर ११
 क्षमा वडे क्रोधने जल्दी तज १२ उपाध्याय विनीत शिष्योने
 सत्र भणावे १३ शत्रुओनु पण कत्याण थाओ एम इच्छु छु.
 १४ विनयथी अधया मृदुताथी अभिमाननो नाश करे १५
 हृदयमा सतोष राखो १६ हु कजुमाड नहि कर १७ अमे
 शुद्ध अभ्यवसायथी हृदयशुद्धी करीण १८ तु धर्मस्थानकमा
 गयन नहि कर

(गु० प्रा० वार्षो)

१ तुम्हे सुत्तस्स अट्ट पढावेह । २ य सज्झाय कुणिमो ।
 ३ भविअजणा मोररवमग्ग लहन्तु । ४ सुणिणो असुद्ध
 यत्थ ण गेणहेज्जा । ५ तुम्हे देहस्स असुद्धिं परिहरह । ६
 (तुम्हे) पभायम्मि सया उवम्मयम्मि आगच्छह । ७ (तुम्हे)
 सामाअम्मि असच्च मा चयह । ८ (तुम्हे) सतोसेण लोह
 चयह । ९ विणेआ अज्झवमाअनलेण हियअसुद्धिं कुणि
 ज्जाह । १० संभाण वुट्ठीण परिकम्य रुणह । ११ तुम्हे छुह
 पिवास अ सहेह । १२ (तुम्हे) णीटण पह कयावि मा चयह ।
 १३ (तुम्हे) सुहेण अज्झवसाण्ण मण पुणेह ।

વોધપાઠ ૧ મો.

(પ્રા० ગુ० અનુવાદ).

પિતા પુત્રને પ્રીતિથી રમાડે છે ૨ પિતા સાથે પુત્ર
ક્રીડા કરે છે ૩ નથી ઈશ્વર લોકનો કર્તા ૪ જીવકર્મોને
કર્તા છે ૫ ભાષાતોના ચલથી રાજા યુદ્ધ કરે છે ૬
માતાના ચોલામા ચાલક ઉભો છે ૭ માતાઓ પુત્રોને
પેટે જમાઈ પ્રતિ પળ પ્રીતિ રાખે છે ૮ દિયર મોજાઈને
સાથે કકાશ કરે છે ૯ માતા સાથે કકાશ ન કરે ૧૦
એવી રીતે ફરી ફરીને શુ કરે છે? ૧૧ (તે) હમણાં જ
પિતાને ઘેર જાય છે ૧૨ હમણાં જ નળદ આવે છે ૧૩ (તું)
વૃથા શ્વેદ મા કરે ૧૪ માતાઓ ઘરમાંથી ધટાર જાય છે
૧૫ મૃગાવતીની નક્કી જપતી નળદ ધાય છે ૧૬ ઉદાયન
ચેટકનો દોહિતરો તથા જપતીનો નક્કી ભત્રીજો ધાય છે ૧૭
જપતી સદ્સ્રાનીકની પુત્રી, શતાનીકની ઘઠેન તથા ઉદાયનની
ફોફ ધાય છે ૧૮ મૃગાવતી જપતીની મોજાઈ ધાય છે
૧૯ હુ દેરાણી સાથે કલેશ નથી કરતી

(ગુ० પ્રા० વાક્યો)

૧ અમ્હે અમૃણા ચેઅ ગચ્છામ । ૨ પિઆ, અજ્જચિઅ
પુત્ત સિમ્હેઆ ૩ માઆઓ પુત્તે કિણો સિમ્હેવન્તિ । ૪
તુન્ને ભાજઈ સદ્ કિલેસ માઈ કુણ્હ । ૫ ભાઅરા સુહસ્સ
કત્તારા અત્થિ । ૬ વય ઇત્થ સામાહઅ કુણેમો । ૭ અજ્જ
પુત્તા વિણય ણ કરેઆ । ૮ અમ્હે અમૃણાઅ આગચ્છિમો ચે
૯ ચાલો પિટ્થાણ ગિહ ગચ્છઈ । ૧૦ લોઅસ્સ કત્તા અત્થિ
કિણો ? । ૧૧ ચેટ્ઠાસ્સ અમ્હુ જુજ્ઞઈ । ૧૨ સ્વત્થિઆ અમ્હુ

ગોદિ સહ મા જુજ્ઞન્તુ, ૧૩ કિન્તુ સઘા ગીટપથે ચિટ્તન્તુ ।
 ૧૪(સ) ગિહાઓ વહિ ગચ્છદ્દ । ૧૫ કિકરા આઅરસસ પુત્તે
 રમાપેન્તિ । ૧૬ ભાડજાઓ ગુણદાણ વિગાય કુળન્તિ । ૧૭
 દેવરો ભાડજાગળ શવદ્દ ।

બોધમાઠ ૧૦ રાં

(પ્રા० ગુ० અરુણદ)

૧ સઘનો લોકોને અભ્યુદય જગવા પ્રવૃત્તિ કરે છે ૨
 આગ્યશાલી પુરુષો પરમાર્થ કરતાં પરલોકલુ કાર્ય સાધે છે.
 ૩ (તે) સ્નાન કરીને ભોજન કરે છે. ૪ (તે) સામાયિક
 કરીને બહાર જાય છે. ૫ (તે) હાથમાં ફલ લઈને ચર-
 દેશ પ્રતિ પ્રદ્યાણ કરે છે ૬ સુવર્ણની મુદ્રિકા લેવા ચાલક
 જાડ લવાને છે. ૭ નાગુના વચનો સદ્બુદ્ધિપદે ગ્રહણ
 કરવા. ૮ ચાલક માતાને કહેવા ડચ્છે છે ૯ (તે) દૂગપાક
 લેખીને માત્ર ઝમડા ડચ્છે છે ૧૦ સાપુળ હમ્મેશ સરમ
 સરમ ભોજન ન કરવું ૧૧ તીથેકર કર્મો મુકીને મોક્ષે જાય
 છે ૧૨ (તે) કષાયને પ્રમાદવા ડિડિયોનુ નિયમન કરે છે
 ૧૩ ધર્મનુ ફલ-સુદ્ધ જોડને તત્ત્વ પ્રતિ આસ્થા રાખે છે.
 ૧૪ માજન કરતી ચાલા વરસાદને જોવા બહાર જાય છે.
 ૧૫ અપત્તિમા પણ પુરુષોળ ન રહવું ૧૬ મટિધ્યાન કરતી
 ગૃહિણી પતિ ઉપર ક્રોધે ભરાતી ડમી છે. ૧૭ પ્રમાદ ગંજની
 સ્ત્રી પગલે પગલે ઠોકર લાગે છે ૧૮ અગળ ભાગી ઉપાણ
 ધનના પ્રવૃત્તિ કરે છે.

(ગુ० પ્રા० વાસ્થો).

૧ જગજગ્ના ધર્મમાયરિજ્ઞ સુદય ગચ્છન્તિ । ૨

पिआ पुत्ते पादविउ वाछइ । ३ उवज्झाओ सत्थस्स अइ
 कहिउ वाछइ । ४ गाम गच्छमाणो जणा मग्गे चिहइ । ५
 पिअर पामतो पुत्तो पहे चरइ । ६ मुणी भविअजणे
 पोहेउ गामम्मि वसन्ति । ७ भुजमाणो घालो काल जवइ ।
 ८ तुम्हेहि सत्थस्स अट्ठा वेत्तव्वा । ९ पइ कुप्पमाणा इत्थी
 गिहस्स कज्ज कुणइ । १० पाणिआ धग्गमज्जिउ वावार कर
 न्ति । ११ अह गुरुमगामे चागरण पढिऊण कव्व
 सिम्हामि । १२ तुम्हे गामम्मि गच्छित्ता परिमाणच्छह ।
 १३ पिआ पुत्त रमायेउ वणम्मि गच्छइ । १४ अम्हे योह
 सुणिऊण मण रात्रेमो । १५ असुद्धमगा मोत्तु सय गेणइ ।
 १६ तुम्हे परिसाण वोत्तु वाछइ ।

बोधपाठ ११ मो

(प्रा० गु० अनुवाद)

१ जुवान जुवान साथे लडे छे २ रस्तामा उभेलो
 सावु धर्मनो उपदेश कर छे ३ बालक पण पोतानु हित
 विचारे छे ४ तीर्थकर आत्मायकी कर्मनि जुदा करे छे ५
 भग्यजनो पोतानी मेले धर्म करे छे ६ शिष्य पोतानामा गुरु
 ओनी शिक्षा वारे छे ७ राजानी कृपा पण अनाधितोनु
 सुग्य साथे छे ८ परस्पर लटता राजाओंनां मनमा बलेश
 बवे छे ९ कुतरो तलाबमा पाणी पीए छे १० तमे राजानु
 फरमान बजायता ढील करता नथी ११ श्रेणिक-
 राजाना बचनो सामलीने मुनिकहे छे वे छे श्रेणिक! तु पोते
 पण अनाध छो १२ नीचे उभेलामायासना माथा उपर पर्यंत
 परधी पत्थराओ पडे छे १३ निर्मल शिला उपर माधु बेसे

ઢે. ૧૪ સારથી ઘલદોને રથમાં જોડે છે ૧૫ સૂર્યનો પ્રકાશ
અધકારને દૂર કરે છે ૧૬ સૂર્ય પાસેથી લોકો પ્રકાશ મેલવે
છે ૧૭ ચતુરપતિઓને પોપચા સૂર્ય સમર્થ છે. ૧૮ માણસ
પોતાના ઘલથી જેટલો ઘથે છે તેટલો ઘીનાના ઘલથી
ઘડતો નથી ૧૯

(ગુ० પ્રા० વાચ્યો)

૧ જુવાળેહિં ગુરુસ્સ સિવલ્લ ગિણિજ્ઞાણ ગીઢપદે ગચ્છિ-
યત્વ । ૨ રણના અપ્પણો દીણજયેસુ કિવા કાયલ્લા । ૩
સાણો તડાઅમ્મિ જલ પાડ ગચ્છહ । ૪ લજ્ઞાણમ્મિ ઠિઓ
અણાહિમુગી સેણિઅરાઅમુવળસહ । ૫ ઉચ્છાણો ગીરઅ
મ્મિ ગાચાણમ્મિ અચ્છહ । ૬ પૂસણો પઆસો અધઆર
પરાજયહ ૭ રણો આપસેણ સારહી રહ ણિઓઅહ । ૮
પ્રમા અપ્પણો પઆસેણ વળપ્પહ પૂસહ । ૯ (તે) પરો-
પ્પર ણ જુજ્ઞિજ્ઞા તદા ઉવળસહ । ૧૦ સિસ્સા ગુમ્પણો પાઅ-
મ્મિ અપ્પણો મુદ્દાણ ણવાવેન્તિ । ૧૧ તરુણા હેટ્ઠ
અચ્છમાણ જણ (સો) પાસહ ।

ધોવપાઠ ૧૨ મો

(પ્રા० ગુ० અનુવાદ)

૧ હમણા તુ કેમ દેખાતો નથી? ૨ મારાથી જૈનશાસ્ત્રો
સંભલાય છે ૩ આકાશમા મેઘનો ધ્વનિ સંભલાય છે ૪
રાજાથી જગલમાં ચોર હણાય છે ૫ સાધુથી સુદમ પળ
જીવ હણાતો નથી ૬ ચોરથી સાહુકારના ઘરમા ધન
હરાય છે. ૭ નદીના પ્રવાહથી ગામમા જતો માણસ અટ-
કાવાય છે. ૮ આત્મા કર્મ રૂપી રજુ ગી ઘમાય છે ૯ ધૂતા-

शरीरं मालो माणस रूपं वडे वयाय छे १० मुनिथी नजीवु
 पण पाप नथी करातु. ११ ज्ञानथी मसारसागर तराय छे
 १२ तेनाथी वचननु रहस्य नथी समजातु १३ माराथी गुप्ता
 वचनो वस्तुत समजाय छे. १४ पाप करतो तु तीर्थकरथी
 जोयाय छे १५ स्वमत कहेवा माराथी आरभाय छे १६ ते
 नार्थी दरकक्षणे कर्मा एकठा कराय छे १७ अनाश्रितना घर-
 माथी थोडु पण धन चोरोथी मा चोराओ. १८ चढालोथी तु
 रसे अडकातो. १९ तपस्याखी इन्धनथी कमी घली
 जाओ

(गु० प्रा० वाक्यो).

१ धर्मेण अहम्मो हम्मइ । २ रज्ज्ए पसो विव
 थावेण जणा वड्ढन्ति । ३ सच्चस्म पहम्मि दुज्जणेहिं सज्ज-
 णा ण वड्ढन्ति । ४ साहजणेहिं सज्जणा पुव्वन्ति । ५
 मेट्ठेया पण तेणेहिं हीरइ । ६ अप्पणो सुद्धीण मत्थस्स
 सत्ताणि विवप्पन्ति । ७ सुद्धाणम्मि जरा सिप्पट । ८ वय
 तेहिं पयन्तेहिं हम्मइ । ९ गच्छन्तेहिं गच्छन्तेहिं इत्यइ ।
 १० गिरिक्खणेण सत्थस्म हम्म णज्जइ । ११ गुप्फो याहेण
 तत्त णज्जइ । १२ तुग्गे साह्मणो रोहेण णेज्जइ । १३ वम्ह-
 गेण चढाला ण विवड्ढ । १४ जुवाणेणे णडे तीरइ । १५
 यद्धिसमय अह जिणेहिं दोमामि । १६ पयासेण अधजारो
 हीरइ ।

बोधपाठ १३ सो

(प्रा० गु० अनुवाद).

१ तथा अ-पजीवो सिद्ध थाय छे २ शमादे ते

પુત્રો ત્યાં હતા કે? જેટલા માટે ગામના વધાયે લોકો
તેમનો માર્ગ જુવે. ૩ કાળ કહે છે કે જૈનધર્મ ધીજા વધા
ધર્મ કરતા ઉત્તમ નથી ૪ જે ધર્મ કરે છે તે સુખ પામે
છે ૫ શા કારણથી તમે જસીને ઘોલો છો? ૬ જે હેતુથી
ધર્મ સ્ત્રીઓનો પહેરવેશ વિકાર પામેલો દેખાય છે ૭ શા
કારણોને લઈને તે તેમના પ્રાધાઓ કાપે છે? ૮ કેટલાક
લોકો પોતાનાં વડા થાય છતાંયે અસત્ય યોલતા નથી ૯
તેજામાટે તેના મનમાં ઘેર પ્રગટે છે ૧૦ કયા ગામમાં તે
કુટુંબ સાથે રહે છે ૧૧ જે ગામમાં નથી કોઈ પણ ઘોર
૧૨ ત્યાં રાજા કોણ છે? તેનું નામ શું છે? ૧૩ જ્યારે ગાય
દોષે છે ત્યારે તે ઘેર આવે છે. ૧૪ કયા રાજા પોતે અપરાધ
કરે છે, ત્યાં ધીજા લોકોની શી ઘાત? ૧૫ વેળાથી કયા ગા-
મમાં તે લોકોનું રહેઠાણ થવાનું છે ૧૬ ધીજે કયા સુખથી અમે
રહીએ ૧૭ તે કયો સ્ત્રીનો ભરથાર છે? ૧૮ જેનું મુખ
જોઈને સુખી થાય છે તેનો ભરથાર. ૧૯ ધીજાઓની નિન્દા
ન કર ૨૦ (તે) કોનાથી ધીવે છે? જેમનું મુખ ભયંકર
જુવે છે તેમને જોઈને ધીવે છે

(ગુહ પ્રા. ચાક્ર્યો)

૧ અમ્હે સવ્યે મુળી ણવિમો । ૨ તુમ્હે કસસ મિહ
ગચ્છહ । ૩ અણ્ણેહિન્તો તેસિમાજારો વરો અત્થિ ।
૪ જે રા પઢન્તિ ૫ તે સુટ ટરન્તિ । ૬ કિણા
તે ણરઅમ્મિ ગચ્છન્તિ । ૬ તમ્હા તુમ્હે તે કહ્હ ।
૭ સન્નેમિ હિઅ કત્થ રવિરપ્પહ । ૮ જાસ
મળં ધમ્મમ્મિ રમહ સો જણો અપ્પણો હિય સારેહ । ૯
જત્થ તુમ્હે યસર તત્થ અમ્હે વસામો । ૧૦ કમ્મિજણમ્મિ

सव्वे दोसा णमापन्ति । ११ तुब्भेदोसु कअर जण वांछह ।
 १२ सव्वेसु जणेसु जिणो सेट्ठो अत्थि । १३ पभायम्मि
 काम मुह निरिक्खिअज्ज षट्ठि णिगच्छइ । १४ सो ज
 निरिक्खइ त णअइ । १५ तुब्भे इअरेहिन्तो योहिज्ज
 गच्छइ १६ सव्वे जणा णेत्तेण निरिक्खन्ति मणेण य चि
 न्तन्ति । १७ सव्वेहिं अप्पाणास्स हिअ साहिज्जइ । १८ जेण
 सुह होज्जात सया कुणह ।

बोधपाठ १४ मो

(प्रा० गु० अनुवाद)

१ हु गुरुनी पासे शान्त्र भण्यो २ ते धर्म करीं
 आत्माने पवित्र कर्षी ३ गोवालीआं गायोने वनमा ल
 गयो ४ आचार्य मुनिओने सधम मार्गं लइ गया ५
 पहेला व्यवहारमा जेवो चतुर हतो हमणा तेवो नयी
 ज्यारे तु पुत्र साथे बोलतो हतो त्यारे हु उपाश्रये गयो ।
 ७ शु देवदत्त घरमा न हतो? ८ शामाटे माता साथे बालक
 रह्या ९ महावीरस्वामीना घषा शिष्योनी सद्गति धई
 १० तजेला कामभोगो, नाश पामेलु ममत्व, जेडेला
 विषयो जीवने सुख आपे ठे ११ ते गाममा मुनिधर्मनो
 अभ्युदय कराव्यो १२ पालके स्कन्धरुना शिष्योने घाणीमा
 पोल्पा १३ तेमनी विशुद्ध भावे करीने सद्गति धई १४
 रावण माधेना युद्धमा रामचन्द्रजी जीत्या १५ रावण
 रामचन्द्रजीनी पत्नी सीताने हरी गयो १६ शेठे व्यापारमा
 घणु घन एकहु कर्णु १७ पगथी दयाएला जीवडाण उँचे
 उठवा प्रयास कर्षो १८ उडता पक्षीण पर्वत उल्लण्यो १९
 विकसेला कमले गुजना भमराने आकर्ष्यो २० चडालधी

અમહાણ્નો ગ્રાહ્ય નહાઈને જમ છે ૨૧ ચોરેલુ ધાન્ય
વેપારી ધનઘડે સ્વરીદે છે ૨૨ રાજાળ ધર્મનુમકાન યથાધ્યુ

(ગુ० પ્રા० વાક્યો)

૧ મળ મુળીળ મોહો સુગિઓ । ૨ તળ દેહો પિવ ધમ્મો
રક્ષિઓ । ૩ સ્વત્તિઓ ધમ્મળેહિં સહ જુજ્જીઓ । ૪ જણા
પુરા હટ્ટિમન્તા અહેસિ । ૫ સિરિ મહાવીરો ધમ્મસ્સ વિઠ-
લમન્નુદઓ કરીઓ । ૬ મો સાહુસેવાળ ફલ લહીઓ
(તેણ લહિઓ) । ૭ મેટ્ટી કિંકરાળ વિઠલ ધળ દેસી ।
૮ અમ્હે વિ પહે તેહિં સહ આમિ । ૯ સચ્ચે જણા સહ
ઘસીઓ । ૧૦ અમ્હે રણ્ણો પાસાળ અચ્છીઓ । ૧૧ તેહિં
વિઠલ ધણમજ્જિઓ । ૧૨ ઘાણિઆ ધણમજ્જિઠ પરણસ
ગચ્છીઓ । ૧૩ સજ્જણા ગુણેહિં સગ્ગહ ગઆ । ૧૪ સેટ્ટિણા
વિઠલધણેળ પાસાઓ કરાવિઓ ।

વોધપાઠ ૧૫ મો

(પ્રા० ગુ० અનુવાદ)

૧ એ સાધુ આ આવકને શુ કહે છે? ૨ આ માણસ
પાત્રે ઘણુ દાન કરે છે ૩ આના જન્મ તથા જીવંતી સુકૃત
ઘડે સફલ થાય છે ૪ આણે સ્વરેસર સારો મનુષ્ય જન્મ
મેલવ્યો ૫ એમના હૃદયમા ઉન્નત વિચારો છે. ૬ અહિં
કયો પુરુષ ઉભો છે? ૭ એઓ પેલાની સાથે મૈત્રી રાખે છે
૮ પેલી સ્ત્રી સર્વ કાર્યમા નિપુણ છે. ૯ પેલો માણસ સદા ય
પરમાર્થના કાર્યો કરે છે ૧૦ પેલુ ફલ ભર્તૃહરિણ પિંગલાના
હાથમા આપ્યુ હતુ ૧૧ આ ગણિકા જુવાનોનુ ધન હરી લેછે
૧૨ પેલુ લશ્કર કોણિક રાજાને સાહાય્ય કરે છે ૧૩ આ

ધત્તમા કરતા ધર્મ પરબત્તમા સુરત્ર આવે છે ૧૪ આ
 શુદ્ધમા મોનિકરાજા જાતે છે ૧૫ આ ચાલક તે માણસનો
 ન્દાનો માઈ થાય છે ૧૬ ૫ માણસ તરફથી તુ સુલ ન
 પામ્યો ૧૭ આ ટેકાળે ઘણા રાજાઓનું રાજ્ય કયા ૧૮
 પેલા ગામમા વેદના મંથનાદીઓ છે? ૧૯, પનાથી વધારે
 પોતુ શુ દુ ગ હોય? ૨૦ ૫ પ્રસંગે પળો આ કહ્યું. ૨૧ આ
 માર્ગમા ઘણા કાંટા હાય છે ૨૨ પેલાનો દષ્ટિ (નજર) ૫
 પુરુષને જુલ છે.

(ગુ૦ પ્રા૦ વાક્યો)

૧ ઇમિગા જણેણ ધમ્મમ્મ ઘટ્ઠાણિ કલ્લણિ કઞ્જાણિ ।
 ૨ તુન્ને ૫અ સચવત્ દાયેત્ । ૩ ૫ળ્લણ અરસ ગારિદસ
 ચમ્મ ગામવિઆ । ૪ અરસ ગામત્થેય ધમ્મસિદ્ધ ત્તિ અત્થિ ।
 ૫ ૫ળ્લિ સન્નેસિ ધમ્માણ સન્થાણિ ણિરિવિલ્લુઆણિ ।
 ૬ ઇમ્મિસ સન્નેસિ રત્તમ્મ માગચ્છદ્ધ । ૭ ૫ત્તાહે અપ્પણો કો
 અહિઓ અરિથ । ૮ ઇમિગા અમ્હે સયા પમાદ્ધા । ૯
 શેણ ધમ્મમત્થાણિ સુટ્ટ ધોલિણાણિ । ૧૦ ઇધો જર્ણ
 અહિઓ સુણિણા અત્થિ । ૧૧ તુન્ને ઇધ અહિઅ મ
 પોલ્લ । ૧૨ ઇમે લોઆ સન્નેસુ કલ્લેસુ કુસલા અત્થિ
 ૧૩ અમ્મહિ પત્તયો જગલ્લઆ દિણ । ૧૪ ઇમેલિન્તો તુન્ને
 અળમ્મિ મા ધોલ્લ । ૧૫ અમ્મહિ સત્ત મેત્તી વવહારમ્મિ
 અહ સુટ્ટ અત્થિ । ૧૬ જે ગુણા (પ્રાવસ્સઆ) તે સર્વો
 અલ્લિ અત્થિ । ૧૭ અમ્મસુ ૫ળા રીદે અહસુટ્ટ અત્થિ ।

बोधपाठ १६ मो.

(प्रा० गु० अनुवाद)

१ आ माणस महापुरुषोना सगधी महापुरुष थशे २
 ३ आ साधुओनी पासे कठिन शास्त्रो भणशे ३ तु अहिं
 ४ उभो रहीने शु करशे ४ तेओ सुपात्रे उचित अन्न आपशे.
 ५ हु गुरुना दर्शन करवा सोरठ जइश ६ अमे हृदय शुद्धि
 करीने आसवचनो साभलीशु ७ हु नित्य अध्यात्म शास्त्रो
 साभलीश ८ तमे आगल जता इष्ट पुरुषने जोशो ९
 ज्यारे शेठ पृच्छशे त्यारे काम कर्षा विना तु शु कहेशे?
 १० अकार्यना परिणामे पापनो प्रादुर्भाव थतां तु घणो
 रहोश तोपण कोड छोडावशे नहि ११ त्यारे तु पापनुफल
 जाणशे, ज्यारे जमो त्हरा हाथ, पग, नाक, जीभ तथा कान
 कापशे १२ जो तु कुत्सित भोजन, मास अथवा दारु
 कोइ पण वरते खाशे तो तेनु परिणाम भयकर आवशे
 १३ तु जो नीतिमार्गे चालशे तो त्ने हु घणु धन आपीश.
 १४ अधर्म करशे तो विपरीत फल पामशे १५ जेटलो
 धर्म करशे करावशे तेदला मुख शांति मेलवशे १६ ण्णा प्रता-
 पधी यधो कंकाश शमी जशे १७ ण्णो सर्वत्र गाममा अथवा
 संघमां कंकाशने शमावशे १८ आनाथी ए झाड भेदाशे नही
 १९ आ पटेल उधमवडे धनवान् धाय छे

(गु० प्रा० चारुयो)

१ तुम्हे धम्मस्स कज्ज कया करिहिंत्था ? । २ तुम्हे जं
 ण्हण्ह, सो तुम्हे हणिंत्ति तया तुम्हे किं ण रुचिंत्ति ? ।
 ३ मच्चू आगच्छिहिं चे तुम्हे ण मोच्छिहिं । ४ कुंइं

धन वा किंचिदपि सप्त ग्राह्यागच्छति । ५ भस्मो
 कुणिओ चे मोर्येभ्य सप्तगच्छति । ६ कर्म वि जनुगो
 पाणा मा हरति । ७ कपि रेच्छति भेच्छति ने तुम्हे
 द्विन्द्विच्छति भिन्द्विच्छति । ८ अग्ने भणमस्त्रिजग दीणजणे
 दाशमो । ९ तुम्हे वि सुपुत्तमि दाह्ति । १० वय सया
 णपहिं सप्त चलिहामु । ११ ते परमत्थस वज्जे अडंवे
 साहज्ज दाहेहिन्ति । १२ (तुम्हे) कर्म वि हरिअ ट्ठव मा
 किणिहि । १३ जहा करिह्ति तथा लह्तिह्ति । १४
 साहवो उवएमिहिन्ति समणोवामजा अधम्मकज्जाणि
 करिहिन्ति । १५ पाव करिहि ने तस्सोदअमि विस्व
 तप्परिणाम दच्छिह्ति । १६ भण लहिअ ने भोअग्गामतेण
 मा पमोअह किन्तु अगणे भोअग्गारेहि । १७ भम्मम
 त्याणि सुणिह्ति ने अप्पणो सुद्धो होहि ।

बोधपाठ १७ मो.

(प्रा० गु० अनेवाद)

१ जो ! वे आत्माणोअहिं उभा ३ वे पारा वडे पक्षी
 उडे छे ३ पुरुषोने वे हाथ, वे पग अने एक मोडु होय छे
 ४ आनी वे आखो तथा वे कानो रमणीय छे ५ आ राजा
 अपराधी तेमज निरपराधी यज्ञेने दड छे ६ चडाले कम
 लावतीना वे हाथ ककण सहित कापी नाख्या ७ वे हाथ
 विना ते घणी दुखी थह ८ राम अने लक्ष्मण वे भाइआमा
 घणी प्रीति हती ९ ते लाया वखत सुधी नरकादि चार ग
 तिमा विविध योनिओमां भग्गो १० दश सोधी हजार
 पाय छे ११ अर ! ते आत्मा भीमन्म कार्य करीनेज कारा

ગૃહમા પડ્યો. ૧૨ પાંચ પુરુષો જે કહે તે સાહુ ૧૩ અરં!
 કેમ આ અકાર્ય કર્યુ ૧૪ વેમાયો કોઈ એક યોજાનો વિ-
 રર સહન કરવાને સમર્થ નથી ૧૫ સાધુમોની પાસે ઘ્રણ
 પાત્ર હોય છે - ૧૬ આ તો ઘ્રણ લાહુઅ મોઢામા નાલે છે
 ૧૭ ઘ્રણ પુરુષોથી આ (માણસ) જગલમ્ મરાયો ૧૮ ચાર
 ગતિઓ, ચાર કપાળો, ચાર સૂર્ય ઘાત કર્મો છે ૧૯ જે
 ક્રિયા ચાર ગતિઓ સાથે કે, તે અઘ્ત્મ ક્રિયા નથી ૨૦
 જે ચાર કપાળોને જીતે છે, તે મહ્ત્વપથાય છે ૨૧ હા
 ધિક્! આગ્યોયે સસાર ચાર કમોથી જીતાયો કે ૨૨ આ
 ચારથી યધાયે ધીર કે ૨૩ પા આંગલી વહે હાથ શોભે
 છે ૨૪ દરેકને વિભાગ કરી છે ૨૫ સોપવુ ૨૬ માણસ
 સો, હજાર, લાખ રૂપીઆ મે છે તોપણ સતોપ પામતો
 નથી ૨૬ તે પદર કર્માદાન ક નરકમા પડ્યો ૨૭ કાગ-
 લાઓ બે પાલવહે ઉઢે છે

ગુ ૦ પ્રા | ક્યો

૧ અમ્હે તત્થ દુવે જણામાણા પાર્સાઅ । ૨ તુમ્હે
 તિણિજ જગા સહ ચેઅ ઝીઅ । ૩ પચ જણા સહ
 ચલમાણા આલચમાણા ગચ । ૪ તે અપ્પણા સહ ચે-
 ત્તારિ ગાવીઓ જેનિત । ૫ ઘણ તિણહ જણામ્મત્થિ ।
 ૬ જત્થ પચ જણા તત્થ પા અત્થિ । ૭ પચ હિદિઆણિ
 જેઝળ મળ ચિયચ્છહ । ૮ પચમહજ્વયાહ પાલેનિત ।
 ૯ ચારસળ્હ માસાણમેગોરો , ત્તગર્હિસ ચચ્છરે અ
 તોણિ સઆણિ સટ્ટીઓ હિ અત્થિ । ૧૦ ગાવી ચઝ-
 હિ પાળહિ ચલહ । ૧૧ નરો પાળહિ ચલહ । ૧૨ પ-
 વ્વકલેહિમાગાસે । ૧૩ અસ્સ જણસ્સ છ

करो छो, ते अमे म्वरेखर जाणीण व्हीण १५ योद्वाना सम
हमा प्रवेश करता म्हने रोरुवाने कोण समर्थ ठे? १६ तरा
रावी म्होटो शेठ बीजो कोण छे? १७ कांढ पण शुभ कर्ममा
कटापि म्हारी ना नथी १८ धर्ममार्गमा अमारी सदा ऐक
ज रीति हाय ठे १९ म्हारा मनमा लेश पण गर्व नथी २०
अमारामा कोण म्होटो अवया कोण जीतशे ते अमे जा
णता नथी २१ तमारी पासे केडला पुरुषानु वल ठे? २२
म्हारा उपर जो तमारी कृपा धशे तो तमे म्हने शु दर्शन
नहि आपो? २३ तुमरपात सोनी देखे ठे

शु० प्र० वाक्यो

१ मो मन्हे पासामो किन्तु कोवि अम्हे रा पासड। २
तुम्ह मपद अस्मि गामस्मि किं वाचार कुणह? ३ तुम्हसु
कास विस्सासो गत्थि? ४ अम्ह जाव सच गन्वड ताव
मणिमो। ५ तुम्हसु आलस गत्थि तो मे सव्वन्थ जिणेह।
६ जइ किंचिवि आलस होहिइ तथा त तुम्हाण भयअर
दुह दाहिइ। ७ तुम्हे त जहानहा रा जाणह सो गगो
भयअरो अरी अत्थि। ८ को वपइ ज तुम्हे पडिआ गत्थि।
९ अम्हेहि ज करिउ सक त मे कुणिमो। १० तुम्ह सिरि
महावीरसस सासणामाराहेह तो तुम्हाण कह्याण होहिइ।
११ तुम्हसु अम्ह पुण्णो विस्सासो अत्थि। १२ तुम्हेहि
सव्वेसिं हिअ साहिज्जइ। १३ अम्हाण किं गाण, अम्ह उ
अप्पा बुद्धी अत्थि। १४ तुम्हाण हिअ साहिउ तुम्हाण
सगासे सत्ती अत्थि। १५ तुम्हाणमनिए जाव अत्त
बलमत्थि तेण तुम्ह किंकि करिउ ण सकह। १६ सेने
बले ण किंचि उज्जम कुणह तचेअ तुम्हाण कुहसा।

बोधपाठ २० मो.

प्रा ० गु ० अनुवाद

१ जे स्नेहाल होय ते ते दयालु अथवा लज्जाशील थायचे २ ईर्ष्याखोरनुं मन पारकी समृद्धि जोईने सदा पोतानी मेलैज तपेछे ३ ते कुलीन स्त्री अकार्यमा लज्जाशील रहे छे ४ कदम्बो पण वस्त्रालकार सिवाय पण विद्या वडे शोभितो देखायछे ५ हेरसाल फल' तु शामाटेरस छोडतो नथी ? ६ पवन राजानो पुत्र हनुमान रामचंद्रजीनो भक्त हतो ७ श्रीमन्ता पण जो धन वडे परमार्थ न करे तो पछी धीजानी शी वात ? ८ गर्विष्ठ माणस गर्वने लीये विनय-धी भ्रष्ट थायछे ९ म्हें सो वार त्हेने कथ्य तो पण अभिमानी माणस मानतो नथी १० अहो! जव खावाने लीये आ यकरानी केवी पुष्टता छे! ११ आ गरीब वाडरडानी कृश-ता-दुर्बलता आज सुधी पण न मशी १२ एक तरफधी धर्मीओ धर्मोपदेश करेछे, धीजी तरफधी अयर्मीओ अधर्म करेछे, गमा कोण जीतशे ? १३ ज्या वाणीआओ रहेछे त्या तेनु घर छे १४ आ रखडेल बालक अमारु वचन मानतो नथी १५ ते गामलीओ माणस जहेरी लोकोनी वातमा शु जाणे ? १६ आत्मिक आनन्दने ज्या सुधी जाणता नथी, त्या सुधी धीजा विषयसुगमोमा लोको आसक्त रहेछे १७ पाजरामा रहेलु पक्षी आकाशमा उड-वा इच्छे छे १८ आवको दिवसमा जमेछे रात्रि कदापि न जमवु १९ प्रभानमा मर्गना विरणो रहे पल्लित धण-ला-पृक्षो घोमेछे २० ते हाथ वडे मुगने ढाकी ने भयधी कपेछे २१ अरे मना हृदयनी केवी मृदुता, गयी ते दुनी

જાને પ્રિય થયો ૨૨ ધનવાનોના ઘર આગલ પડિતો પણ
નોકર પેટે ડભા રહે છે ૨૩ પ્રાણનો નાશ થાય તો પણ કા
અર્કાર્ય કરતો નથી

ગુ ૦ પ્રા ૦ વાક્યો

૧ બુદ્ધિમન્તો જાણો સર્વથા વિજય લઈ ૨ દવાલ
જાણો સર્વેસિં જાણાણ વલ્લહો હોઈ ૩ તાસ મુહુલ સથા
આણદિણો દોસઈ ૪ તસ ભાઝરા અર્ધ સિરિમન્તા
અતિથિ ૫ પુરિહા જણા ગિરણા પડિઆ અ હવન્તિ ૬
૬ અગમો સહિરત્તણ દોસઈ અણણત્તો કોહમ્મી પસરિઓ
અતિથિ ૭ ધણવન્તેહિન્તો વિજ્ઞાવતો જાણો સેટ્ઠોઅતિથિ ૮
૮ ધમ્મિણો જાણા ળોઈપ પદ કયા તિ ણ મુગ્ગન્તિ ૯ સો
સર્વે જન્તુણો અપ્પવ્વ પાસઈ ૧૦ સ પરિન્થિ માગ્ગવ્વ
મહ્ણીવ્વઅ મણઈ ૧૧ અમ્હે ગામિટ્ઠિં સદ વસામુ ૧૨
૧૨ જત્થ કોવિ ગિસેહ ણ કુણઈ તત્થ અમ્હે વસામો ૧૩
૧૩ ગુરમત્તિમનો જાણો અપ્પુલ્લમાણદ લઈ ૧૪

બોધપાઠ ૨૧ મો

પ્રા ૦ ગુ ૦ અનુવાદ

(નગર વર્ણન)

૧ લટકતી લુમોઘાલા વેલના દ્વારથી વ્યાગ્લ તોરણો-
ને લીધે જેના કિરણોનો વિસ્તાર અટકાવવામાં આવ્યો તે
ળ્યો સૂર્ય વરસાદક્રાન્તુની માફક શરદ્ક્રાન્તુમા પણ ડપા
દેલાતો નથી (૨) જ્યાં ચૌલુક્યવંશના મલરાજ આદિ રાજા
ઓતુ સર્વથા વ્યાપીરહેલુ સુવામથી ઉત્પન્ન થયેલુ યશ
આકાશને સુગધિ યનાયતી ફુલની માલાની પેટે દિગ્ગમની

ઓના મસ્તકને સુરભિ યનાત્રે છે, અર્થાત્ લોકના પ્રાંત ભાગ સુધી યશ' પસરી રહ્યું છે (૩) સર્વ અવસ્થાઓમાં જેમ મધ્યમ (યુગ) અવસ્થા, સર્વ જાતના ફૂલોમાં જેમ જાડનાં ફૂલ, સર્વ સુખોમાં જેમ મુક્તિ સુખ શ્રેયસ્કર છે તેમ પૃથ્વી ઉપરના સર્વ નગરોમાં જે નગર શ્રેષ્ઠ છે (૪) જેને ધર્મચક્ષુ નથી કિન્તુ જ્ઞાનચક્ષુ છે, એવા મુનિઓના નેત્રો પણ જે નગરને જોવામાટે વિકસિત થાય છે ત્યારે ધીજાના નેત્રોનો શુ વાત કરવી! (૫) જે નગરમાંના વિદ્વાનોને જોયા નથી ત્યાંસુધી ઘૃહસ્પતિનાં ઘનનો ઘનનરૂપ છે, માહાત્મ્ય માહાત્મ્યરૂપ છે અને ગુણો ગુણરૂપ છે અર્થાત્ ઘૃહસ્પતિ કરતા પણ જવરા વિદ્વાનો સ્થા રહે છે (૬) જે નગરમાં હરિ હર બ્રહ્મા તેમજ ધીજા પણ સૂર્ય નાગ ઘગેરે દેવો વસે છે એના મહિમાથી સુરપુરી-અલકાનો મહિમા ડતરી ગયો છે (૭) જ્યાંના માણસો પા-ચકોને સોનું અને રત્નો અજલિ ભરીને આપે છે તો પણ તેમ-નો સુવર્ણનિધિ અને રત્નનિધિ અક્ષીણ રહે છે

ગ્રીષ્મઋતુ -વર્ણન

(૮) અથ રાજાએ પુછેલ દ્વારવાલે એમ કહ્યું કે હા હયા નમા ગ્રીષ્મઋતુની શોભા (દેખાવા લાગી છે) છે રાજન્ કદલી વનમાં હળા પળ શીતલ પ્રતીત થાય છે તે આપ ફરીવાર જુઓ (૯) 'અમને વિદેશમાં જવું પડે એવેદની વાત છે, પ્રિયા જીવે છે કે નહીં? અરેરે / શુ પ્રિયાને પણ અમે મુક્તિ લેધી, નહીં તેનું મૃત્યુ થશે' દેવેશ્વર ગ્રીષ્મનિ યમરૂપ છે' એમ મુસાફરો લબ્યા કરી રોકરતી પાકેલી દ્રાક્ષનો આ સુગંધ લ્યો" એમ ઘોલતા હ'

૨૯, અપ્રગટ જ્ઞાનને પ્રગટાવનારા, લોકમા આદિ પણ રાવનારા, વિસ્તૃત ગુણથી ભરેલા ઉપાધ્યાયો શ્રુતજલને વરસાવો ૩૦ જે ભવબન્ધનથી છુટવાને મનને વશ કરી તેને સામ્ય અવસ્થામાં લઈ જતા નથી રોષ કરતા તેમ નથી એકદમ રુશી થતા, એવા વિનીત સાધુવર્ગને હું નમસ્કાર કરું છું

(૩૧) જે અશ્રદ્ધાલુમાં પણ શ્રદ્ધા ઉત્પન્ન કરે છે, અને ધર્મની પ્રતિ કરાવે છે તેવા સાધુનેજ સસારનો નાશ કરવાને ઇચ્છનારો હું ગુરુ તરીકે માનું છું.

બોધપાઠ ૨૨ મો

પ્રાકૃત કથાનો ગુજરાતી અનુવાદ

અથ કોઈ એક વખતે તે ઉદાયન રાજા પૌષધ-શાલામાં પૌષધ કરેલ એકલા અઠિતાય પાણીના પૌષધનું સમ્યક્પ્રકારે પાલન કરતા થકા વિચરે છે. તેવામાં આગલી રાત અને પાછલી રાતના અંતરાલ (મધ્યરાત્ર) સમયમાં જાગરિકા કરતા તે રાજાને એવા પ્રકારનો અધ્યવસાય ઉત્પન્ન થયો કે “ ધન્ય છે તે ગામ નગરને કે ડયા શ્રમણ ભગવાન્ મહાવીર પ્રભુ વિચરે છે અને ધર્મકથા કરે છે, ધન્ય છે તે રાજ પ્રભૃતિ પુરુષોને કે જે શ્રમણ ભગવત મહાવીર પ્રભુનો પાસે કેવલિપ્રમુખો ધર્મ સાંભળે છે, તેમજ પાંચ અણુ-વ્રત અને સાત શિક્ષાવ્રત રૂપ ઘાર પ્રકારનો શ્રાવકધર્મ સ્વી-કારે છે, એમજ દોષિત થઈને આગાર ધર્મમાંથી અણગાર ધર્મનો પ્રવ્રજ્યા લે છે ” તો જો કદાચ શ્રમણ ભગવત મહાવીરસ્વામી અનુક્રમે વિહાર કરતા ૨ આદિ વીત-

भयनगरे पधारे तो हु पण भगवतनी पासे मुड थइने
 प्रवज्या लउ . तिवारे भगवत महावीरस्वामी उदायनरा-
 जानो उपरनो अभिप्राय जाणीने , अपानगरीधी नीकली
 ने ज्यां धीतभय नगर छे , ज्यां मृगयन नामे उद्यान छे त्यां
 गधारी गाममाथी प्रखदा निकली , उदायन राजा पण
 निकल्या तयार पछी उदायन राजा महावीरस्वामीनी पासे
 र्म साभलीने खुशी थइ सतुष्ट थया थका एम कहेवा
 जाग्या के “ मात्र मोटा दीकरानो राज्याभिषेक करी आपनी
 गासे प्रवज्या लउ ” प्रभु कहे छे “ जेम तारा आत्माने
 सुख थाय तेम कर, बिलय न कर तयार पछी उदायन
 राजा आभियोगिक हस्तिरत्न उपर बेसीने पोताने घेर
 आव्यो तयार पछी उदायनने एवो विचार थयो के “ जो
 अभिजित् कुमारने राज्यमा स्थापी हु प्रवज्या लउ तो
 अभिजित् कुमार राज्य, राष्ट्र अने जनपद तेमज मनुष्य
 सयधी कामभोगमा मूछित थयो थको अनादि अनन्त स-
 सार रूप अटवीमा परिभ्रमण करशे , एटलामाटे सारो
 रस्तो ए छे के मारा पोताना भाणेज केशीकुमारने राज्यनो
 भार सोंपीने मारे प्रवज्या लेखी ” आधी रीते मनमां
 विचार करीने सारी तिथि , सारु करण अने सारा मुहूर्तमा
 हजुरी माणसोने घोलावीने एम कष्टु के “ जल्दी केशी-
 कुमारना राज्याभिषेकनी तैयारी करो ” तयार पछी
 मोटी धामधुमधी अभिषेक करेल केशीकुमार राजा थयो
 पावत् प्रजा उपर शासन चलावतो विचरे छे तयार पछी
 उदायन राजा केशिराजाने पुछे छे के “ हे देवाणुत्पिया !
 उद्देग पासीने प्रवज्या लउ छु ” त्याद-

पद्मी केजिराजाए हजुरी माणसोने पोलागी एम कहु
 के " उदायनराजाना घणा डमड्यावाला , म्होदाने जने
 तेवा दीक्षा महा-समनी जतदी तैपारी करो " त्यार पड़ी
 घणी मिभृतिथी अभिपेक कर्यो शिषिकामां वेसी
 महावीर भगवतनी पासे जहने उदायन राजाए प्रव्रज्य
 लीधी यावत् घणा उपवास उठ अट्टम चार पाच उप-
 वास , मामरमण, अर्द्धमासरमण आदि तपश्चर्या करत
 थका विचरे छे

त्यार पड़ी ते उदायनअणगार घणा घरससुधी अमण
 प्रव्रज्या पालोने साठ भक्तनो (एक मामनो) सधारो कर
 जे कार्य माटे दीक्षा लीधी हनी ते कार्य सिद्ध कर्यु याव
 सर्व दु खनो अत करी मोक्ष पहुँच्या ।

बोधपाठ १ लो

शौ० गु० अनुवाद

(१) त्यार पड़ी ते प्रसिद्ध इन्द्र निश्चिन्त थयो थको
 भले अत पुरमा रहे हे पृथ्वीपते! तु हवे इन्द्रनो मित्र
 थयो छे (२) हे मनस्विन् राजन्! तु 'भगवान् तारु रक्षण
 कर' एम कहोने जेने विनत्रे छे ते जिनेन्द्र प्रभुथी हे पृथ्वी
 ना इन्द्र! तारु रक्षण थाओ (३) हे पराक्रमलक्ष्मीना नाथ!
 आ जगतमा जिनेन्द्र भगवाननु स्मरण करे थके हे आलो
 क अने परलोक बने लाकने सफल करनार! आराम आर्या
 वर्तमा तु कृतकृत्य थयो जे (४) हे राजन्! समग्र पृथ्वीनु
 पालन कर स्वर्गनु पणरक्षण कर तारु कल्याण थाओ तारी
 अपूर्व कीर्तिथी जगतनो सुगढ बनो (५) हे राजन्! अपूर्व

शक्ति बढे तु इन्द्रना जेवो शोषना जेवो के भरत चक्रवर्तीना
 जेवो थाने एकल छत्रु राज्य कर (६) पृथ्वीनो उद्धार क-
 रीने, गुरु भाव (गौरव) मेलवीने, बलि (बलवान शत्रु) नु
 बल करीने ल०भी पास जेवने तु उपेन्द्र थाय छे, अथवा
 नि समान या (७) हे राजन् ! अमारा जेवा तारी प्रशसा
 कर छे तो पत्नी बीजा के मन करे ? तारी कीर्ति आ पृथ्वी
 त्तर पढ़ने ठेठ स्वर्ग सुधी रमण करछे (८) हे राजन् !
 रमणा भगवती तुष्टमान थण्ठी छे 'माटे वरदान आपु छु'
 एम तारा प्रत्ये तेनु कहैयु युक्त छे तेमज 'माग माग' एम
 छैयु पण उचितज छे आ प्रसंगे 'एमा शु' एम उपेक्षा
 कर (९) राजा कहैवा लाग्यो हे भगवति ! तमे तुष्टमान
 या एटले आ अण भुवननु राज्य पण कह विसान्मा नथी
 मकेतमारा प्रसादधीज देवीओ पण दाम्नी तरीके योलावाय
 (१०) हे श्रुत देवते ! देवि ! आश्चर्य थाय छे के मने तारा
 नि थया हवे हु ससार-भव अमणधी चकित धइ गयो
 माटे हे देवि ! हर्ष सहित कह पण उपदेश मने आप
 तेयी 'ही ही' शब्दनो पोकार करता विदूषको पण शांत
 जाय

बोधपाठ २ मो

मा० गु० अनुवाद

(१) त्वार पत्नी सरस्वतीए भव दुःख रूप ग्रीष्मताए
 छटी देरामा मारा मेयना जेवो अस्खलित शुभ
 ज देवा माट्यो (२) कपाय वर्जित, सावण योग
 न, एक परमात्मानो माथे मने जोड़नार साधु अत्यन्त

સ્વાસ્થ્ય પૂર્વક ધર્મધ્યાનમા તત્પર થાય છે તો ચતુર્થર્થ-
 નિર્વાણપદનો સાધના કરે છે (૩) પુણ્યશાલી, તીક્ષ્ણબુ-
 દ્ધિ ધાલો, સરલ સ્વભાવી, સાધુને પથે વિચરતો સજ્જન
 આશા જગતનુ ઘટસલપણુ મેલતો પરમપદ-મોક્ષને મે-
 લયે છે (૪) સ્વપરનો વિવેક—મેદભાવ રહિત અર્થાત્
 શત્રુ મિત્રમા સમભાવ રાખતો સર્વને કરુણા દૃષ્ટિથી જોતા
 પરિમિત ધ્યને મિષ્ટ વચન બોલતો માણસ મોક્ષના માર્ગમા
 સ્થિર થાય છે (૫) ણનો ઘથ કરુ અને ણની ભક્તિ કરુ ણવી
 જેની બુદ્ધિ છે તે યત્નેના તરફ આત્મભાવની બુદ્ધિ રાખ-
 ણી જોઈએ અર્થાત્ ઘાતક કે મરુત યત્ને મારા સમાન જ છે
 ણમ માનવુ

ઘોષપાઠ ૩ જો.

વૈ. ગુ. અનુવાદ

(૧) માણ પુરુષોના નાયક, ગુણનિધાન, અનુપમ પુણ્ય-
 શાલિ રાજાએ મદન આદિ આન્તર શત્રુઓને ચોક્કસ જિતવા
 ણમ ચિંતવતુ જોઈએ. (૨) શુદ્ધ ધ્યને કપાય રહિત જેનુ હૃદ-
 ય છે અને ઈન્દ્રિય રૂપ કુટુમ્બની ચેષ્ટા જેણે જીતી છે, કુટુ-
 મ્ય સ્નેહથી જે મુક્ત થયેલ છે એવો યોગી મોક્ષ પદને પામી
 ને ત્યાથી પાછો ઘલતો નથી (૩) શમ-શાન્તિ રૂપ પાણીમા
 સ્નાન કરેલ, અને કૃત્રિમ કપટરૂપ સ્ત્રીનો ત્યાગ કરનારના
 કપાયો ધ્યને સર્વ કર્મો નષ્ટ થઈ ચાલ્યા જાય છે (૪) જો
 પરમેષ્ઠિ મંત્રના પાઠ કરાય ધ્યને જીવનો ઘથ ન કરાય તો
 જેવી તેવી જાતનો પળ માણસ નિર્વાણ પદને પામે છે (૫)
 ગમે તો, જગલમા બેસે, ગમે તો પર્વત ઉપર બેસે, ખલે

આકરી તપસ્યા પળ કરે, પણ જ્યા સુધી વિષયથી દૂર નહીં થાય ત્યા સુધી મોક્ષ મેલવશે નહીં. (૬) ચત્તારિ મંગલ શ્ત્યાદિ મત્રની ઉદ્ધોષણા કરતા તેણે યોગક્રિયાની પેઠે દૂર રહેલી પણ મોક્ષ લભી ગ્રહણ કરી છે અર્થાત્ સ્વાધોન કરી છે (૭)

સર્પજરાજ-જિનેન્દ્રના ચરણને ઘ્યાવતો યોગી શઠ અને અશઠ વન્નેનો વન્ધુ, ઉપશમનો આશ્રય કરનાર અને આરભરહિત હોય છે (૮) ઈર્ઝર, હમરુક, મેરી, ઢકાદિ ધાજિંત્રો અને મેઘનો ગમ્બીર શબ્દ પરમાત્મામા લીન થઇ જના આત્માને ચલાયમાન નથી કરતો તે ધન્યવાદને યોગ્ય છે

બોધપાઠ ૫ મો.

અપ૦ ગુ૦ અનુવાદ

સગસ્વતીનો રાજાને ઉપદેશ

(૧) જે જેમાથી થતુ હો તે તેમાથી ધાઓ, શશુ હો કે મિત્ર હો, વ્યાથી પણ આવો, જે તે માર્ગમા-ગમે તે પંથમા લીન હો તથાપિ તે વન્ને તરફ ઇકજ દૃષ્ટિથી-સમદૃષ્ટિથી જો (૨) કોઈ પણ જે તે પુરુષ, કોઈ પણ જે તે સ્ત્રી અર્થાત્ ગમે તે પુરુષ કે ગમે તે સ્ત્રી હો તેને તે હિત વચન કહેવું કે જે બધી રીતે રુચિકર થાય (૩) 'જે પરમ સત્ય હોય તે યોલવું' ૯ ધર્મનુ રહસ્ય તુ જાણ એજ પરમાર્થ, એજ કલ્યાણ અને એજ સુસ અને રત્નની ગ્વાણ છે (૪) જો આ સુશ્રાવકો અને આ મુનિઓ તપ તપી રહ્યા છે આ જન્મનુ એજ ફલ છે વિષયસુસ ૯ તેનુ ફલ નથી (૫) સર્વલોકો પ્રયત્ન

करी रक्षा ने तेम वधा पण पड़िनी छे एम हे राजन् हु
जाण परन्तु तेमानो काट पण एम नथी विचारतो कनिवा
यानु शु स्वरूप हे?

(६) (श्रुतदेयी कुमारपालने कहें छ के आ नीच
उपदेश सर्वने कर्ण सभलावर्ज) हे निमोह' तुं सर्व मोक्ष
उपर आ चिन्तव जर्थात् सर्वने पड़े क तमे ससार
अद्वीमा पड़ो नहि गिन्तु तमे सुयी धाया (७) तेम
आत्मानो पेटे तमने जोड़ने अने तमारी माफक आत्मा
जोड़ने अर्थात् समभाव राखीने तने अक्षय स्थान प्रत्ये र
जवाने तनेज शिरामण दड नु के "तु समभाव राख
(८) तारे जीवदया पालयी तार माछु बालछु तेथी तारा
सुख अने कल्याण थशे तेथी (तु) कृतकृत्य थदश (९)
आ जीदमीमा केवल तमार साबुओनी सेवा करवी (ए)
तारु सम्यक्त्व (एज) तारी क्षमा, (एज) तारी, सयम
मानु छु (१०) धर्माक्षर-धर्ममिद्वान्तमा आग्रह राख
(एथी) कलिरूप मल तारी पासेथी नष्ट थशे, पाप चा
जशे, मोक्ष पण नागथी दूर नही रहे (११) जो तमारा
सयम होय तो तमारो मोक्ष दूर नथी रहेल 'हु तम
धान्यव छु' एम कहिने सर्वने आ कहे (१२) कोइ
माणस अमने निन्दो के कोइ पण अनारी स्तुति करो
तो कोइने पण नहि निन्दो इ तेमज कोइने पण नहि स्तु
(१३) 'मार गहन ममार मुक्यो' एवी मति मारामा गि
थाओ सुगुण मारे साथे हाथ मुक्यो के (जेयी) आत्म
शुद्धि-मेलवु (१४) अमे कोइ पण विधिने दशे आ मनु
पण मेलव्यु मोक्ष माराथी अदूर हो, मिथ्यात्व मारी पां

માગો જાઓ. (૧૫) મોહનો અકુર અમારી પાસેથી ચાલ્યો
 યો અમારામા સયમ ઉત્પન્ન થયો વિષયો મને લપટ નહિ
 તર, એમ વિશ્વાસ ન રાખ

(૧૬) કાયા છુપટી નહીં અસ્થિર છે આ જીદગી
 ફેંચલ છે ૭ ધરે સમારના દોળેને જાળીને અશુભ ભાવને
 નીંદે (૧૭) તે કાનને ધન્ય છે, તે હૃદય કૃતાર્થ છે કે જે
 જો ક્ષણે નવ નવા શાસ્ત્રના પદા રો સાંભળે છે અને ધારણ
 રે છે (૧૮) જેના કાનમા જિન આગમની વાત પેઠી તેને
 અમારુ ને તમારુ' એવુ મમત્વ રહેતુ નથી (૧૯) જીવ
 ટલો વચ્ચત જીવલોકમા જીવે છે તેટલો વચ્ચત જો દમન
 રે અને આટલા વૈભવને ન કહ અર્થાત તુચ્છ ગણે તો આ
 ધમાજ જ્ઞાન પ્રાપ્ત કરી તે લોકમા—મોક્ષમા નહીં જાય

બોધપાઠ ૬ મો

અપ૦ ગુ૦ અનુવાદ

(૧) રે મન' જામાટે તુ પરસ્ત્રીનો પ્રાર્થના કરે છે ? રે
 પયો' તમે દૂર જઈને વેસો જે દુઝિયો' તમે નિયન્ત્રિત
 ને વેસો કેમકે હુ પુત્કલ મોક્ષનુ ફલ (મારી તરફ)
 હુ છુ-મેલુ હુ (૨) જીવી રીતે આત્માને શીખવ જિન
 ગમને મમાર વર્મનુ અપુષ્ટાન કર પ્રશસ્ત મયમપ્રત્યે
 તારો પરમાર્થ અમે કહીય ઝીણ (૩) જે પ્રિય' હુ તમારી
 ૭ કરુ' એમ બોલતી વનિતાઓ સયમ લીન થઈ જ
 પને ચલાવી શક્તી નથી તે પુરુષને ચોક્કસ મોક્ષનુ સુખ
 જો (૪) જે સત્ય વચન બોલે છે, પ્રવાન—શ્રેષ્ઠ ઉપશમ
 અને પામે છે, શત્રુને પણ મિત્ર સમાન જુલ છે, તે યાગ્ય
 ધર્મપદને ગ્રહણ કરે છે

(૫) જેનું ચિત્ત ધીજાના જેવું ચપલ નથી એવો જે માણસ
 લોકોત્તર વ્રત્તચર્ય પાલે છે, તે માણસ પ્રાચે તેજ ભવમા પ
 વિષ્ણુ નિર્વાણ પદ પામે છે (૬) મસારમા પ્રાચે સુખદુર્લભ છે
 માણસો ઘણે ભાગે સુરમા લુબ્ધ થઈ છે મુગ્ધજ્ઞાન-વિક
 મનુષ્યો પ્રાચે સતોષ રૂપ અમૃતનું પાન કર્યા વિના તે સુ
 ને શોધે છે (૭) જ્ઞાન દર્શન ચારિત્ર સ્વી ઘણ રત્નને વ
 સ્ત્રીરીતે અનુસરો, અન્યથા મુક્તિ ક્યાથી હોય! માણડ-કા
 ધ્યાના વગેરે વસ્તુ હોય તો ઘણું ધન મળે અન્યથા શુ આ
 કાશમાથી પહે? (૮) ગહન સસારમા શાયી ભમાય છે અ
 મોક્ષ શાયી થાય? જાણવાને છે મૂઢ! જો હચ્છતો હ
 તો જિન આગમ જો (૯) સપત્ ચચલ છે અને મરણ નિશ્ચ
 છે એમ ઘડાઈ કહે છે, પણ મહામુનિઓની સાથે મલીને
 કોઈ સયમ પાલતો નથી (૧૦) મનને જરી પણ વિષય લ
 મ્પટ ન કર દુઃકૃત્ય કર્મ પણ ન કર વચનનો આરંભ પણ
 ન કર જો નિશ્ચે મુક્તિ સુખ હચ્છતો હોત. (૧૧) વનમા જઈને
 વેસે અથવા ઘરમા વેસે કે તીર્થ સ્થળે વેસે પણ જે માણસ
 દરરોજ જીવદયા પાલે છે તે સયે સિદ્ધિપદ પામે છે (૧૨)
 જેને તપશ્ચર્યાની સાથે સયમ નથી કિન્તુ સયમ વિના એમને
 એમ જે દિવસો ગુમાવે છે અને તેના માટે જે પસ્તાવો કરતો
 નથી તેની સાધુર્ગમા ગણના થતી નથી અર્થાત્ સાધુપણની
 તેનો રેસા ખુસાઈ જાય છે (૧૩) જે મનુષ્ય પુણ્યહીન અને
 પ્રતિકૂલ વર્તનાર ઉપર પણ દયા રાખે છે તે આ મનુષ્ય
 જન્મમા જમણાજ સિદ્ધિ મેલવો (૧૪) જો સસારના માર્ગમા
 રહેલો પ્રાણી સિદ્ધ થાય છે તો મેં આ કહ્યું છે કે જે મૂર્ખ
 પવન જેથી શીઘ્ર ગતિવાલું પોતાનું મન સ્થિર કર (૧૫)

નિયમ ઘરના જે માણસો 'કસર કસર' કરતાં રાતે પણ
 લાય છે તે માણસો હુ હુ કરતા પાપરૂપ દ્રહમા પડે છે
 અને લાલો ભવ (મમારમા) ભમે છે (૧૬) જેનું મન તપનું
 પાલન કરવામા ચાંદરાની ધુગ્ગિકા-ચેષ્ટા (વત્સુક પણ)
 આપે છે તે ગહન સસારમા આવર જાવરની ક્રિયા નથી પા-
 મતો અર્પાત્ તેની ગત્યાગતિ ઘઘ થાય છે (૧૭) સ્વર્ગને માટે
 જીવદયા કર (પાલ) મોક્ષને માટે ઇન્દ્રિય દમન કર તું
 કહે કે કોનામાટે ધીજા કર્મનો આરંભ કરે છે (૧૮) કોના
 માટે પરિગ્રહ અને કોના માટે જુદુ(ધોલે ત્રે,) તે કહે જેના
 વિના વલિ અવઝય મોક્ષ ન મલે, તે આવશ્યક મોક્ષસાધન
 ઉપશમાદિક એકવાર પણ લે (અગીકાર કર)

(૧૯) જો તુ કલ્યાણ ઇચ્છતો હો તો પ્રશમ-પ્રકૃષ્ટ
 શાંતિથી કલ્યાણ છે જો પ્રશમ કરવો હોય તો કરણ-ઇન્દ્રિ-
 યોનો વિજય કરવો જોઈએ જો ઇન્દ્રિયોનો વિજય કરવો
 હોય તો નિશ્ચલ મનને ધર વલી રાગ દેપનો વિજય
 કરીને નિશ્ચલ મન રાખ તેમજ અવિચલ સામાયિક
 વ્રત આચરીને રાગાદિનો વિજય કર નિર્મલ અમ-
 મત્વ ભાવ કરીને અવિચલ સામાયિક કર (૨૦) નિશ્ચે
 ક્રોધનો અન્ત કરીને, સર્વથા માનનો અન્ત કરીને, માયા
 જાલનો અન્ત કરીને, અને લોભનો અન્ત કરીને તુ નિવૃત્ત
 થા (૨૧) જો સસારને દ્યોઢયા ધારતો હો અને મોક્ષસુખ
 ભોગવવા ઉતાવળ હોય તો ચોક્કસ પુત્ર કલત્રાદિનો સગ
 મુકવાને, શુભ ગુસ્તી સેવના કરવાને અને મમત્વરહિત ધન-
 વાને મનને અતિ દૃઢ કર (૨૨) ચિત્તને અનાકુલ કરવાને
 વચનને અચપલ ધનાવવાને, કાર્ય નિર્મલ કરવાને નિશ્ચલ

ધ્યાન—ધર્મધ્યાનાદિનો પ્રયોગ કર (૨૩) જમુના નદીએ
 જહને, ગંગાએ જહને, સરસ્વતીએ જહને અને નર્મદાએ જહને,
 અજાણ લોક પશુની માફક જે પાણીમા ડુબકી મારે છે, તે
 પાણી શુ મોક્ષનુ સુખ આપે છે ?

शब्द कोश

अ अ० (च) अन
 अअ पु० (अज) बालो
 अइ अ० (अति) बहु, पणु
 अइ अ० मनादनाना अभमा
 अइ उप० (अति) हृद वदार्, लघन
 उत्कर्ष, अतिशय
 अइच्छ दे० धा० जनु, गमन करु
 अइवाअ धा० (अति+पात्) हिंसा
 करी
 अइसरिअ न० (ऐश्वर्य) पराक्रम
 अईय अ० (अतीव) अत्यन्त घणुन
 अरुज न० (अफार्य) न कखा लायक
 काम
 अकासिअ० निषयमा, नहि ए अयमा
 अग न० (अग्र) भागल
 अगि पु० (अग्नि) अग्नि
 अण्ड वा० (आस) वेसु
 अच्छ न० (दे०) जतदा, तरत
 अन्छि न० (अक्षि) नेन, आप
 अच्छि पु० रती० न० (अक्षि) भास
 अज अ० (अद्य) मान
 अज धा० (अर्ज) एकदुकरु, मलमु
 अजव न० (अर्जव) मृदुता
 अउभत्य न० (अध्यात्म) आत्मतन्त्र
 नरथी
 अउभत्यय न० (अध्यवसित)
 अध्यवसाय, परिणाम

अउभाय न० (अध्यात्म) अध्यात्म
 आत्मतत्त्व मन्थी
 अउभरसाअ पु० (अयउसाय)
 परिणाम
 अट्टभाण न० (आर्त्तध्यान) भाउ
 ध्यान
 अट्ट पु० (अर्थ) शब्दको वाच्य
 अट्ट स० वा० (अट्ट) भाट
 अट्टारस स० वा० (अष्टादश) अष्टार
 अट्टणी रती० (दे०) मार्ग, रस्ती
 अणु अ० निषयमा, 'नहि ए अर्थमा
 अणुवयग त्रि० (अनउदम) अनन्त
 अणाह वि० (अनाथ) अनाथार
 अणु उप० (अनु) पाइल, गरु, समीप
 अणुजाण धा० (अनु+ज्ञा) अनुमो-
 दनु, समति आपवी
 अणुवाग त्रि० (अणुवतिक) म-
 लुक्कयुक्त ।
 अणु स० (अन्य) बीजो
 अणुहा अ० अयथा, नहि तो
 अणुणी रती० (दे०) वराणी [२] नण्ड
 [३] पन्ना
 अत्त पु० (आमन्) आत्मा, पोते
 अत्तवयण न० (आत्तवचन) प्रामा
 णिक वचन
 अत्थरिअ पुं० (दे०) नाकर
 अट्ट पु० (अट्ट) मार्ग रस्ती
 अट्टाण पु० (अट्ट) मार्ग, रस्ती

अनालम्भ त्रि० (अनारम्भ) भारंभ
रहित ।

अतरथल न० मन्दगु बल मानगिर
बल

अतिअ न० (अन्तिक) नजदीक, पास

अप्पणो अ० स्वय पात पातानी जात

अप्प पु० (आत्मन्) आमा, पाते

अप्प वि० (अल्प) थोडु

अप्पसाहण पु० (आत्मसाधक)

आत्माया

अप्पाण पु० (आत्मन्) आत्मा पात

अप्पुल्ल वि० (आत्मिक) आत्मिक,

आत्म सम्बन्धी

अयीअ त्रि० (अद्वितीय) एकाकी ।

अभ्युदअ पु० (अभ्युदय) चत्ती, उदय

अम्मा अ० माय्य

अम्हे स० (अस्मान्) अमन

अम्हे स० (वय) अमे आपण

अरि पु० (अरि) रातु दुग्गम

अरे अ० सवोधन बलह

अलमज्जल त्रि० (दे०) आलगु

अल अ० निपथमा, नहिण अथमा

अलकार पु० (अलकार) घरेणां,

दागीना

अलाहि अ० निपथमा, नहिण अथमा

अलि पु० (अलि) भमरा

अय उप० (अय) नीचे निर्धय

अवत्था खो० (अवस्था) वय, दगा ।

अवयासिणी खो० (दे०) नानातरु

अवराह धा० (अप+राध) अपराध

करतो,

अपलिअ दे० रातु, मिथ्या

अप्यो अ० सूचना, दु ख, समापण, अप

राध, विम्मय, आनन्द, आदर, भर,

खद, तथा पथत्तापना अर्थमा

अस धा० (अस) धनु, होतु

असगय दे० वस

असुद्ध वि० (अशुद्ध) शुद्ध नहीं, ऐ

अस्स पु० (अश्व) घोडे

अह न० (दे०) दुःख

अहम्म (अघर्म) पु० धम निश्च

व

अह स० हु

अहिअल (दे०) गुस्मो

अहिअ वि० (अधिक) केभार

अहि उप० (अधि) उत्तर, अधिवा

अहि उप० (अभि) तरफ, पासे,

बारवार

अहिह त्रि० (दे०) धनवान

अहुणा अ० (अधुना) हमणा

अग न० (अङ्ग) आचाराणादि सूत्र

[२] शरीर भाग्यव

अगुलि खो० (अगुलि) भागली

अजलि पु० (अजलि) हथेली

अधआर पु० (अधकार) अथाह

आअर पु० (आचार) आचार

आरुध पु० (आदित्य) सूर्य

आ उप० (आ) हद अवधि अभि

व्याप्ति, थोडु उलगण

आएस पु० (आदेश) हुक्म, परमान

आ+वगिस धा० (आ+वृत्) खे

चवु भावपूर्ण

आकारि धा० (आ+कृ+णि)

कलापु नद वग्ना

आ+गच्छ धा० (आ+गम्) भावु

आगास न० (आकाश) भावाग

आच्छाद्य धा० (आ+च्छ+णि)

वांस्तु, न्वास्तु

आदप्य धा० (आ+रम्) भावभु

गम्भा वग्ना

आनन्द पु० (आनन्द) भावन

आनन्दाराम पु० (आनन्दाराम) भा

नन्दस्य वगीरो

आम अ० अभ्युपगम, स्वीकार

आ+यर धा० (आ+यर्) भावयु

भनुभान करु

आपरिध पु० (आचार्य) माधुगणना

मायक

आरणाज न० दे० कमल

आलम्पित त्रि० (आलम्पित)

माश्रित

आलप्य धा० (आ+लप) मालाप

मलाप, मालु

आलस्य न० (आलस्य) मालग, सुख्या

आवण पु० (आपण) दुकान बजार

आवृत्ति स्त्री० (आवृत्ति) भावद

आवृत्ति स्त्री० (आवृत्ति) पुनरावृत्ति

इ अ० पादपूरणम्

इतर अ० (इतर) अन्य, बीज

इच्छ धा० (इच्छ) इच्छा करी, आच्छ

इष्ट वि० (इष्ट) इच्छित, प्रिय

इष्टिमत् त्रि० (इष्टिमत्)

वैभववाला

इतरहा अ० (इतरहा) मयन्या पहिला

इय अ० (इय) एवीरिते

इयी स्त्री० (यी) मय्या, स्त्री

इन्द्रिय न० (इन्द्रिय) रसु, मादि

इन्द्रिया

इर अ० मभावता, निषय

इरमदि पु० (दे०) अ

इह पु० (दे०) फावालो, कपणी

इय अ० इयधक, मान्य, वल्य, पेठे

इसि पु० (कपि) धमगुह, साध, मुदि

इहरा अ० मयन्या

ईस न० (दे०) मीला

ईसर पु० (ईसर) प्रभु, समर्थ

ईसा स्त्री० (इय्या) मदेखाइ

उ (तु) अ० ता

उअ अ० ओ नज कर

उचिअ वि० (उचिन) योग्य, लायक

उचिगिरी स्त्री० (उचिगिरी) विषनाही

उच्छ पु० (उत्तन) बल

उच्छग पु० (उत्तग) मोला, मोद

उच्छाण पु० (उत्तन) बलद

उत्तम न० (उत्तम) उत्तम

उज्जाविय त्रि० (दे०) विकसित घरेल

उज्जाण न० (उज्जाण) वगीची

उज्जोमिआ स्त्री० (दे०) निर्मल

उज्जस पु० (दे०) उत्तम

उज्जित त्रि० (उज्जित) उत्तम

उज्जोअ पु० (उज्जो) प्रकार

उट्ट धा० (उत्+स्था) उट्ट, उमायु

इ धा० (उत्+डी) माकाशमा उट्ट

उत्तरजम्भयण न० (उत्तराभ्ययन)

४४ सुषुप्त नाम

उद् उप० (उत्) उप नद्य, विनाप

उदञ्च पु०, उदय) प्रादुभाव चर्त्ता

उदायण पु०, उदायन) मन्त्री मन्त्रमाना

वन्दना कोराजीना रागा

उद्यम त्रि० (उद्यत) उद्य चञ्चु

उम्मीलण त्रि० (उम्मीजन) व्यक्त

करना

उहस धा० (उत्+जस्) प्रपञ्च

प्रसारतु

उय उप० (उप) पाम समीप

उयपस धा० (उप+दिग्) बोध

भाप्ता

उयम न० (उपाङ्ग) उक्ताद् भादि सूत्र

उयज्माय पु० (उपाध्याय) अध्यापक

शासशिद्भक

उयवज्ज धा० (उप+पद्) उपजवु,

उत्पत्ति धनु

उवस्मय पु० (उपाध्याय) धर्मस्यापक

ऊ अ० गद्गा, भाक्षप विभ्यय तन्ना

सूचनाना अर्थमा

ऊ उप० (उप) पासे, समीप

एकारस स० वा० (एकादश भगीयार

एकसरिज अ० सप्तति अर्थमा

एग स० (एक) काह एक

एग स० वा० (एक) एक

एगुणयीसा स० वा० (एकान्वि-

शति) भोगणीय

एगिह अ० संप्रति अथमा

एस्ताहे अ० संप्रति अथमा

एग्य अ० (अत्र) मर्ति

एय अ० एवी गति

आ अ० एवना एभागाय

आअण न० (आवृत्त) भात.

आ उप० (अय) नीच निधय

आ उप० (उप) पाम, समीप

आसह न० (औषध) मोम, दवा

क स० (किम्) काण गु, प्रथ

कअग स० (कतर) बर्मानाएक

कइ न० (कति) कत्ता

कइअय न० (कैतय) कअ

कअ न० (काय) काम काज.

कण न० (कण) कान

कनकपट त्रि० (कृतकपट) जये कप

कग्लु द एनु

कत्तार त्रि० (कर्तु) करना

कत्तु त्रि० (कर्तु) करना

करय धा० (कर) कहेवु बोलवु

कफाड पु०, दे० गुफा

कमलावई रथो० कमनावती

आ नामना एउ सर्ग

कम्म न० (कर्म) ज्ञानावरणाय भाति

भाट कम

कम्मआण न० (कर्मादान) धावकन

वर्जनीय आचार

कम्हिअ पु० (दे०) माली

कयन्न न० (कदन्न) खराय भोजन

कयली स्त्री० (कदली) केन

कयाविअ० (कदापि) काह पण

वसने

कर पु० (कर) हाथ

कर धा० (कृ) करु
 करि पु० (करि) हाथी
 करडा स्त्री० (दे०) भमरा
 कलय पु० (दे०) सुरगकर, मानी
 कलयादि त्रि० (दे०) ग्रन्थात्
 कल्याण न० (कल्याण) श्रेय माच
 कव्य न० (काव्य) कविता
 कसाग्र पु० (कषाय) नाधादि कषाय
 कह धा० (कश्) कथन करु, कहयुं
 कह अ० (कथ) कथा रति
 कहा स्त्री० (कथा) कथा, वाता
 कचणार पु० (काञ्चनार) कोविदार
 कटग्र पु० (कटक) काटा
 कदाह न० (दे०) कमल
 कप धा० (कप्) धुजयु कपयु
 कामभाग्र पु० (कामभाग) चन्द्रियना
 विषय भाग
 कारण न० (कारण) हतु कारण
 कारागृह न० (कारागृह) कदवानुं
 काल पु० (काल) समय वखन
 कालय त्रि० (दे०) व्या धृत
 किण धा० (क्री) खराद्वं
 किणी अ० प्रथमा
 किंय न० (कृय) काय
 किन्तु अ० परन्तु
 किर अ० समाधना निधय
 किरण पु० (किरण) किरण
 किरिआ स्त्री० (मिया) मलुनन
 किज अ० समाधना निधय
 किलेदा पु० (पलेश) कंकाल, दु रा

किना स्त्री० (कृपा) कृपा महेरबानी
 किविण पु० (कृपण) लोभी, कंजुस
 किस वि० (कृश) पातयुं
 किन्मीथल पु० (कृपीथल) खेड्य
 किक्क पु० (किङ्कर) नोकर, चाकर
 कीड धा० (कीड्) बीडा कम्बी,
 रमन करवी

कीर धा० (कृ) करुं
 कुडुब न० (कुट्टर) बालवचा
 कुठार पु० (कुठार) कुहाडो
 कुण धा० (कृ) करु
 कुप्प धा० (कुप्) कोपकरवा खीजवु
 कुस्त त्रि० (दे०) चतुर
 कुरूप वि० (कुरूप) बदरूप
 कुलीण वि० (कुलीन) खानदान
 कुसल पु० (कुशल) डाटा
 मागम चतुर

केअई स्त्री० (केतकी) केतकी
 केआर पु० (केदार) खेत, घासुं
 बीड
 केरिम वि० (कीदश) कवा, कनाजेवो
 काणिअ पु० श्रेणिक रानानो पुत्र
 कोणिअ
 कासल्ल न० (कौशल्य) भारोग्य
 कुशलता
 काहगि पु० (क्रोधाशि) कापरुपी
 अग्नि
 कोहसत्तु पु० (क्रोधाशु) कोपरुपी
 दुग्मन
 खद्योल पु० (दे०) काप

खसिअ पु० (क्षत्रिय) क्षत्रियजाति
 " " " " पुष्प

खम धा० (क्षम्) खमवु सदनना
 " " " " राखवी

खमा स्त्री० (क्षमा) सहनशीलता
 खम धा० (खन्) काटवु खाणवु
 खल धा० (खल्) मटवु टम
 " " " " लागुवी

खलु अ० निश्चय
 खरु पु० (खरुधक) खरुधमा
 " " " " प्रगिद्ध एक अचाय

खिपामेअ अ० (क्षिपमेअ) सत्वर
 खिध धा० (क्षिध्) पेडवु

खु अ० निश्चय
 खेअ पु० (खेअ) परिधम विपाद
 " " " " दिलगिरि

गअ पु० (गज) हाथी
 गइ स्त्री० (गति) नरक भादिनी गति

गन्ध धा० (गम्) जवु गमन करवु
 गरह धा० (ग्रह) ग्रहण करवु लवु

गणिआ स्त्री० (गणिका) बरया
 गम् धा० (गम्) जवु चलिबु

गयण न० (गगन) आकाश
 गरोअ पु० (गरीयस्) भूतिगय, गुरु

गरोअ पु० (गरो) अभिमान
 गये पु० (गये) मद अभिमान

गहण न० (गहन) कटि, आकर
 गामिल रि० (ग्राम्य) गामिनीया

गाय पु० (गायन्) पत्थर
 गाथाण पं० (गाथन्) गाय

गाथाण पं० (गाथन्) गाय

गाथी स्त्री० (गो) गाय

गाहा स्त्री० (गाथा) श्लोक

गिज्ज धा० (गृह्) भासवु
 " " " " तल्लीन ववु

गिम्ह पु० (ग्रीष्म) गर्मीनीः

गिरि पु० (गिरि) पत्त

गिह न० (गृह) घर, मन्दिर

गिहत्थे पु० (गृहस्थ) गृहस्थ,
 " " " " साहुकार

गिहासम पु० (गृहाधम) गृहस्थाधम

गिहिणी स्त्री० (गृहिणी) बही
 " " " " भाणी

गुण पु० न० (गुण) गुण

गुण पु० (गुण) गुण

गुरु पु० (गुरु) धर्ममार्गन बनावे
 " " " " नार

गुज धा० (गुज्ज) गुजारवु गम्भ
 " " " " करवा

गोवन्ध पु० (गोवत्स) बाँझ

गावाल पु० (गापाल, गोवाली) म

वेप्प धा० (ग्रह) ग्रहण करवु स्व
 " " " " कारवु

चउ स० वा० (चतुर) चार

चउदस स० वा० (चतुदश) चौ

चमू स्त्री० (चमू) संय, लक

चम्म न० (चमन्) चामरी

चय धा० (त्यज्) काटवु नपु

" " " " मुकादवु

चर धा० (चर्) फरवु विवरवु

चल धा० (चल) चालवु

चिट्ट धा० (स्था) उभा रहवुं, स्थिर
रहवुं

चिण धा० (चि) चणाववुं गाठववुं
एकठु करवुं

चिम्म धा० (चि) बाणु

चित धा० (चित्) चितववुं विचारवुं

चिर धा० लाबा वखत मुधा

चुलुक पु० (चौलुक्य) चौलुक्यवण

चे धा० (चि) चणाववुं गाठववुं

ए एरु करवुं

चे धा० (चित्) यदि जा

चेध धा० नकी निधारण

चेडा पु० (चेटरु) विशाला नगरीना

राजा, महावीरना मामा

चार पु० (चोर) हर लुटारा

चड धि० (चगड) विकराल भयकर

चेहाल पु० (चगहाल) चणाल

ध धा० नकी निधारण

धिध धा० नकी निधारण

धेध धा० नकी निधारण

द स० वा० (यन्) द

दिन्द धा० (दिन्द) दन्दु कापु

दिष् धा० (स्पृश) मडकु स

गनु

हुप्प धा० (हुप्) हुप्पा करवा

हुहा स्त्री० (हुधा) भूम

जग न० (जगत्) दुनिष्ठा

जग पु० (जन) मनुय माणम

जणवज पु० (जनपद) दग

जहु पु० (जहु) जाव जन्तु

जम पु० (यम) परमाधामा नम

जम्म न० (जम्म) जन्म उत्पत्ति

जय धा० (जि) जान मेलववी

जयती स्त्री० दायनराजाना फोड

महावीर स्वामाना माटी

धाविका

जरा स्त्री० (जरा) रूढावस्था

जल न० (जल) पाण

जय धा० (या+यि) वरत काढवा

धील करवी

जव पु० (यज) जय, धान्यविशेष

जस पु० (यजस) या, कीर्ति

जहा धा० (यथा) जम नवीरीत

जनु

जाइ स्त्री० (जाति) जाइत फूल

जामाधर पु० (जामातृ) जमाई

जामाउ पु० (जामातृ) नमाई

जाव धा० (यावत्) ज्या मुधा

जिग पु० (जिन) तीधर

जिण धा० (जि) जीत मलववा

जिगदास पु० (जिगदास) एक

माणमनु नाम

जिम्म धा० (जिम्) खातुं भाजन

करनु

जार धा० (जृ) जीण धनु

जीव पु० (जीव) जीव, मात्मा

जीवगिफाय पु० (जीवगिफाय)

चाव समुदाय

जीविध न० (जीवित) जीवितन्य,

जिदगी

जीहा स्त्री० (जिह्वा) जा भ

जुह धा० (युज्) युज् क्तु लङ्
करा

जुह न० (युज्) लङ्

जुय पुं० (युयन्) जुयन् लङ् पुण्य

जुषाण पु० (युषन्) जुषाण लङ्
पुण्य

जे अ० पादपुण्यमां

जाणि स्त्री० (यानि) उगतिगुण्य

जाह पु० (याध) याहा, लङ्

भगिति अ० सप्रति भगमा

भा धा० (ध्वं) ध्यावु गिदधु

ठा धा० (स्था) स्था गृह्णु गिदधु
रह्यु

ठाण न० (स्था) टाण

ठिअ धि० (स्थित) उभला

डुम्फ धा० (दह) वाहु दाम्हु

गरअ पु० (नरय) नरय दु ल
ग्यान्

ग अ० (न) नन्

गइ अ० नरका निधारण

गई स्त्री० (नदी) नदी

गाञ्ज धा० (गा) गावु गमन्तु

गणदा स्त्री० (ननाद) ननाद

गनुअ पु० (नन्तु) दान्तिता, दाकर्त्ता
लीकरा

गाथि धा० (नाम्नि न+अस्ति)
नधी

गायर न० (नगर) शहर

गुर पु० (नर) माणव

गरिन्द पु० (नरेन्द्र) राजा

गय धा० (नम्) गो लङ् प्र
करा

गयर अ० वेपथ अथवा लङ् वि

गयमि अ० ज्ञान-पदना अर्थना

गय अ० वा० (नरन्) नर

गयि अ० वेपथ

गाय्य धा० (गा) गावु गमन्तु

गाइजण पु० (गातिजन)

नाशिला

गाइ अ० निपथमा गृह्ण अर्थना

गाण १० (गान) गिहन्

गामहेय न० (नामधेय) गाम

गामय धा० (नज+गि) नज

करावु

गामिआ स्त्री० (नासिका) नर

गि उप० (नि) गान्ध नोच

गिआअ धा० (नि+युज्) गावु

गावु

गिअ अ० (गित्य) हमेशा गता

गिजगह पु० (निजवध) पो

घात

गिदा स्त्री० (निन्दा) निन्द

अपराध

गियच्छ धा० (नि+युज्)

लवु करवु

गियम पु० (नि)

गिर उप० (नि)

गिरवराह त्रि०

अश्व

गिरिक्व धा०

दिष्टि स्त्री० [दृष्टि] दृष्टि नञ्
 दिगम्ब न० [दिग] दिग्ब
 दिगम्ब वि० [दिग] दिग्ब
 दीण वि० [दीन] दीन भगवन्
 दीस धा० [दृश] दृश
 दुग्गुण पु० [दुग्गुण] दुग्गुण, नञ्
 दुज्जण पु० [दुज्जण] दुज्जण
 दुदसा स्त्री० [दुदसा] दुदसा
 दुग्म धा० [दुग्] दुग्
 दुर उप० [दु] दुग्
 दुवाजस स० धा० [दुवाज] दुवाज
 दुहन० [दुहन] दुहन भगवन्
 दुहिमा स्त्री० [दुहिमा] दुहिमा श्री
 दुर्जमा वि० [] दुर्जमा
 दूम धा० [दु+णि] दूमणि दुग्मि

कयु

दे अ० मनुष्यवर्ग तथा गस्त्रिना
 भामदणमा

दे धा० [दा] दा भावु
 देव पु० न० [देव] देव
 देवर पु० [देवर] देवर पतिना
 नानो भाइ
 देवा स्त्री० [देवा] देवा
 देह पु० [देह] देह
 दो स० धा० [दो] दो
 दावारिअ पु० [दावारिक] दावारिअ
 दास पु० [दास] दास
 धअ पु० [धअ] धअ, पलास
 धण न० [धण] धण, दोलत
 धणु न० [धणु] धणु

धन न० [धान्य] धन, धन्य
 धम्म पु० [धम्म] धम्म धान्य
 धम्मणिट्ठ पु० [धम्मणिट्ठ] धम्मणिट्ठ

निरुद्ध

धर धा० [धृ] धृ धर धरु
 धिर स्त्री० [धृति] धृति
 धीर पु० [धीर] धीर धीर
 धीवर पु० [धीवर] धीवर
 धुण धा० [धृ] धृ धुण धुणु
 धुत्त पु० [धृत्त] धृत्त धृत्त
 धुय धा० [धृ] धृ धुय धुयु
 धुय अ० [धुय] धुय
 ध्या स्त्री० [दुहितृ] ध्या
 नयण पु० न० [नयन] नयन
 नह न० [नभस्] नभस्
 निअ धा० [दृश] जोरु
 निकिट्ठ वि० [निरुद्ध] निरुद्ध
 निवास पु० [निवास] निवास
 निगादपन्न वि० [निगादपन्न]
 कुगाप्रभुद्विवाला
 निहि पु० स्त्री० [निधि] निधि
 पअ न० [पद] पद पद
 पआस पु० [प्रकाश] प्रकाश
 पइ पु० [पति] पति, स्वामी
 पउप० [प्र] प्र प्रप्र, प्रप्र
 पउदव्य वि० [प्रयोक्तव्य] प्रयोक्तव्य
 याम्य
 पऊट न० [दे०] पऊट मकान
 पख पु० [पत्त] पत्त पत्त
 पखि पु० [पक्षि] पक्षि पक्षि
 पाक्किय वि० [पाक्किय] पाक्किय

पच्युह पु० [दे०] सूर्य
 पच्चा अ० [पच्चात्] पक्षी
 पटल पु० [दे०] गाम्नीमुखी,
 पटेल

पड धा० [पट्] पड्डु
 पडि उप० [प्रति] सामे उलट
 पडिसमय न० [प्रतिसमय] दरक
class copy क्षणे
 पडुय पु० [दे०] पासा, भैंसो
 पड धा० [पड्] भण्डु पाठ करवो
 पणय धा० [प्र+नम] नमवु
 पणोअ न० [प्रणीत] सरम
 पत्त न० [पात्र] पातल, लाकनानुं ठाम
 पत्त न० [पात्र] योग्य, अधिकारी,
 वासण

पत्तड त्रि० [दे०] सुन्दर
 पत्तेअ अ० प्रयत्न, दरक, एवेक
 पत्याव पु० [प्रस्ताव] भ्रमण
 पहर त्रि० [दे०] पापह, सिधु
 पन्नत्त त्रि० [प्रज्ञत्त] परुपल
 पन्नरस स० धा० [पचदश] पन्न
 पमाअ न० [प्रभात] प्रात काल
 पमाअ पु० [प्रमाद] भालस्य,
 बदरकारी
 पमोअ धा० [प्र+मुद्] खुशी यवु,
 पमोअ पु [प्रमोद] खुशाली
 पय न० [पद] पद
 पयट् त्रि० [प्रयुत्त] प्रयत्त धणल
 पयट् स्त्री० [दे०] माग, रस्ता
 पयत्त धा० [प्र+यत्त] प्रयत्न करवो
 पया धा० [प्र+या] प्रयाण करवु
 पर वि० [पर] मन्य, बीज

परपस पु० [परदेश] देशावर
 परज्म त्रि० [दे०] पराधीन
 परभय पु० [परभव] भावतो भव,
last copy बीनो भव
 परमत्थ पु० [परमार्थ] परोपकार
 परलोअ पु० [परलोक] भावतो भव
 परा उप० [परा] उलटापण, पाहु
 पराअ पु० [पराग] फूलना रजन्यो
 पराजय धा० [परा+जि] पराजय
 करवो
 परिकखा स्त्री० [परीक्षा] परीक्षा
 परित्थी स्त्री० [परस्त्री] पारकी स्त्री
 परि मस धा० [परि+मश] भ्रष्ट यवु
 परिहर धा० [परि+हृ] पहारवु, तजवु,
 दूर करवु

परोप्पर अ० [परस्पर] माहोमहि
 पलाय दे० चोर
 पल्लन पु० [पल्लन] पक्की टीमी
 पण्ड धा० [दे०] सुनुं, शयन
 पवण पु० [पवन] पवन २ ते नामनो
 एक राजा
 पयत्त धा० [प्र+यत्त] यत्तवु, प्रयत्ति
 करवी
 पयअ न० [पयत्त] पहाड
 पयाह पु० [प्रयाह] प्रवाद, पो
 पमग पु० [प्रसग] प्रस्ताव
 पस्तथ वि० [प्रशस्त] छेउ, प्रशंसा पात्र
 पस्तयिर त्रि० [प्रस्तयशील] उपावर
 पस्ताअ पु० [प्रस्ता] महंगानी, कृपा
 पस्तारि धा० [प्र+स्त+शि] पस्तारवु,
 ताडि यत्तवु
 पतु पु० [पत] पत,

पह पु [पथ] रस्तो माग पथ
 पहाच पु० [प्रभाव] प्रभाव
 पहिअ वि० [पथिक] मुमाफ
 पह पु० [प्रभु] समथ
 पकय न० [पक्क] कमज
 परपुडिआ स्त्री० [द०] पाल
 पच स० धा [पचन] पाच
 पडिअ पु० [पडित] विद्वान
 पाअ पु० [पाद] पग
 पाअ पु० [पाद] पग, चरण
 पाउरण दे करन
 पाउस पु [पावृत्] चोमायु
 पाडिपक्ष अ० प्रयत्न दस्त हरक
 पाडिअ अ० प्रयत्न दस्त हरक
 पादग पु० [पाठक] भणवना
 पाण पु० [प्राण] प्राण जीवन
 पायस न० [पायस] दुधपाक
 पालक वि० ना स्वधरनो वरी, एक
 पापा ब्राह्मण
 पास धा० [दण] नेत्र
 पासाअ पु० [पासाद] हजेला सकन
 पिगला वि० ना० भन्तिनी खा
 पिजर न० [पिजर] पाज
 पि अ पण
 पिअ धा० [पा] पीवु
 पिअर पु० [पित] पिता बाप
 पिउ पु० [पितु] पिता बाप
 पिउया स्त्री० [पितृस्वसा] फाई
 पिउसिआ स्त्री० [पितृस्वसा] फोह
 पिव अ० श्वाक दुल्य माय पट

पियासा स्त्री० [पिपासा] पाणता
 तरस तृपा
 पीइ स्त्री० [प्रीति] प्रेम
 पीड धा० [पीह] पीवु, दु ग दु
 पीगिमा स्त्री० [पीनत्व] पाण्ड
 पुप्ता
 पुइ धा० [पृच्छ] पुडवु, प्रश्न वखा
 पुण धा० [पू] पवित्र वखु
 पुण अ० [पुन] परीने
 पुणस्त अ० परीयाज अथमां
 पुण वि० [पूण] पर फु
 पुत्त पु० [पुत्र] नीसा
 पुप्परस पु [पुप्परस] फूलनु म-
 पुरा अ० मागल, पठला
 पुरिह वि० [पूर] शरी
 पुरिस पु० [पुम्प] मागस
 पुनइअ वि० [पुलाकित] रोमाबित
 धाल
 पुजकम्म न० [पूजकम] पूर्व भवना
 कम
 पुजरत्ताउरत्त न० [पूर्वरायपर-
 राअ] मभगत
 पुधि अ० [पू] पल
 पूस धा [पुप] पापहु पापवु
 पूस पु० [पूपन] सू
 पूसाण पु० [पूपन] सू
 फन न० [फज] फल
 बज्ज धा० [बज] बाधुं
 बाधु पु० [बाधु] बाध
 बग्गण पु [ब्राह्मण] ब्राह्मण
 बज [यज] न० मैय बल, गति

बले अ० निधारण तथा निश्चयना

अथमा

बहि अ० [बहिस्] बहार

बहु वि० [बहु] घण्ट

बारस स० बा० [ढाढज] बार

बाल पु० [बाल] बालर, अज्ञाना

बाला स्त्री० [बाला] बालिका,

छाकरी

बाहि अ० बहार अथमा

बाहिर अ० बहार अथमा

बीभन्त वि० [बीभत्स] निन्द्य

बीह धा० [भी] डरव, रीत

बुज्झ धा० [बुध्] जानव समजव

बुद्धि स्त्री० [बुद्धि] मति

बाह पु० [बाध] उपद्रव

भय न० [भय] बार भाति

भयखण न० [भयखण] खारु

भगिणि स्त्री० [भगिनी] बहन

भरण धा० [भय] भणव, बालव

भक्त न० [भक्त] टंक

भक्त पु० [भक्त] सबक, अतुल्य

भक्तहरि वि० ना० भक्तृरि नाम्ना

गना

भक्तार पु [भक्त] परि, धर्मी

भक्ति स्त्री० [भक्ति] भक्ति, बहुमात्र

भक्तिज अ पु० [भक्तिज] भक्तिजा

भक्त पु० [भक्त] पति धनी

भय धा० [भय] भयव फट्

भय र० [भय] भय

भयम्+णि भयानु

खड्गवतु

भयिर वि० [भयिण] भयवाना

स्वभावाला

भयगर वि० [भयकर] भयभीत

भय पु० [भय] तथा

भय धा० [भू] डरव, धनु

भय पु० [भय] जन्म, ससार

भयिज अ पु० [भयजन] लायक

माणस

भयि वि० [भय] भय

भयल पु० [] भय

भा धा० [भी] डरव, वीव

भागर पु० [भात] भाह

भाउ पु० [भात] भाह

भाउजाया स्त्री० [भातजाया]

भाताह

भाउजा स्त्री० [भातजाया]

भाता

भाण पु० [भानु] सूर्य

भिद धा० [भिद्] भेदव, काव

भुज्झ धा० [भुज्] खाव, उपभोगमा

लव

भुज्झ धा० [भुज्] खाव, भागतु

भूय पु० [भूपति] राजा

भोग पु० [भोग] इन्द्रियविषय

भोगण न० [भोजन] जमल

भय न० [भय] भय

भय स्त्री [भय] दाह, भय

भय [भय] (भयम्) तृतीयानु एक

वयन) में

भय पु० [भय] रस्ता

भय पु० [भय]

भज्जे अ० [भज्ये] भाडी
 भण धा० (भन्) माननु कबुन ररु
 भण न० [भणम्] भन ररण हदय
 भण्णिअ अ० [भनाइ] बाडु
 भणे अ० विचार करवाना अथमा
 भणारह पु० [भनोरथ] विचारणा
 भत्त धि० [मात्र] मात्र
 भमभाय पु० [भमभाय] भमन्व
 भयण पु० [भदन] भदन काम
 विचार
 महव्वय न० [महावत] माधुना
 पममहान्त
 महापुरिस पु० [महापुरुष] महात्मा
 पुण्य
 महावीर वि० ना० आवासमा
 तार्यैवरु नाम
 महिम पुं० स्त्री० [महिम] गौरव
 महिला स्त्री० [महिला] स्त्री
 महुर रि० [मधुर] माट
 मा अ० निपथमा नहि ए अथमा
 मा अ० [मा] नहि निपथ
 माअरा स्त्री० [मातृ] माता देवी
 माआ स्त्री० [मातृ] माता जन्नी
 माआपिअर ए० [मातापितर] मा
 बाप
 माइ स्त्री० [मातृ] माता जन्नी
 माइ अ० निपथमा नहि ए अथमा
 माउ स्त्री० [मातृ] माता जन्नी
 मान न० [मान] अभिमान
 माणुस्स न० [मानुष्य] मनुष्य
 सम्बन्धी, मनुष्यपणु

मामि अ० मरीना भामेवरमा
 माया स्त्री [माया] कप
 मारि धा० (मृ+णि) मरावु
 मालारी स्त्री० [मालाकारी] मातक
 माला स्त्री० [माला] फुलनी माला,
 नवकारवाली
 मास पु० [मास] महाना
 माहप्प पु० न० [माहात्म्य] म
 हान्त्य
 मिअ धि० [मित] पगिमित
 मिउ धि० [मृदु] कामल
 मियायइ वि० ना० [मृगावती]
 उदायन राजानी माना
 मिलाण वि० [म्लान] कम्माइ गएल
 मिअ अ० इसाथन तुत्य मा ग्य, प
 मिहण न० [मिथुन] संवाग
 मुअ धा० [मृत्] मुक्कु कान्तु
 मुअ पु० [मास] मुक्ति
 मुणि पु [मुनि] मौनमतगरी साधु, यति
 मुत्त धि० [मुक्त] हुग, मुक्त
 मुत्ति स्त्री० [मुक्ति] मात्त कन्थाण
 मुदिआ स्त्री० (मुद्रिका) महार
 मुड पु० [मूधन्] मस्तक
 मुडाण पु० [मूधन्] मस्तक
 मुसा स्त्री० [मृषा] जुड
 मुह न० [मुल] मुल
 मूल पु० [मूल] भावभाग, आदि
 वरण
 मेत्ती स्त्री० [मैत्री] मित्रता प्रेम
 मेह पु० [मेघ] बादल बरसाद
 माअअ पु० [मादक] लाजवा

गोखल (मोक्ष) पु० मुक्ति
 गोरडहा अ० श्या, मुधा अथमा
 त्तणा स्त्री० (यत्रणा) पीलवानुं
 यन्त्र
 गे न० (जगत्) दुनिया
 स० (यद्) ज
 ज धा० (रज्) रक्त थुं रजन करवु
 अ० पादपूरणमा
 अ न० (रजस्) रता, धूल रजन
 ख धा० (रत्न) रत्न करवु पालतुं
 सभाल करवी
 ज न० (राज्य) राज्य
 श्च स्त्री० (रज्जु) दोरडी
 सिध्ना स्त्री० (रात्रि) रात
 धा० (रम्) रति पामवी बीडा
 करवी, रमवु
 य वि० (रम्य) रमणीक
 से पुं (रस) म्याद, २ स्वादयुक्त प्रवाही
 पदाथ
 साल वि० (रसाल) रसमुक्त
 ए पु० (रथ) रथ
 रहस्स न० (रहस्य) गुप्ततत्त्व
 एअ पु० (राजन्) भूपति राणा
 एअ पु० (राजन) भूपति, राणा
 एअ पु० (राजेध्वर) महाराज
 एअ वि० ना० रामचंद्र सुयवनना प्रसिद्ध
 राणा
 एअ धा० (रज्+णि) रजन करवु
 एअ वि० ना० लंकाना राणा
 एअ पु० (रज्+णि) धमगुण साधु

रीह स्त्री० (रीति) रस्तो, प्रकार,
 आचार
 रुध्र धा० (रुध्) राक्वुं भटकावुं
 रुध्र धा० (रुध्) रावु
 रुध्र न० (रुप्यक्) रूपीमा
 रुध्र धा० (रुध्) रावु आमु खरवा
 रे अ० सबोधन, कलह
 रोध धा० (रुध्) रोतुं
 लघ्र धा० (लम्घ्) लावु करवु नीचे
 करवु
 लघ्र स० वा० (लक्ष्) लाख
 लघ्रमण धि० ना० रामचंद्रजीना
 नाना भाइ
 लच्छी स्त्री० (लक्ष्मी) लक्ष्मी
 लज्जा स्त्री० (लज्जा) लाज, गरम
 लक्ष्म धा० (लक्ष्) मेलववु पामतुं
 लय पु० (लय) साम्यावस्था
 लवली स्त्री० (लवली) लताविणप
 लह धा० (लभ्) पामतुं मेलवुं
 लहिद वि० (रहित) शिवाय
 लहु वि (लघु) न्हाना
 लाच पु (राजन्) राणा
 लिग्म धा० (लिह्) चाटवुं
 लुग धा० (लृ) लणवु कांपवु, छदवुं
 लुम्पी स्त्री० () दास विगेर फरना
 लुम
 लेस पु० (लश) धाडु आ
 लाघ्र पु० (लोक) दुनिया
 लोह पु० (लाम) लाभ बुलाइ
 व धा० (लश्) लश्, लश्, पट
 लश् न० (लश्) लश्

सफल वि० (सफल) साधक
समा स्त्री० (सभा) पक्ष, मभा
सम्पत्त धा० (सम्+तुप्) सेतोप
पामवु

समण पु० (श्रमण) गाधु
समणोपासक पु० (श्रमणोपासक)
साधुनो उपासना करना, धावक
समर्थ वि० (समर्थ) शक्त पणोचवाला
समर्पणीय वि० (समर्पणीय) सोपवा
सायक

समय न० (समय) पानाना मत
समस्त वि० (समस्त) सधु, वधु
सम्म न० (शर्मन्) मुग
समिद्धि स्त्री० (समृद्धि) वैभव,
श्रद्धि

समूह न० (समूह) जन्मा, समुदाय
सय अ० (स्वय) पोते
सय अ० स्वय पोते पाताना जाते
सदा अ० (सदा) हमेशा
सयाणीय वि० ना० (जतामीक)
उदायनना पिता

सर न० (सरस्) तलाव
सर पु० (शर) बाण
सरअ पु० (शरत्) शरदशु
सरल वि० (सरल) निरुपद, भोला
सयण न० (धरण) धरण, गामलवु
सर्व स० (सर्व) यथा, समस्त
सर्वधा वि० (सर्वधातिन्) सबनी
धात करना

सह अ० (सह) साथ
(२) सहन करवु

सहस्र स० वा० (सहस्र) १०००
सहस्रसाणीय वि० ना० (सहस्र
मीक) उदायनना दादा
सहिरत्तण पु० (सहिष्णुता) स
शालिता

साण पु० (ध्वन्) कुनगे,
सामाई अ० न० (सामाधिक) सामयि
कन्न

सामि पु० (सामिन्) मातृक लपि
सारार्थि पु० (सारथि) रथ हावन्
कोचमे

साजा स्त्री० (साजा) निशा
शाल

सावज्ज वि० (सावज्ज) स
सावज्ज वि० (सावज्ज) दो
सावराह वि० (सावराह) स
सहित

साह धा० (साध) साधु
साहज्ज न० (साहाय्य) स
साहु पु (साधु) आत्मिक व
सिन्ध धा० (शित्त) शूद्र
स, स

सिक्खा स्त्री० (शिक्षा) शिक्षा
सिक्खावदय वि० (शिक्षागि
शिक्षावतयु

सिध अ० (श्रीम) उतावली
सिद्ध धा० (सिध) सिद्धयु
सिणाण न० (स्नान) हावु
सिप धा० (सिन्) सिक्क
सिप धा० (स्निह) स्ने

खो,

